Небезпечна стежка

Джеймс Віллард Шульц

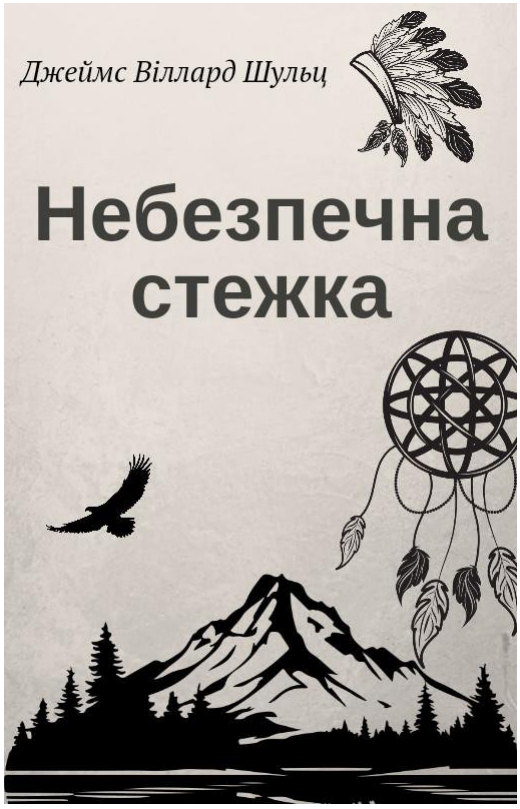

Переклад: Андрій Шевчук, 2024 рік.

I. За межами цивілізації

Згадуючи минулі дні, я навряд чи можу уявити час, коли велика Американська Хутряна Компанія не була початком і кінцем всього пов'язаного зі мною. Маленьким хлопчиком у Сент-Луїсі я нерідко бачив її керуючих – батька та сина Шуто в їхньому офісі або коли вони проїжджали вулицею. Я дивився на них з такою повагою і благоговінням, ніби вони були богами – та, мабуть, вони й були такими. Як голови могутньої корпорації, вони тримали у своїх руках кермо влади над всіма землями вздовж річки Міссурі, від гирла і до самих витоків у Скелястих Горах.

Вже по праву народження я належав до цієї Компанії. Мій батько, Річард Фокс, вів від неї торгівлю рушницями, а дядько, Веслі Фокс, був її повноважним представником у далекому Форт-Бентоні, факторії у верхів'ях Міссурі. Як і мої батьки, він походив зі старовинного пуританського роду в Салемі (Массачусетс), де в мене був ще один дядько, Поль Фокс, і три кузини. Мої батько та мати померли, коли я був ще дуже малий. Дядько Веслі та його дружина-індіанка Тітакі (Жінка-Птаха) взяли мене жити до себе у Форт-Бентон. Оскільки в них не було своїх дітей, Тітакі відразу стала для мене другою матір'ю. Ніде в усьому світі не було кращої, більш м'якої, чуйної та люблячої жінки, ніж вона. А яка вона була чудова! Які в неї були величезні живі очі! Вона мала граціозну фігуру, а її волосся спадало до п'ят. Я дуже любив дивитися, як вона розчісує

його, проводячи хвилю, що переливається, і знову спритно заплітає в дві величезні коси!

Хоча Тітакі й розуміла англійську, але ніколи не говорила нею, побоюючись глузування з своєї вимови. Так само, як раніше дядька, вона взялася вчити мене своїй мові, і я досить швидко нею опанував. У її присутності ми з дядьком зазвичай користувалися її рідною мовою. Її племінник, Пітамакан (Орел Що Біжить), став моїм ні-тук-а –другом.

Для чорноногих [1] це слово має глибокий зміст: друзі у них нерозлучні і кожен завжди готовий віддати за іншого навіть життя. Батьком мого друга (братом Тітакі) був Білий Вовк, вождь [2] пікуні, одного з племен чорноногих.

Як же я полюбив Форт-Бентон, розташований у широкій, зручній для випасу коней долині на північному березі річки, за дві тисячі триста миль [3] від Сент-Луїса! Тоді я нізащо не визнав би, що він хоч у чомусь поступається Форт-Юніону, нашому головному посту в гирлі річки Єллоустоун.

Зведені з сирцевої цегли, високі стіни Форт-Бентона становили квадрат у двісті сорок футів [4] по периметру. За цими стінами знаходилися складені з того ж матеріалу склади, службові приміщення та магазини з продажу ковальських виробів, приладдя для судноплавства та, нарешті, будинок керуючого цієї факторії. У південно-західному та північно-східному кутах стін височіли бастіони. У кожному з них стояло по дві гармати, що стріляли восьмифунтовими ядрами. У бастіонах було зроблено безліч рушничних бійниць і по кілька гарматних. Великі ворота знаходились посеред оберненої до річки стіни. Від берега їх відокремлювало близько вісімдесяти ярдів.

До форту примикали стайні та загони для наших коней. Великої рогатої худоби та птиці у нас не було. Візками нам служили переважно двоколки місцевого виготовлення. У самому форті і біля нього дерев не було, але милею нижче за течією та на південному березі росли високі тополі, яскраво-зелені влітку і сірі з рідким листям взимку. Не було в нас і саду. З овочів ми мали лише дику ріпу, яку жінки у великій кількості викопували ранньою весною. Але ми не страждали: жирне м'ясо бізонів, а також антилоп та оленів складало основу нашого харчування. Основою харчування була саме бізонина, яку чорноногі називали ні-тап-і-вак-син – "справжня їжа". Ми їли її і вареною і смаженою, а також висушеною тонкими смужками або дрібно стовченою та змішаною з жиром бізона. І, нарешті, в ходу був пемікан [6] — може бути найкраща та найпоживніша їжа з усіх її видів. Подібно до того, як діти в цивілізованому світі збираються біля вогнища і хрумтять смаженими зернами кукурудзи, ми (особливо довгими зимовими вечорами) сходилися разом, смажили та їли бізонячі язики, яких завжди було у нас вдосталь. Крім того, ми використовували різні ягоди – свіжі влітку та сушені взимку. У нас завжди були чай та кава, і лише дуже рідко, по найбільшій оказії до нас доходив який небудь хліб, адже річкові судна Компанії доставляли вантажі для торгівлі, яка приносила сотні відсотків прибутку, і на них не вистачало місця для продовольства для нас та найнятих нами службовців. Але ні вони, ні ми не скаржилися на те, що не мали бобів, хліба, бекону, рису та інших подібних продуктів. Харчуючись

разом з індіанцями в основному м'ясом, ми звали ці продукти кіс-тап-і-вак-син – нічого не варта (безглузда) їжа!

Якось у червні, невдовзі після того, як мені пішов шістнадцятий рік (точну дату я вже забув), я сидів на самому верху бастіона, що виходив до річки – це було моє улюблене місце – і вже вчетверте чи вп'яте перечитував лист, який цього дня був доставлений на першому ж судні цього сезону, що йшов на Далекий Захід із Сент-Луїса аж сімдесят один день.

– Прочитай уважно, – сказав мені дядько під час його вручення. – Прочитай і подумай, яку дати відповідь. Мені не хотілося б, щоб ти ухвалив рішення під моїм впливом.

Сказавши це, він поквапився вийти з контори, голосно покликавши мою "майже-матір" (як я зрозумів, щоб передати зміст отриманого листа, який його засмутив). Я провів дядька поглядом і подумав, що рідко бачив його таким засмученим.

Помилувавшись зверху на безперервну низку возів, що тягли вантажі, доставлені судном, я швидко переглянув сторінку або два листа, але потім почав вивчати його дуже уважно. Послання було від дядька Пола з далекої Нової Англії та містило вимогу негайно відправити мене до нього. Мовляв, більше не можна дозволяти мені рости на цьому язичницькому Далекому Заході, у варварській країні. Хтось із Фоксів завжди був священиком, і, оскільки в нього самого були лише дочки, то я просто зобов'язаний здобути відповідну освіту, щоб свого часу посісти його місце. Він дуже бідний і не зможе підтримувати мене грошима, але допоможе влаштувати мене до школи та коледжу, а влітку для мене завжди буде багато роботи на його маленькій фермі поблизу Салема. Це було викладено на чотирьох сторінках, і я швидко пробіг їх поглядом. А ось чотири наступні сторінки я перечитав кілька разів – на них викладався розписаний по хвилинах у найдрібніших деталях такий примітивний і убогий спосіб життя, що я був приголомшений. Я уявив, наскільки монотонним має бути таке існування, коли рік за роком і день за днем повторюється все те ж саме. І наскільки в відмінному від цього становища я зараз! Тут у форті постійно трапляється щось цікаве, і я завжди можу вирушити на інший берег річки у пошуках пригод. Від нас до іспанських поселень на півдні, в Арізоні, немає жодного цивілізованого будинку, як їх немає і на схід до самого Форт-Юніона. Те ж саме стосується і річки Колумбії далеко на заході і форту Компанії Гудзонової Затоки [7], побудованого на північ від річки Саскачеван. Варто лише захотіти, і можна зібратися й вирушити в дорогу до будь-якого місця на цих, ледве досліджених землях, і ми з Пітамаканом складали для цього чудову партію.

Тут я почув голос моєї "майже матері", що кликала мене:

– Ататоя! Ататоя!

Незабаром вона піднялася до мене. Задихаючись від хвилювання, вона обійняла мене, притягла до себе і заголосила:

– Ох, синку! Пошкодуй мене, скажи мені, що ти не поїдеш звідси на Схід, щоб стати людиною в чорному одязі, священною білою людиною!

– Ні, я не збираюся...

– Це правда? – Перебила вона мене. – Чому ж ти сидиш тут, багато разів перечитуючи сторінки цього листа? Адже я стежила за тобою!

– Я читав, як живуть мої родичі, яких я ніколи не бачив. Ох, Тітакі! Вони дуже бідні! Дуже бідні!

– О! І через це ти хмурив брови! – сказала вона з полегшенням. – То хай же вони більше не будуть такі бідні. Адже вони наші родичі, і наш обов'язок допомогти їм. У мене є двадцять повномірних, від голови до хвоста, шкур бізонів, сім вовчих і тридцять дві боброві — і всі вони здобуті моїми родичами взимку. Ти з твоїм дядьком теж виділіть щось зі свого майна. Нехай ніхто не зможе сказати, що ми скупі і не допомагаємо своїм біднякам! Вставай, пішли зараз же до твого дядька!

Ми знайшли його в офісі, коли він переглядав ділове листування. Керуючий нашою факторією був відсутній майже рік, і весь цей час він його заміняв.

– Я не збираюся вирушати вниз річкою, – заявив я йому.

– Я здогадувався, що таким і буде твоє рішення, – відповів він. – Для того способу життя, який веде твій дядько Пол, ти годишся не більше, ніж бізон…

Тут він порівняв мене з молодим бізоном, якого хочуть забрати з рідного стада, і ми всі дружно засміялися.

– Але тут є речі, з яких не можна сміятися! – вигукнула Тітакі. – Ми маємо доставити радість його далеким бідним родичам. Я віддаю їм усі хутра, які я маю, всі до однієї.

– Ха! – промовив дядько, звертаючись до неї. – Це говорить твоє велике серце. Так, ми їм допоможемо.

І справді, незабаром він переказав його превелебності Полу Фоксу дар у розмірі шестиста доларів. Мій внесок склав вартість п'яти моїх коней, яких я забрав з величезного табуна Білого Вовка та Пітамакана, що паслися біля табору пікуні.

Так, відразу, того ж червневого дня було вирішено, що я повинен залишитися в Торгівлі (бізнес Хутряної Компанії у нас завжди писався з великої літери), і з розмовами про мою відправку на Схід для навчання в школі або коледжі було покінчено назавжди.

Усю другу половину цього дня судно розвантажувалося і робітники перетягували на наші склади тонни вантажів. Джеймс Джексон, який відповідав за перевезення, і наш коваль Джон Ворен маркували їх для приймання на зберігання. У цей час дядько Веслі відповідав на листи з центрального офісу Компанії і писав дядькові Полу про відмову від його пропозиції. А о шостій годині, поголившись і одягнувши свій найкращий сюртук, він покликав нас з Тітакі і ми вирушили на обід, який давав на борту свого судна Грант Марш. Без жодного сумніву, цей капітан знав річку Міссурі найкраще з тих, хто плавав вгору і вниз її звивистим руслом.

У ті часи керівник факторією і навіть клерки — службовці великої Компанії — були зобов'язані одягатися і тримати себе з гідністю, що відповідає їхньому службовому становищу. Звичайна форма дядька складалася з довгої куртки з жовтими латунними гудзиками та високим вельветовим коміром, штанів та жилета, підібраних під пару,

білої сорочки з коміром та чорним шовковим бантом, добре начищених черевиків та бобрової шапки. Добре причесане волосся діставало йому майже до плечей, і він завжди був ретельно поголений. Всі наші люди поводилися таким же чином, оскільки найбільше на світі індіанці ненавиділи волохаті обличчя. І в цьому я поділяв їхню думку. Люди зі щетиною подібні до свиней!

З урочистої нагоди Тітакі також одягла свою найкращу блакитну шовкову сукню і накинула чудову шаль з верблюжої вовни. Я був у своїй мисливській сорочці та штанах з облямівкою, прикрашених вишивкою з кольорових голок дикобраза [9], а мої мокасини були вкриті орнаментом із бісеру. У літню пору всі наші службовці одягалися подібним чином. Взимку ж вони носили товсті чорні старомодні штани, капоти [10] або куртки з капюшонами, хутряні шапки, мокасини та рукавиці з товстої бізонячої шкіри.

Уздовж берега стояв величезний натовп індіанців, які спостерігали за розвантаженням судна і гадали про вміст різних мішків, бочок і пакунків. Вже кілька тижнів тому вони розбили табір у долині річки Тетон за три милі на північ від нас, чекаючи початку торгівлі: вони хотіли обміняти добуте зимовим полюванням хутро на товари, які доставило нам судно. Тих, хто чекав, було близько восьми тисяч людей, – всі пікуні, а також частина кайна з півночі. Пізніше повинні були прийти і черевані [11] з Ведмежих Гір, чисельністю три тисячі чоловік або й більше. Але цієї весни у нас не могло бути торгівлі з сіксіка (власне чорноногими), а також племенами сарсі та кутенаї [12]. Компанія Гудзонової Затоки розпустила плітки про бідний вибір наших товарів, і високі ціни на них, і переконала їх вести торгівлю через свою факторію на річці Саскачеван. Ми були дуже засмучені цим, і дядько дав тверду клятву, що наступної весни ми неодмінно переманимо їх до себе.

Коли на березі ми пробиралися через натовп індіанців, що зібрались там, з усіх боків зазвучали вітання і судження на наш рахунок. Чоловіки казали, що мій дядько виглядає як справжній вождь, що його одяг саме такий, який і має бути у білого вождя. А жінки вигукували, звертаючись до моєї "майже матері":

– О, Тітакі! Які чудові твоя сукня і твоя шаль! Ось би нам одягнутися як ти і піти на частування разом із твоїм вождем на вогняний човен!

У цей час молоді люди зверталися до мене:

– Привіт, Ататоя, брате!

Я посміхався і відповідав:

– Ок-ї, Ап-а-мак-ан! (Вітаю тебе, Ласка, що біжить!), або називав ім'я іншого зустрічного.

Таким чином ми пройшли через натовп і зійшли трапом на палубу. Нас зустрів капітан Марш і провів у їдальню. Він посадив дядька праворуч від себе, ліворуч посадив Тітакі, а далі мене. І яким же нас пригостили обідом, приготованим французьким кухарем-креолом з Луїзіани і офіціантом-негром (від якого Тітакі злякано відсовувалася щоразу, коли він проходив повз її стілець)!

Дядько і капітан Марш трохи поговорили про війну [13]. Вона йшла далеко від нас, і ми мало нею цікавилися. Капітан розповів про численних поселенців, що з'явилися в

долині Міссурі в Небрасці та Айові, які б'ють і женуть звідти великі стада бізонів, і зауважив, що побоюється, як би вони не припливли і до нашої країни.

– Ну ні, цього побоюватися не варто, – заявив дядько. – Вони знають, що тут непридатний край для фермерства. Адже у нас випадає надто мало дощів. А вони не мисливці, а тому зупиняться нижче по річці, в Айові.

Однак час показав, що капітан мав рацію. Через двадцять років поселенці прибули до Монтани, знищили бізонів і поклали край кочовому життю індіанських племен, замкнувши їх у резерваціях. І добре, що ми не могли передбачити цих великих змін – ми були щасливі у своїй впевненості, що на верхній Міссурі збережеться колишній стан речей.

Ще я пригадую, що на тому обіді на десерт подали чудовий сливовий пудинг. Після цього ми з Тітакі залишили чоловіків розмовляти далі, а самі вирушили прогулятись кораблем. На заході сонця ми повернулися у форт, де на великому дворі наші працівники затіяли танці для матросів. У сутінках у центрі площі було розпалене величезне багаття, і під звуки скрипки почався танець. І що це була за музика, як весело та гарно вона звучала! За словами дядька, у давнину, за епохи Людовика XIII вона була завезена до нас через Новий Орлеан та Квебек емігрантами з Франції. Роками вона передавалася на слух від скрипаля до скрипаля без найменшої зміни ноти, поки нарешті не зазвучала і тут, у торговому форті, за дві тисячі миль від кордону цивілізації. Наші працівники були в основному французькими креолами [14] з Сент-Луїса і Нового Орлеана або чистокровними франко-канадцями, які перейшли до нас з великої північної хутряної Компанії Гудзонової Затоки. Майже всі вони були одружені з жінками-пікуні. Їм були властиві темперамент та музичність, що сильно їх відрізняло від американців та англійців. Вони дуже цінували всі принади життя. А як стежили вони за оздобленням свого одягу! Їхні шкіряні убори були гарно розшиті їхніми терплячими жінками. Кожен чоловік мав яскравий пояс, обгорнутий навколо талії; з одного його боку висів ніж у вишитих бісером піхвах, а з іншого – яскраво вишита сумка з люлькою та тютюном. На ногах у них були строкаті мокасини.

Їхні жінки не поступалися їм у вбраннях: сукні з червоного, жовтого, яскраво-зеленого або блакитного вовняного сукна, виключно яскраві шалі, рясно прикрашені бісером мокасини. Вони мали на собі безліч коштовностей, а в довгі чорні коси було вплетено безліч яскравих та широких шовкових стрічок. І що за мальовничу картину представляли вони, танцюючи у світлі багаття кадрилі, лансієр та менуети! І як чоловіки підскакували перед своїми партнерками, піднімали та закручували їх довкола себе! Пліч-о-пліч з Тітакі я вступив у це коло і приєднався до танцю лансієр. Мені здається, що оплески, які ми отримали після закінчення, свідчили про наш успіх. Раптом я звернув увагу на невисоку гарну дівчину, що сиділа на самому краю освітленого багаттям кола у своїй скромній шкіряній сукні, поверх якої була накинута біла ковдра. Це була Отакі (Жінка-Горностай), сестра Пітамакана, яка іноді нас відвідувала.

– Ходімо, – сказав я, підходячи до неї і беручи за руку. – Давай потанцюємо!

– Але ж я не вмію! Я ніколи не пробувала танцювати, як білі! – вигукнула вона, вся тремтячи.

– Ти не повинна говорити "ні". Ходімо ж! – Наполягав я.

І ось, скинувши накидку, вона несміливо взяла мене за руку, і ми приєдналися до кадрильців. На мій подив вона зробила всього одну або дві маленькі помилки. Коли ми закінчили танець, її очі сяяли, і вона щасливо посміхалася.

– О, яке це задоволення! – Видихнула вона. – Наскільки це краще за наші танці пікуні [15]. О, Ататоя! Ще! Потанцюй зі мною ще.

І ми станцювали лансієр, менует та ще раз кадриль. Працівники та їхні жінки стежили за нами та відпустили нам чимало компліментів. Це було чудово, і нас просто переповнювали радість та гордість.

Через деякий час, коли ми вже відпочивали поза колом танців, я раптом запитав її:

– О, Отакі! Чи погодишся ти стати моєю дружиною, хоч би в майбутньому?

– О так! Так! – відповіла вона, ніжно взявши мене за руку.

– Ти обіцяєш? Ти готова присягнутися в цьому перед Сонцем?

– Я ніколи не думала про когось, крім тебе, – сказала вона.

А потім, піднявши руки догори, прошепотіла:

– О, Сонце! О, Вищі! Я кажу Вам те саме, що сказала Ататої, що стоїть зараз поруч зі мною. Ніхто, окрім нього, не буде моїм чоловіком.

У цей час до нас підійшов один із службовців, що плавали на наших судах, і сказав:

– Томасе Фоксе, твій дядько кличе тебе.

Я міцно потис руку Отакі і пішов через двір у контору. Там я застав дядька і капітана Марша на стільцях, обтягнутих бізонячою шкірою, які курили і почувалися настільки комфортно, наскільки це могло бути в тих умовах.

– Томе, – почав дядько, – ми з капітаном Маршем обговорили справи Компанії. Він помітив (та я й сам це чудово знаю), що Великий Шеф [16] буде сильно розчарований кількістю шкур та хутра, які ми йому відправляємо цього разу. Він розраховує, що у нас іде торгівля з усіма чорноногими, а також із низкою гірських племен.

– Не наша вина, що вони не прийшли, – втрутився я.

– Але він скаже, що наш обов'язок зробити так, щоб вони прийшли та торгували саме з нами, а не з Компанією Гудзонової Затоки. Він не прийме жодних пояснень. Все, що потрібно – це результат! Капітан погодився зі мною, що більше так продовжуватися не може, і ми збираємося доручити вирішення цієї важливої справи тобі. Ти маєш об'їхати всі північні племена і переконати їх прийти сюди… кожне з них. Потрібно, щоб весь свій видобуток від зимового полювання вони продали нам!

– Але ж я не вождь, а лише юнак! Я не зможу вплинути на них. Ці горді північні вожді і слухати мене не стануть! – вигукнув я.

– Вони прислухаються до тебе, коли ти доведеш їм, які дешеві наші товари і наскільки вони кращі за ті, які вони можуть отримати у Компанії Гудзонової Затоки.

– Добре, я, звісно, постараюсь і докладу всіх зусиль, – відповів я.

– І я знаю – ти досягнеш успіху. Я передам Великому Шефу, що він може на вас

розраховувати, – вставив слово капітан Марш.

Я не бачив, коли Тітакі увійшла до кімнати і почала прислухатися до нашої розмови, тому я мимоволі здригнувся від несподіванки, коли пролунав її вигук:

– Мій муже! Як ти міг навіть подумати про те, щоб відправити його одного на цю далеку стежку рівнинами, де нишпорять військові загони ворога?!

– Більше нема нікого, кому я міг би довіритися. Він має йти, – суворо відповів дядько, і вона зрозуміла, що жодні її слова не зможуть змінити його рішення.

Я провів її в житлове приміщення. Там опинилася й Отакі. Вона сиділа перед багаттям. Ми посміхнулися, але про те, що сталося між нами, не сказали ні слова. Я піднявся поверхом вище і ліг у ліжко. "Це був насичений день, – подумав я. – Сьогодні я рішуче відмовився від вступу до коледжу та цивілізованого життя. Сьогодні мене призначили у далеку та важливу поїздку на користь Компанії. І сьогодні ж Отакі заприсяглася небесним богам, що стане моєю дружиною". Я заснув під звуки приємної музики, що супроводжувала танці, які продовжувалися на площі.

У ті давні часи річкові капітани на Міссурі використовували кожну годину світлої доби. За дві години до сходу починала готуватися їжа, і як тільки лоцман уже міг бачити звивини річки, судно виходило в дорогу і рухалося до темноти. На стоянці теж даремно не губилася жодна година. Вже на зорі я був розбуджений стукотом возів та вигуками чоловіків, які заносили товари на наші склади. До сніданку останні вантажі були доставлені з судна, а на ньому почали розміщувати шкури та хутра – результат нашої зимової торгівлі. Пам'ятається, там було сім тисяч повномірних (від голови до хвоста) бізонячих шкур. Вони були пов'язані по десять штук міцними сиром'ятими ременями. Крім того, ми завантажили десять тюків бобрових шкур (по сотні в кожному), десять тисяч шкур оленів, антилоп та гірських баранів та три тисячі вовчих. Все це також було добре пов'язане та упаковане. Воістину чималий куш – але він нічого не означав порівняно з тим, що нам треба було зробити. Цієї зими ми зазнали невдачі в торгівлі з гірським племенем кутенаї, і в нас не було жодної шкіри норки, куниці, видри чи росомахи, а в результаті звернення північних чорноногих, сарсі та частини кайна до Компанії Гудзонової Затоки ми недорахувалися кількох тисяч шкур та безліч хутра, які наша Компанія очікувала отримати. Але, навіть незважаючи на це, "Далекий Захід" був в змозі доставити в пониззя річки не більше половини від підсумку нашої торгівлі. До нас мало ще прийти друге судно – "Єллоустоун-2" і забрати все, що залишилося.

Коли я спустився на сніданок, дядько вже сидів за столом. Він добродушно привітав мене:

– Хо! Який ти соня!

– Сонце ще тільки встало.

– Ха! Ти схопився б ще годину тому, якби знав, що у нас лежить у зброярні. Мій хлопчику, у нас там п'ять сотень багатозарядних рушниць і сорок тисяч обойм до них!

– Багатозарядні рушниці? А що це таке? – Запитав я.

– Я покажу тобі. Ха! Вже ними ми зможемо приманити північні племена. Тепер вони заженуть своїх коней, аби скоріше прибути сюди!

– Але що то за рушниці? Поясни мені, – наполягав я.

– Все, що я сам знаю з доданого пояснення, – це багатозарядні рушниці фірми Генрі і вони оцінені в 20 доларів 50 центів кожна. Мені здається, що вони стріляють дуже швидко. Ми перевіримо їх, як тільки ти поснідаєш.

– Я вже поснідав! Якщо знадобиться, Тітакі дасть мені ще чогось. Ходімо, подивимося, що це таке!

Дядько засміявся з мого нетерпіння, допив свій чай, і ми через двір пройшли до збройової кімнати. Там за барилами з порохом у кутку стояв штабель довгих пласких ящиків і окремо – менші ящики. Усі вони були зачинені кришками на гвинтах. Ми відкрили довгу скриньку і взяли звідти одну з десяти рушниць, що були там. У неї був довгий ствол, порівняно коротке ложе та оздоблення жовтою латунню. Запобіжник спуску був дуже незвичайної для нас форми. У ящику також лежало десять інструкцій з повним описом правил користування цією зброєю та догляду за нею. Потім я відкрутив кришку однієї маленької скриньки і вийняв кілька обойм. За пару хвилин ми зарядили магазин рушниці шістнадцятьма патронами – повною обоймою. Після цього дядько в чіткому ритмі одну за одною випустив усі кулі в діжку, що стояла в іншому кінці приміщення. Потім він дивився на мене, а я на нього.

– Що за гвинтівка! Яка це страшна зброя! – вигукнув він.

– Так! З такою у руках я зможу перебити чи розігнати цілий військовий загін, – відповів я. – І вразити запеклого шаленого гризлі! Я просто нашпигую його свинцем, перш ніж він дістанеться до мене.

– Справді, це так. Але подумай, що тепер буде із бізонами! З такою рушницею на доброму коні, я вважаю, можна вбити двадцять, а то й тридцять жирних самок за одне полювання.

– Давай постріляємо в ціль на повітрі, – запропонував я.

Після секундного роздуму він заперечливо похитав головою.

– Ні, на сьогодні досить. Ми прибережимо це на потім, – вирішив він. – Ти сідай на коня, їдь до Тетона і скажи вождям, що я запрошую їх завтра опівдні побенкетувати і викурити люльку, після чого вони зі своїми людьми зможуть розпочати торгівлю. Судно на той час відчалить, і в нас буде час виставити товари на полицях. А після частування ми приведемо вождів на берег і покажемо їм ці рушниці у дії. Оце буде ефект!

– Це їх вразить! Кожен чоловік у таборі захоче отримати таку. Але я скажу тобі, дядьку, що рушниць недостатньо. Коли прийдуть північні племена, їм уже не вистачить.

– Ти стаєш торговцем, і це добре, – засміявся дядько, – але не турбуйся про це. У повідомленні Компанії йдеться про те, що ще більше п'ятиста таких рушниць і обойм до них прямує до нас на "Єллоустоуні-2". Цю партію ми й прибережемо для північних племен. Крім того, за ці рушниці ми назначимо таку високу ціну, що багатьом вона виявиться недоступною. Розумною ціною за них буде сорок добірних повномірних бізонячих шкур або тридцять бобрових.

– Так, для деяких із них це виявиться не під силу, але зате як завзято тепер вони

полюватимуть на бізонів і ставитимуть пастки на хутрового звіра! Ніхто не дасть собі спокою, поки одна з цих рушниць не стане його власністю! – Сказав я.

Ми вийшли з зброярні. Дядько замкнув її, поклав ключ у кишеню і промовив:

– Сьогодні ми не пустимо сюди навіть нікого з службовців, а завтра, як і індіанцям, влаштуємо їм сюрприз.

Я швидко забіг у великий загін за стінами форту. Табун уже гнали на пасовище в долину річки, але я встиг крикнути нашому табунщику (він гонив коней на водопій і пас їх весь день), щоб він підігнав мені до форту чорного скакуна, привченого до полювання на бізонів. Потім я повернувся додому, де випив чашку кави, заїдаючи приготовленим Тітакі м'ясом. Вона навіщось вийшла і залишила мене вдвох з Отакі, що була зайнята миттям посуду після сніданку. На мить наші погляди зустрілися, але вона швидко відвернулася і продовжила свою роботу. Я теж прикинувся зайнятим своєю їжею. Насамперед, між нами ніколи не відчувалося напруги. Я зібрався з духом і нарешті промовив:

– Я готуюся ступити на довгу стежку за дорученням дядька. Поїду відвідати сіксіку та кайна, а потім вирушу в гори до кутенаї. Умовлятиму їх прийти торгувати сюди.

II. У далеку дорогу

Вона кивнула на знак того, що зрозуміла, але нічого не сказала у відповідь. Це засмутило мене. Адже вона могла б виявити більше інтересу до моїх справ, – подумалося мені. Я доїв свій сніданок, допив каву. А вона все ще навіть не глянула на мене і нічого не сказала. Прийшов табунщик і сказав, що мій кінь прив'язаний до конов'язі біля головної брами. Після цього він поспішив до себе, а я встав і попрямував до дверей.

– Це буде довга стежка. І на рівнині багато ворожих загонів, – зауважив я.

І знову вона нічого не сказала. Тепер я був не просто розчарований, а буквально несамовитий від досади, схопив свою рушницю, іншу екіпіровку і майже вибіг з дому. Я був уже на півдорозі до воріт, коли почув позаду її оклик:

– Ататоя! Ататоя!

Я не озирнувся і нічого не відповів, а швидко пройшов у ворота і вже відв'язував свого коня, коли вона, зупинившись за крок чи два від мене, вигукнула:

– Ататоя! Те, що ти сказав мені вчора, як і раніше, правда?

– Так! Так! – промовив я, повертаючись.

– І я підтверджую те, що говорила тобі, – заявила вона своїм ніжним голосом і втекла, перш ніж я встиг ступити до неї. На душі в мене полегшало. Я сів на свого швидкого витривалого коня і поскакав уздовж річкової долини, співаючи Військову Пісню пікуні. По глибоких коліях, залишених індіанськими безколісними візками [17], я піднявся на рівнину, що височіла над річкою. По дорозі мені зустрілося багато індіанців, що прямували до річки, щоб подивитися на "вогненний човен" і відвідати форт. Усі вони зупиняли мене, щоб з'ясувати, коли почнеться торгівля, і щасливо

посміхалися, почувши, що вже завтра після полудня вони можуть привозити до форту добуті ними шкури та хутра. Нарешті з стрімкого краю рівнини я побачив унизу, в прекрасній долині річки Тетон сотні індіанських вігвамів. Найближчим до мене був табір кайна. Деякі вігвами стояли на відкритому місці, багатому на траву, інші – в тополевому гаю на березі річки. Далі розташувалися тридцять-сорок наметів череванів: то була частина їхнього племені, що першою прибула для великої торгівлі цього року. За ними, там, де долина розширювалася, двома окремими таборами стали пікуні. Найменший із них – близько сотні вігвамів – стояв нижче за течією. Він належав Інуксікам чи Коротким Шкурам, одному з двадцяти чотирьох кланів пікуні. Люди, які належали до одного клану, мали кровний зв'язок один з одним по батьківській лінії. Вони всі вважалися братами та сестрами. Чоловік не міг одружитися на жінці зі свого клану, він повинен був брати дружину (або дружин) з іншого клану [18].

Короткі Шкури за чисельністю значно перевищували решту кланів пікуні. До нього належали моя "майже матір" і мій друг Пітамакан. Зрозуміло, у нього був прийнятий і я сам. Без жодного сумніву, Короткі Шкури були найсильнішим і найнезалежнішим кланом у всіх трьох племенах Конфедерації. Їхні чоловіки не знали страху, були завжди чудово одягнені і ніби не любили ходити по землі, а прагнули долати будь яку дорогу тільки верхи. Справжні воїни, вони володіли найкращими кіньми, і мали їх більше, ніж решта кланів. З усіх трьох братніх племен вони були найзавзятішими мисливцями і ловцями диких звірів (так само, як і воїнами). У них завжди були найбільші вігвами та всі товари, які тільки доставляли торговці. Дружини їх були найкрасивіше одягненими і щедро забезпеченими всім, чого б не побажали: жінки інших кланів помирали від заздрощів, дивлячись на них. Вождь цього клану, Велике Озеро, очолював і все плем'я. А ще один із старшин роду – Маленький Пес, був головним військовим вождем пікуні. Білий Вовк, батько мого кращого друга Пітамакана, був ватажком Ловців, одного з дев'яти чоловічих товариств, що становлять все військове братство племені – Ікунукатсі (Всі Друзі). Ми з Пітамаканом були членами юнацького товариства у цьому братстві. Воно називалося Ті-Тік, тобто Пташенята. Літні люди навчали нас способам полювання та військовому мистецтву, розповідали про богів і як звертатися до них за допомогою, пояснювали моральні заповіді племені, яких було чимало – але їх потрібно було неухильно дотримуватися.

Тим часом я спустився по пологому схилу в долину, спішився перед наметом Білого Вовка і, відсунувши шкуру при вході, увійшов всередину. Члени сім'ї вітали мене вигуками. Пітамакан посадив мене на ложі біля себе. Багато разів я спав на цьому м'якому ложі з бізонячих шкур – і короткими літніми ночами і довгими зимовими (коли зовні часом доходило до сорока градусів морозу [19].

Не гаючи часу, я повідомив Білому Вовку те, що доручив передати дядько, і той одразу ж послав за табірним глашатаєм. Цю роль виконував по дитячому балакучий, але представницький чоловік, який не годився у воїни. Він носив ім'я Чотири Ведмеді. Йому було наказано проїхати всім табором і передати кожному з вождів особисто про отримане повідомлення, а потім голосно оголосити всім людям, що торгівля почнеться

завтра в другій половині дня. Чотири Ведмеді вийшов назовні, і незабаром ми почули його гучний голос:

– Вок-е-хаї мут-тап-і Пі-остс Сіс-ті-кон кі-та-ван-і-ка… (До уваги, люди! Далекий Грім каже вам…)

Далекий Грім – таке було дуже почесне індіанське ім'я дядька. Оскільки в наметі були тільки члени сім'ї і можна було не сумніватися, що сказане далі не піде, я продовжив свою розповідь. Я попередив, що після ранкового бенкету для вождів, людям готується великий сюрприз. Далі я розповів усе, що знав про наші нові рушниці та їх спорядження. Я назвав їх а-каї-саїкс-кум (багатострільні рушниці), і з того часу вони так і стали називатися.

Білий Вовк, Пітамакан та всі жінки слухали з напруженою увагою. Їхній подив у манері чорноногих виражався тим, що вони ляскали пальцями по губах. Як тільки я закінчив, Білий Вовк вигукнув:

– Як багато знають та вміють білі люди! Тепер вони зробили рушниці, які стріляють так само швидко, як люди рахують! Без сумніву, чого б вони не коштували, ми маємо отримати їх. З ними нам не буде страшний жодний ворог.

– К'ї! Мені зрозуміло, що означають ці "багатострільні рушниці" для нас, жінок – непосильну роботу! – невдоволено вигукнула одна з дружин Білого Вовка. – З такою рушницею Пітамакан за одне полювання вб'є так багато бізонів, що ми оброблятимемо здобич цілий місяць! І весь цей час нам доведеться сушити м'ясо та дубити шкури!

– Ха! Ну звичайно, від такої роботи ви надірветесь і підете до Піщаних Пагорбів [20]! – в'їдливо шпигонув Білий Вовк, і всі засміялися.

— Дядько дуже переживає через те, що північні племена, як і раніше, торгують з червоними куртками [21], тому він доручив мені об'їхати їх усіх, включаючи навіть кутенаї, і постаратися привести їх до нас, – сказав я, дивлячись на Пітамакана. І як добре ми з ним розуміли один одного!

– Так! Звичайно, я поїду з тобою! – негайно відповів він.

– Ха! Це буде довга та важка стежка! Я думаю, що тобі зовсім нема чого їхати, – зауважив йому Білий Вовк.

– Але ж кожному з нас треба мати багатострільну рушницю. Далекий Грім дасть йому одну з таких, а також багато іншого. До того ж, ви не повинні прирікати мене на самотній шлях цією стежкою, – почав я переконувати його.

Вождь тяжко зітхнув і запитливо глянув на матір Пітамакана. Деякий час вона вдавала, що не помічає цього погляду, але потім вигукнула:

– Ну ти сам знаєш, що ми повинні сказати йому "так"! То скажи і нехай вони вирушають!

– Так, наші діти повинні йти своїм шляхом, так само, як і ми в дні нашої юності, – погодився він і звернувся до Пітамакана:

– Ти можеш їхати, сину, але постійно пам'ятай, що маєш молитися і приносити жертви богам. Те саме робитимемо і ми заради вашого благополучного повернення.

– І завжди будь насторожі, – змахнувши сльозу, сказала його матір.

– Це ж не перша наша небезпечна стежка, і ми знаємо, як подбати про свою безпеку, – впевнено відповів він їй.

Отже, справа була вирішена саме так, як мені й хотілося. Всі погодилися, що ми виступимо на північ, коли спаде напруження з торгівлею у форті. Жінки підсмажили нам м'яса, і ми трохи поїли, закусивши смаженим ма-асом (дикою ріпою). Мені завжди здавалося, що ця крохмалиста бульба і є справжньою ріпою. Пітамакан погодився поїхати зі мною у форт і залишитися там переночувати, але спершу ми зайшли до його племінника, хлопчика на ім'я Ведмеже Місце, і підрядили його пасти Пітамаканових коней, поки ми будемо на півночі. Потім, перш ніж вирушити в форт, ми знайшли сам табун і уважно оглянули його, вирішуючи кожен собі, якого коня він вибере для майбутньої далекої стежки. У табуні Білого Вовка було близько чотирьох із половиною сотень голів, частина з яких належала нам і частина – Тітакі.

– Ну, дядьку, Пітамакан іде зі мною північною стежкою! – Вигукнув я, вриваючись увечері в його кабінет.

– Ха! Це мене не вражає: я знав, що ти попросиш його про це, а Білий Вовк трохи побурчить, але потім скаже, що Пітамакан може йти. І тепер ви негайно вирушите в дорогу?

– Саме так і було, – засміявся я. – І ти просто зобов'язаний дати Пітамакану одну з наших нових рушниць.

– Гаразд. Ти і твоя "майже-матір" явно збираєтеся мене розорити. Вона вже попросила мене виділити ще одну рушницю Білому Вовку.

Наступного ранку, о 10 годині "Далекий Захід" вийшов на середину річки, повільно розвернувся, видав протяжний свист і взяв курс на Сент-Луїс. За літо судно ще раз мало прийти до Форт-Юніона, але тут цього року ми вже не могли зустрітися з ним та його героїчним капітаном. І поки я спостерігав, як його велике колесо, повертаючись, збиває білу піну, мені подумалося, які зміни відбудуться в житті людей, що знаходяться на його борту, всього за двадцять або трохи більше днів їх плавання: поміняти наші дикі землі на Сент-Луїс означало перейти з одного світу в інший!

І ось настав полудень – найурочистіший того року для нас, мешканців Форт-Бентона, і для племен чорноногих, що зібралися. Це був день яскравої церемонії та промов – близьких серцю індіанця, та й нашим серцям теж. З раннього ранку до форту потягнулися чоловіки, жінки та діти. Вони їхали верхи з боку річки Тетон і зупинялися перед фортом, між ним та річкою. Поступово їх зібралося кілька тисяч. Усі вони очікували на початок торгівлі, однак цього дня заготовлені шкури та хутра продавали лише жінки клану Коротких Шкур.

Для того, щоб усі племена продали свій видобуток, потрібно багато днів, і щоб уникнути штовханини і безладу, рада головних вождів племен вирішила встановити суворий порядок, відповідно до якого різні клани вестимуть свою торгівлю. Цього року перший день було відведено Коротким Шкурам. Натовп, що зібрався, напружено і нетерпляче чекав прибуття вождів. Коли Сонце підійшло до зеніту, пролунали вигуки:

– Ось і вожді!

– Спускаються схилом!

– Вони вже в долині й наближаються!

Тут величезний натовп подався назад і розтягнувся берегом річки.

Вожді сиділи на своїх найкращих скакунах, яких вибирали тільки для битви чи полювання на бізонів. Неспішно вони проїхали через всю долину і неподалік форту вишикувалися в довгу лінію: головні вожді, потім військові вожді, вожді кланів, знамениті воїни і славетні знахарі – всього людей сто чи більше. Всі вони були в повному військовому вбранні: розшитий візерунками одяг, покриті пір'ям головні убори, оперені щити, зброя в руках – видовище було справді чудовим! Коли до головних воріт залишалося близько двохсот ярдів [22], вони затягли своїми низькими суворими голосами Пісню Перемоги, і як велично вона зазвучала в наших вухах! Вони змусили своїх гарячих коней перейти на крок. За сто ярдів від форту вони замовкли, і гармати обох бастіонів гримнули на їхню честь. Вони ж відповіли пальбою зі своїх рушниць, а величезний натовп у цей час вигукував їхні імена, прославляючи вождів та непереможних воїнів людьми щедрими, з добрими серцями. У воротах з'явився мій дядько. Він був у своєму найкращому вбранні, з довгою шпагою при боці. Вожді вітали його сильним вигуком:

– Далекий Грім – могутній вождь!

Потім усе стихло. Вожді поспішали і, у свою чергу, дядько Веслі привітав їх і запросив увійти до його форту. Молоді люди, що їх очікували, прийняли в них поводи, а дядько повів їх через двір прямо в нашу житлову кімнату, найпросторішу у всьому форті. Ще вранці частування для бенкету було розділене на три частини дружинами наших працівників, і тепер кожен гість отримав по чашці солодкої кави та тарілці зі шматком черствого хліба. Там були смажені на бізонячому жиру боби та солодка підливка з сушених яблук: усі ці страви ми й самі їли тільки на свята. Вони становили різкий контраст із звичайною м'ясною їжею у цій країні. Вожді найбільше любили мік-кар-і-єн ("білі ягоди, подібні до каменів") – так вони називали крекери. Правда, ці крекери були такі черстві, що далеко не всякі зуби могли їх розкусити. Любили вони й яблучну підливу, але боби (о-ток-і-нут-сіт – "подібне до того, що знаходиться в печінці") –їх особливо не приваблювали. Вожді розсілися в три-чотири ряди вздовж стін кімнати так, щоб місце в центрі залишалося вільним. Дядько сів навпроти входу. Праворуч від нього опустився Велике Озеро, головний вождь пікуні. Зліва зайняв місце ватажок кайна, Червоне Крило [23]. У кімнаті стояв дурманливий запах запашної трави (її зв'язки завжди зберігалися в вігвамах поряд з предметами військового спорядження). Перед дядьком Веслі лежала велика дошка, на якій він (поки вожді пригощалися і обмінювалися враженнями) різав тютюн і змішував його з сушеними травами [25]. Потім він наповнив цією сумішшю дві великі кам'яні люльки [26]. По завершенню бенкету вони були передані знахарю. Після короткої молитви небесним божествам той розкурив їх та пустив по колу. Настав час промов. Один за одним головні вожді ступали в центр і у вишуканих виразах, підкріплюючи свої слова виразними жестами, говорили, як вони та їхні люди розташовані до довгих ножів – американців – і як люблять та

поважають Далекого Грома. Вони особливо відзначали, що він правдивіший за інших, що він великий вождь, що він одружений з однією з жінок їхнього народу, що він говорить їхньою мовою і що він довів свою відвагу в боях з ворогами чорноногих.

Взявши слово, дядько в свою чергу сказав, що вважає найвищою честю приносити благо народу чорноногих, і він сподівається, що вони бачать, що це від щирого серця. Оскільки це Великий Вождь Компанії призначив його торгувати в їхній країні, він оселився тут не тільки за своєю волею. Але він тут, і сподівається залишитися тут, поки живе на землі, бо відчуває, що чорноногі воістину його народ. Він завжди думає, щоб принести їм користь і робить для цього все, що може.

– А тепер, після того, як ми поїли, покурили і побалакали, – сказав він, – я збираюся зробити вам сюрприз. Навіть я був здивований, коли відкрив один з ящиків, доставлених на тому "вогненному човні", що щойно пішов від нас. Ходімо зі мною на берег річки, і я покажу вам щось зовсім нове, що недавно з'явилося на світ!

Поки вожді виходили з кімнати, дядько вручив мені ключ від зброярні і я побіг туди, захопивши шкіряний чохол для рушниці. Я вклав у нього одну з багатозарядних рушниць, а перед цим заповнив його магазин і ще тридцять набоїв поклав у сумку. Коли я біг двором слідом за вождями, почулося, як Тітакі скликає працівників Компанії та їхніх дружин стати в воротах і подивитися, як Далекий Грім зробить щось визначне. По дорозі від форту до річки за нами вже йшов величезний натовп. Коли Велике Озеро прокричав:

– Діти мої, ви повинні подивитися, як Далекий Грім покаже нам щось нове, – всі розмови припинилися, і всі погляди звернулися до нас.

На березі вожді встали за дядьком, і я вручив йому рушницю. Він швидко вийняв її з чохла, дослав патрон у ствол і скинув до плеча. Вибравши як ціль невеликий камінь, що виступав із води біля протилежного берега, він швидко, постріл за пострілом, відкрив по ньому вогонь. Кулі піднімали фонтанчики води навколо каменю, деякі вдаряли прямо в нього. Перші постріли натовп сприйняв спокійно, але з напруженою увагою. Потім серед присутніх зазвучали голоси, які ставали дедалі голосніші. Коли ж дядько зробив останній постріл і посміхаючись передав рушницю в нетерпляче простягнуті руки Великого Озера, гомін голосів перейшов у шалений рев. Чоловіки, що підступали з усіх боків, просто стиснули нас. Нам уже загрожувала небезпека бути скинутими у річку.

– Назад! Назад! Заспокойтесь! Ви всі отримаєте можливість подивитися і розібратися з цією дивовижною рушницею! – вигукнув Велике Озеро.

За допомогою інших вождів він швидко відновив порядок, а потім повернувся до дядька і попросив роз'яснити, як поводитися з цією рушницею. Я передав їм нові патрони.

– Ми назвали цю рушницю багатострільною, – почав дядько і взяв у руки патрон. – Дивись, це патрон: у ньому порох, пістон і куля – усе разом. Вставляємо його в проріз під стволом. І ще один за одним – п'ятнадцять штук. Тепер відводимо затвор і повертаємо назад. При цьому один із патронів заходить у ствол. Рушниця готова

вистрілити шістнадцять разів, так швидко, як тільки я зможу прицілитися, натиснути спусковий гачок і надіслати новий патрон. Тепер, друже мій, Велике Озеро, стріляй у той камінь, – закінчив свою промову дядько і знову передав вождеві рушницю.

– Так! Так! – Покажи, як ти стріляєш! – загув натовп.

– Добре! Я вистрілю. Це велике та дивовижне досягнення білих людей, – заявив вождь.

Швидко прицілившись, він вистрілив і влучив у камінь. Потім незграбно пересмикнув затвор і вистрілив знову, – куля вдарила зовсім поруч із ціллю. Натовп вибухнув гучним схваленням. Потім рушницю по черзі брали інші вожді та стріляли так само добре. А прості люди, що стояли навколо, щосили обговорювали чудову рушницю – останнє разюче досягнення білих людей з їхніх чарівних видінь [27].

– О вождю Далекий Грім, яка ж ціна цієї багатострільної рушниці? – запитав один із чоловіків, що стояли біля нас.

– Тридцять бобрових шкур чи сорок шкур бізонів найкращої якості, з головою та хвостом, – відповів дядько, і його слова почали передаватися по всьому натовпу. То тут, то там чоловіки вигукували, що ця ціна по них і починали співати від щастя. Інші стогнали, що в них немає стільки хутра і шкур і що перш ніж вони їх роздобуть, всі рушниці будуть продані. Дядько повернувся і зробив знак нашим службовцям ширше відчинити ворота. З гучними вигуками Короткі Шкури поспішили до торгових приміщень, а за ними потяглися й інші, щоб із заздрістю дивитися, як іде торгівля.

Ось так рушниці Генрі були доставлені до нашої країни і пущені нами у продаж. Ми не підозрювали (не могли й припустити), що багатозарядні рушниці несуть безповоротну загибель бізонам та іншим диким мешканцям Великих Рівнин!

Того вечора Пітамакан та його батько, Білий Вовк, поїхали додому щасливими, кожен із нашим подарунком – багатозарядною рушницею та сотнею набоїв до неї. А в торгових приміщеннях форту деякі з наших службовців працювали майже всю ніч, упаковуючи придбані шкури та хутра (у тому числі й виручені за тридцять нових рушниць). У наступні десять днів я й сам напружено працював у приміщеннях великих затхлих складів, допомагаючи нашим працівникам складати, пресувати та в'язати тюк за тюком хутра та шкіри та вішати на них бирки. І на додачу до всіх цих клопотів прибули черевані зі здобиччю від свого зимового полювання, і прийшов "Йеллоустоун-2" із запасом товарів на весь рік. Судно не могло чекати закінчення нашої великої торгівлі і пішло, забравши лише те, що вже було. Дядько негайно поставив тесляра Рондена та його помічників на будівництво баржі з кілем. У ній ми мали намір відправляти наторговані хутра вниз за течією принаймні до Форт-Юніона. Великі річкові судна могли плавати між Сент-Луїсом і нашим фортом тільки на початку літа, але нижче гирла річки Йеллоустоун Міссурі завжди була досить глибокою для денної навігації за допомогою буксирування. Нарешті настав день, коли я зміг зайнятися підготовкою до своєї подорожі на північ. Тітакі склала в мою похідну сумку голки, шило, нитки із сухожиль і три пари мокасинів. Я додав ще кремінь і кресало, дві сотні набоїв, зміну білизни, підзорну трубу, десять фунтів тютюну останнього завозу в

подарунок від дядька північним вождям та його послання до них. Крім того, я взяв теплу бізонячу зимову накидку, пару ковдр, свою нову багатозарядну рушницю та сталевий ніж. І це все, що в мене було для багатомісячної подорожі тисячемильною стежкою! Опівдні я востаннє пообідав із дядьком та своєю "майже-матір'ю".

– Не забувай, що я день і ніч благатиму Сонце про твоє благополучне повернення, – сказала вона мені.

А дядько додав:

– Ще раз я прошу вас бути уважними. Завжди пам'ятай, що буде з нами, якщо ми втратимо вас! Пам'ятай також про величезну важливість для Компанії успіху вашої місії до північних племен. Потому Тітакі заплакала і поцілувала мене. Дядько потис мені руку, і я швидко вискочив назовні, оскільки і мої очі зволожилися, а в горлі застрягла грудка. Я вже підходив до воріт, коли почув, що моя "майже матір" просить меге почекати. Вона підбігла до мене і сумно сказала:

– Та стежка, на яку ви виходите, майже така ж небезпечна, як ті, якими ходять на війну. Я домовилася з Червоними Крилами, що він цього вечора виконає для тебе і Пітамакана священний обряд потіння. Ти маєш виконати моє побажання!

– Добре, я зроблю, як ти велиш, – відповів я.

Грудка в моєму горлі все ще не пройшла, і я поспішив до свого коня. Яка добра була до мене Тітакі – вона завжди думала про мій добробут! Звичайно, я прийму старого Червоні Крила як свого знахаря, який молиться за мене. Я мало думав про релігію (як білих, так і чорноногих). Але все ж таки я краще знав віру своїх індіанських друзів – адже я їх щодня зустрічав і у форті, і в їхніх власних таборах і не раз розмовляв із ними на ці теми. Неважко собі уявити, як діяли на недосвідченого юнака судження і вірування старших. І, пригадую, я неясно, але вірив в богів чорноногих. Так чи інакше, а їхній головний бог щодня був у мене на очах. Він слідував своєю стежкою в небесній блакиті, зігрівав землю, змушуючи все рости, і невпинно боровся з Творцем Холоду, проганяючи того на далеку північ, скуту вічним льодом.

Мій кінь стояв біля конов'язі. Все спорядження було приторочено до сідла. Я сів верхи, поклав рушницю поперек себе і, обігнувши кут форту, рушив на північ. На краю річкового урвища я повернувся і кинув погляд назад на великий і похмурий форт. Яким же надійним і безпечним здався він мені тепер, у цій затишній долині з високими травами! Я просто не міг надивитись, ніби бачив усе це вперше, але через кілька хвилин я поскакав далі, а незабаром уже спускався в долину Тетону. І перш, ніж мені відкрився великий табір, що розкинувся там, я його почув: звуки пісень щасливих людей, гул розмов, стукіт барабанів, сміх, вигуки дітлахів, гавкіт собак, іржання коней і на додаток до всього – безперервний шум сотень жінок, що шкребуть бізонячі шкури [29], і готують їх до вичинки.

III. Послання південних вождів

Я проїхав вниз через весь табір прямо до вігваму Білого Вовка. Його жінки

прийняли в мене коня і розсідлали його. Вони ж провели мене в вігвам і занесли моє спорядження. Пітамакан, що сидів там, наводив блиск на свою нову рушницю. Його батько сидів, відкинувшись на спинку ложа [30]. Він тихо співав Пісню Вовка, відбиваючи ритм на барабані. Обидва вони привітали мене усмішками та теплими словами. Отакі теж була там: вона обдарувала мене швидкою посмішкою і знову зігнулася над своєю роботою – вона прикрашала піхви для ножа чудовим бісерним візерунком.

– Ха! Сину Мій! Ти тут! Ти прибув якраз вчасно. Зовсім недавно Червоні Крила надсилав дізнатися, чи не приїхав ти. Каміння для Вігваму Потіння вже розпечене, – сказав Білий Вовк.

– Так! Він на нас чекає. Пішли! – вигукнув Пітамакан, підводячись і відкладаючи гвинтівку.

– Тітакі попередила мене. Ходімо, – відповів я.

Ми попрямували до великого вігваму, на якому були зображені два величезні чорні бізони – бик і корова. Язики і серця їх були намальовані червоним, від ротів до серця бігли червоні доріжки. Червоні Крила був бізонячим сновидцем [31], або, як говорили перші білі торговці, бізонячим знахарем. нші жерці Сонця були сновидцями грому, черв'яка, лося, видри тощо – перелік міг би бути дуже довгий. Кожен знахар мав свої церемонії, молитви, пісні та танці, присвячені Сонцю, і всі вони були давнього походження.

Позаду жилого вігваму стояв Вігвам Потіння. Це була тимчасова споруда – на каркас з вербових лозин було накинуто старі шматки вичиненої шкіри. Його вінчав розмальований тьмяною білою та червоною фарбами череп бізона, закріплений носом на схід – одну із священних Сторін Світу. Вся споруда мала близько десяти футів у діаметрі та чотирьох у висоту. Поруч із ним одна з жінок підтримувала вогонь у невеликому багатті, де розжарювалося кілька круглих каменів. Перед наметом сидів Червоні Крила, сивий старий із проникливим голосом, уславлений великими подвигами. У свої найкращі дні він був великим воїном, а тепер славився як найвгодніший Сонцю жрець серед усіх племен чорноногих. Він підвівся і привітав кожного з нас за звичаєм племені – обійнявши і поцілувавши в щоку.

– Все готове й чекає на вас, лізьте, – сказав він, піднявши дверне полотнище рівно настільки, щоб пропустити нас.

Ми пробралися всередину (він сам – слідом за нами), швидко скинули одяг і випхали його назовні. Крізь стару бізонячу шкіру в намет просочувалося слабке жовтувате світло. У центрі вігваму було викопано заглиблення. Зовні одна з жінок трохи підняла покриття і один за одним вкотила в намет кілька розпечених каменів. Старий коротким ціпком зіштовхнув їх у яму. Перед ним стояла дерев'яна посудина з водою. Він вмочив туди бізонячий хвіст і скропив водою каміння. З гучним шипінням хмара пари заповнила весь вігвам настільки, що спочатку ми навіть перестали бачити один одного.

Жрець затяг Пісню Бізона – протяжну, урочисту, хвилюючу. Вона висловлювала

якесь невизначене благання, узагальнене звернення до Безмежного [32], і це було воістину проникливо. Він закінчив пісню, знову збризнув каміння і вигукнув:

– О прадавній Священний Бізоне [33], попроси Сонце зглянутися над нами! О Сонце, ми чисті перед тобою!

До цього часу ми вже пропотіли до самих кінчиків волосся. Піт градом капав з носа і кінчиків вух, тік по щоках.

– О Сонце! О Вищі над нами! Змилуйтесь. Пожалійте нас усіх – чоловіків, жінок, дітей. Даруйте нам довге життя, житло, одяг, їжу. Змилуйтесь над цими юнаками, що сидять поряд зі мною. Збережіть їх від багатьох напастей, які чекають на тій довгій стежці, на яку вони встають. Залишіть їх живими! Дозвольте подолати всі небезпеки! Даруйте їм довге життя, о Великі у блакитних небесах!

– Так! Зжальтесь над нами! Дозвольте подолати всі небезпеки, о Сонце і ви, Вищі! – підтримали ми.

– А! А! [34] Добре сказано, діти мої! Вся Могутність і Добро – у Сонці. Твердо вірте в нього і всіх Вищих, – повчав нас старий, передаючи свою велику люльку назовні жінці-помічниці, щоб вона поклала в неї гарячу вуглинку.

Червоні Крила випустив дим до Неба, Землі та на всі чотири Сторони Світу [35], підносячи при цьому молитви богам за наше благополуччя. Потім він передав нам люльку, і ми теж покурили її і помолилися. Він знову закурив і знову довго молився за нас, а потім переконував нас самих не забувати підносити молитви щодня на своєму шляху. Сам він обіцяв робити те саме і щодня об'їжджати весь табір, виголошуючи наші імена та закликаючи людей молитися за наше благополуччя.

Зрештою, церемонія була закінчена. Ми знайшли свої ковдри, загорнулися в них, вибралися назовні, побігли до річки і кинулися в холодну воду. Тільки потім ми одяглися по-справжньому. І якими ж свіжими та очищеними відчули ми себе!

Тепло розпрощавшись зі старим, ми попрямували додому. Жінки вже приготували вечерю. Вони швидко поставили перед нами миски з м'ясом та страви з сушеними ягодами, а для пиття подали напій із соку якогось гірського винограду, європейської назви якого я не знаю. Отакі подала мені їжу мовчки, і я не зміг упіймати її погляду. Це мене стривожило.

Ми вже доїдали, коли з'явився хлопець, посланий Великим Озером. Вождь передавав, що перед тим, як вирушати на північ, ми з Пітамаканом повинні зайти до нього. Чи могли ми ослухатися його?

Білий Вовк пішов разом із нами. У вігвамі вождя ми побачили, що Велике Озеро бенкетує і курить люльку разом із найвпливовішими людьми всіх тутешніх племен. Серед них були вождь кайна, Червоне Крило, і ватажок череванів, Потужні Груди. Ми були ще юнаками, і вождь вказав нам місця біля входу. Ми присіли там нерішуче, хоч і прийшли на запрошення вождів і воїнів, які були присутні. Звичайно, Білий Вовк був посаджений ліворуч від господаря зовсім поряд з ним, оскільки він займав дуже впливове становище у племені.

Частування вже закінчилося, і по колу ходила люлька. Коли прийшла наша черга,

ми також зробили кілька затяжок.

Тим часом один із воїнів розповідав, що на березі Великої Річки [36], якраз трохи нижче впадіння в неї Ведмежої Річки [37], він знайшов величезні кістки, які стирчали із землі. Товщина їх була з його стегно, а довжина ребер перевищувала його зріст. Всі погодилися з тим, що ці кістки були останками водяного бика, що мешкав в давні часи в річкових долинах, і такого великого, що він ніде не зміг переправитися через Велику Річку. Пізніше я часто думав, що чудовисько з оповідання того чорноногого було древнім мамонтом. Цілком можливо, що його опис міг передаватися з покоління до покоління предками сучасних індіанців. Свого часу чимало таких тварин могло потрапити в прірви-пастки [38].

Розмова закінчилася. Велике Озеро повернувся до нас і сказав:

– Тепер про тебе, Ататоє! І про тебе, Пітамакане! Ви збираєтеся відвідати наших північних родичів, сіксіка та кайна, і наших гірських друзів, кутенаї. Ми доручаємо вам запросити їх усіх сюди, щоб полювати цієї зими разом із ними у нашій країні. Минуло багато років, відколи ми востаннє розбивали табір на Жовтій Річці та Іншій Ведмежій Річці [39], і тепер там влаштувалися кроу – військовий загін, який щойно повернувся, повідомив, що вони розбили там свій табір. Видно, вони уявили, що ми повернули їм назад цей край і не наважуємося навіть намагатися їх прогнати. Скажіть нашим північним родичам, а також кутенаям, що вони повинні допомогти нам змусити цих кроу думати правильно!

– Так. Ми передамо їм ваші слова, – відповів Пітамакан.

– Ха! Коли вони побачать у посланих до них наших дітей багатострільні рушниці і почують, що й самі зможуть отримати у Далекого Грому такі самі, ніякі запевнення та обіцянки торговців червоних курток не втримають їх на півночі! – вигукнув Білий Вовк.

– Ха! Це чиста правда, – зауважив Червоне Крило. – О, я можу собі уявити, як північний торговець, Мерзенний Язик, всю зиму, день за днем дивиться на свої полиці, повні товарів і останніми словами паплюжить наш народ!

Тут ми дружно розсміялися разом із ним. Коли четверта люлька завершила коло, Велике Озеро вибив із неї попіл.

– Все. Вона погасла [40], – сказав він.

Ми встали і один за одним вийшли з вігваму.

Пітамакан та його батько вирушили відвідати своїх друзів. Я пішов додому. Якщо мені і не трапиться нагоди поговорити з Отакі, то принаймні я зможу її побачити. Вони з матір'ю, як і раніше, були в вігвамі. Інші дружини вождя, захопивши своїх дітей, розійшлися по гостях побалакати про те чи інше. Дівчина знову уникала зустрічатися зі мною поглядом і вперто мовчала. Я бачив, що вона чимось стривожена. Нахмуривши брови вона сиділа біля вогню і нервово смикала бахрому шалі.

– Ти швидко повернувся. Чому ти не пішов розважитись зі своїм "майже-братом"? – запитала її матір.

– Я втомився і волію! посидіти тут, – відповів я.

Вона повернулася до мідного казанка, що стояв біля неї, щоб напитися.

К'ї! – Вигукнула вона. – Він порожній. Як же люблять пити діти! Отакі, принеси води.

– Не посилай мене. Ти ж знаєш, як я боюся вночі ходити до річки через зарості, – благала дівчина.

— Що це за боягузтво?! Ну, а я не боюся темряви, – вигукнула її мати з запалом, взяла посудину і вийшла з вігваму.

– Схоже, я для тебе більше нічого не значу, – сказав я Отакі.

Раптом вона схопилася зі свого місця, обійшла навколо вогню, підійшла і притулилася до мене.

– Не можна любити більше, ніж я люблю тебе. Ти для мене все! Але, Ататоя! Я боюсь! Страшно боюся! – сказала вона і розплакалася.

– Ну, кажи швидше, в чому причина твого страху! – Запитав я.

– Сьогодні один за одним приходили три друзі Одинокого Орла, і кожен говорив батькові з матір'ю, який той хоробрий, багатий і добрий. Ти ж знаєш, що це означає: завтра прийдуть інші і скажуть, що Самотній Орел хоче мене за дружину, – майже прошепотіла вона.

– Він не отримає тебе: ні він, ні будь-хто інший! – з люттю заявив я і не встиг сказати більше нічого, оскільки почулися кроки матері Отакі, що поверталася.

Дівчина швидко метнулася на своє місце і закрила обличчя шаллю. Увійшовши, її мати кинула погляд на дочку і сказала:

– Ну, ось я й повернулася. На стежці не було жодних привидів. Там взагалі немає нікого. Ататоя, ти не хочеш напитися?

– Ні, не хочу, – коротко відповів я.

Який же я був злий на те, що Самотній Орел накинув оком на Отакі! За суворими звичаями чорноногих чоловік не може сам сватати дівчину і в жодному разі не повинен прямо говорити з її батьками про свої наміри. А після шлюбу він не сміє входити до вігваму тещі і взагалі повинен уникати будь-яких зустрічей з нею. Несподівано я вирішив поламати цей звичай, і звертаючись до матері Отакі, майже вигукнув:

– Ви напевно будете здивовані і навіть розгніваєтеся з того, що я скажу, але я нічого не можу з цим поробити. Я білий, а у білих є свої, відмінні від ваших звичаї. Отакі сказала мені, що Самотній Орел збирається відправити своїх друзів попросити вас віддати її йому. Ну так ось – я хочу її за дружину, і вона хоче мене. Я знаю, що ми ще дуже молоді, і не прошу про швидке одруження, але я прошу вас дозволити нам одружитися, коли ми станемо трохи дорослішими, скажімо, через два, а може, й одне літо. Ну і здивувався я з того, що за цим послідувало! Мати дівчини слухала мене із суворим і навіть (як я подумав) незадоволеним виглядом. Усі недавні страхи воскресили в мені: останні слова я вимовляв все повільніше і все більше запинаючись. Але, коли я закінчив, вона сплеснула руками, і, сівши на своє місце, нестримно зареготала. Ми з Отакі дивилися і не розуміли, що з нею. Я навіть запідозрив, що вона збожеволіла.

І саме в цей час з'явилися Білий Вовк із Пітамаканом.

– Ну, дружино, що тут відбувається? Чому такі веселощі? – запитав вождь, опускаючись на своє ложе.

Вона вказала на мене.

– Це його витівки! – майже простогнала вона. – Він розсмішив мене. Він чомусь вирішив, що здивує й розсердить мене! Він, бачите, хоче Отакі, а вона хоче його. Але ж декілька місяців тому ми й самі помітили, що вони покохали один одного!

Білий Вовк та Пітамакан приєдналися до її сміху. Потім вождь сказав мені:

– Я завжди називав тебе сином і радий, що тепер ти справді ним стаєш. І твоя "майже-матір" Тітакі – як вона зрадіє, коли ви з донькою поставите спільний вігвам. Вона мріє про це вже багато зим.

– І коли ж буде поставлено цей новий вігвам? – поцікавився Пітамакан.

– О, вони ще такі молоді! Давайте не будемо зараз про це, – запропонувала матір Отакі.

– Ну, сину, – звернувся до мене вождь і очі його блиснули, – я думаю, якщо ти сміливо і гідно пройдеш майбутню довгу і небезпечну стежку, на яку ви стаєте завтра, то ти будеш цілком готовий до того, щоб тобі можна було довірити поставити власний вігвам.

Як щасливо (і ніяково) обмінялися ми з Отакі посмішками! І як швидко сховала вона своє зашаріле обличчя! Але її батько був дуже тактовний – він змінив розмову на те, яких застережень ми з Пітамаканом повинні будемо дотримуватись і день і ніч на своїй довгій стежці. Коли він закінчив свої настанови і ми лягли спати, було вже пізно.

– Хо! Прокидайтесь! Прокидайтеся, ледарі! – розбудив нас Білий Вовк рано вранці.

Ми розплющили очі і побачили, що вершина намету почервоніла в перших променях Сонця. Загорнувшись у свої ковдри, ми разом із вождем поспішили до річки і кинулися у воду. По всій її течії, і вгору і вниз, вже лунав плескіт чоловіків і хлопчаків, що купалися. Жінки та дівчата робили це пізніше, вдень. Це щоденне (взимку та влітку) купання означало для чорноногих набагато більше, ніж просте обмивання для дотримання чистоти. Воно так їх загартовувало, що вони ставали нечутливими до зимових холодів. Це дозволяло чоловікам полювати і здирати шкуру з здобичі на снігових рівнинах, коли вона замерзала так, що її важко було зняти навіть ножем.

IV. Ворожий слід

У воді ми пробули недовго і, одягнувшись, поспішили назад до вігваму, де жінки вже приготували для нас ранній сніданок. Вождь і Пітамакан розчесали і знову заплели своє довге волосся. Потім вони ретельно розфарбували обличчя особливою фарбою, приготовленою з бурої землі, що добре захищає від сонця та вітру. Тим часом я закінчив укладання похідної сумки і скоса поглядав на Отакі. Вона дала мені швидкий знак. Я зрозумів його і вийшов з вігваму, а вона пішла за мною. Підійшовши ближче, вона прошепотіла:

– Ти вже приніс жертву Сонцю?

– Ні, я про це зовсім не подумав, – зізнався я.

І як докірливо вона на мене подивилася!

– О, Ататоє! Мій майбутній муже! Який же ти легковажний! Ходімо зі мною.

Обійшовши вігвам, вона підвела мене до узлісся, зупинила перед молодою тополею і сказала:

– Принеси в жертву ніж, піхви та пояс!

Звичайно, я подумав про те, що робитиму тепер без ножа, і де зможу дістати інший, але не заперечував. Я зняв пояс і міцно прив'язав свої речі до однієї з гілок.

— О, Сонце! Я приношу тобі свою щиру жертву. Змилуйся наді мною! Допоможи мені уникнути всіх небезпек на стежці, якою я зараз піду. Даруй нам з Отакі довге життя і щастя, о, Сонце, – молився я.

– Так! О, Вищі, даруйте нам довге та щасливе життя! – вигукнула Отакі.

Потім вона повернулася і поцілувала мене, відкинула свою шаль і дістала новий, розшитий бісером, чоловічий пояс із чудовими піхвами, над якими ще донедавна працювала. До того ж у них було вставлено новий ніж. Вона оперезала мене, давши зрозуміти, що дарує мені його.

– Як мені подобається робити щось для тебе! – Вигукнула вона. – О, Ататоє! Мені хочеться плакати, але я стримаю себе. Поки ти будеш у дорозі – я не проливатиму сліз. Пішли, на нас уже чекають.

Ми ще раз поцілувалися і рука об руку мовчки повернулися до вігваму. Вождь із Пітамаканом стрілися нам на півдорозі – вони теж йшли принести жертву Сонцю.

До кінця сніданку Ведмеже Місце пригнав із табуна заздалегідь відібраних нами коней. Це були дві сильні чотирирічки аппалуза [41], яких ми купили у не-персі ще в однорічному віці. У давнину орегонські торговці дали цю назву породі швидконогих витривалих скакунів, які найкраще в наших краях переносили тяготи тривалого шляху.

Не гаючи більше часу, ми з Пітамаканом швидко осідлали коней і в потрібних місцях приторочили свої ковдри та похідні сумки. На наш від'їзд зібрався подивитися досить великий натовп. Попереду стояв Самотній Орел. Я повернувся до Отакі:

– Моя майбутня дружино, я їду, – сказав я, і ми поцілувалися.

Натовп вибухнув схвальними вигуками. Сівши в сідло, я посміхнувся до Самотнього Орла. Він же похмуро дивився на мене і, здавалося, хотів спопелити поглядом. Пітамакан поїхав ведучим. Ми проминули густий лісок, переправилися через річку, піднялися по пологому схилу і, кинувши останній погляд на табір, поскакали широкою зеленою рівниною. Пітамакан зауважив:

– Ви з Отакі вразили наповал Самотнього Орла. І я цьому радий! Мені він ніколи не подобався.

Ми взяли напрямок на північний захід, залишивши праворуч пагорб Д'Отард. На відстані п'яти миль від річки почали зустрічатися окремі групи антилоп та самотніх самців бізонів. Коли ми відійшли від неї на десять-дванадцять миль, то рухалися вже серед незліченних стад диких тварин. Опинившись у нас на шляху, вони з гучним тупотом мчали геть, але пересвідчившись, що ми їх не переслідуємо, незабаром

зупинялися і знову починали пастись. Оскільки ми ще жодного разу не випробовували своїх нових рушниць, нам дуже кортіло вполювати котрусь із цих тварин, коли вони з цікавістю дивилися, як ми проїжджаємо повз. Однак ми не хотіли марнувати жодного патрона. Звичайно, ми потребували м'яса, але цим слід зайнятися, коли ми зупинимось на нічліг. Ми вирішили, що не повинні виявляти себе зайвими пострілами. Вечір застав нас біля Пенд-Орелла, невеликої водойми в прерії або, точніше, кількох джерел на півдорозі між річками Тетон і Маріас. Це приблизно за сорок п'ять миль від Форт-Бентона.

На привал ми стали біля одного з цих джерел, оточеного вербами, які могли забезпечити нас потрібним паливом для багаття. Стриноживши коней, ми вирушили добувати м'ясо. Я витяг дві трав'яні стеблинки, затиснув їхні кінці в пальцях і запропонував Пітамакану тягнути жереб. Він витяг довгу – постріл належав йому.

Оминаючи низину, ми злякали стадо антилоп. Більшість з них помчала на рівнину, але один великий самець зупинився і почав роздивлятися нас, потягуючи носом повітря і тупцюючи передніми ногами. До нього було близько вісімдесяти ярдів. Пітамакан ретельно прицілився йому в груди і вистрілив. Тварина підстрибнула, зробила кілька кроків і впала замертво.

– Ха! Яка ж сильна зброя ця багатострільна рушниця! – вигукнув Пітамакан.

Я з ним погодився. М'яса ми взяли небагато, тільки щоб поїсти три-чотири рази. Потім ми поспішили повернутися на стоянку і, підсмаживши здобич на невеликому багатті з тополевого сушняку, не поспішаючи поїли і поговорили. Я запитав Пітамакана, чому це місце отримало таку назву. Він пояснив, що насправді його називають — Ні-е-тук-таї-туп-і Ім-от-ті (Місце загибелі річкових людей). Давним-давно, коли його бабуся була молодою, військовий загін річкових людей (пенд-о'реїв) [42], був повністю знищений кланом Коротких Шкур з племені пікуні.

До цього дня нас мало турбували думки про ворожі військові загони, оскільки ми перетинали безводну рівнину, дуже рідко відвідувану ними. Тепер же Ведмежа Річка (Маріас) опинилася на північ від нас на відстані менше півдня їзди верхи. І в міру нашого наближення до неї, ризик бути виявленими одним із таких загонів дедалі більше зростав. Усі ворожі нам племена знали, що Ведмежа Річка – улюблене місце чорноногих, і особливо пікуні, тому щоліта загони ассінібойнів, крі, кроу, змій, янктонаїв та інших ворогів бродили вгорі та внизу за її течією у пошуках скальпів та коней.

Сидячи біля невеликого багаття, ми довго це обговорювали. Найважчим ми вважали благополучно пройти велику, лісисту річкову долину. Ми вирішили зробити привал у гирлі її маленького притоку — Скейтерінг-Таймб-Крік (або, як він тепер позначений на карті — Драй-Форк-Маріас).

– Давай так і зробимо, – сказав Пітамакан. – Виступимо опівночі, коли наші коні відпочинуть і підгодуються тутешньою прекрасною соковитою травою. Ми досягнемо Скейтерінг-Таймб ще до світанку, проведемо там весь день, а коли стемніє, поїдемо далі і переправимося через Ведмежу Річку.

– Так, так і зробимо, – погодився я, – якщо зможемо прокинутися опівночі або близько того.

– Будь певен, я прокинуся, – заявив Пітамакан.

І він не підвів – він розбудив мене, коли Семеро [43] вказували потрібний час. Стояв безхмарний повний місяць і тому було досить світло. Поблизу паслися наші коні. Ми швидко їх осідлали, нав'ючили й вирушили в дорогу протореною стежкою, розбитою глибокими слідами безколісних візків. Стежка йшла від Тетона до Маріаса та інших річок півночі. Це був східний із двох найважливіших шляхів чорноногих, прокладених з півдня на північ. Інший проходив за п'ятдесят-шістдесят миль на захід, якраз біля підніжжя Скелястих Гір.

У цю пору року ранок настає рано, і, прагнучи якнайшвидше покинути Пенд-Орелл, ми їхали досить швидко. Пройшовши близько трьох миль по одній з приток Маріаса, ми покинули проторену дорогу і повернули на захід, до Драй-Форку. До кінця ночі ми ховалися в густих вербових чагарниках, що росли на берегах цієї річки. Хоча ми й розуміли, що це дуже ризиковано, але голод допікав нам, тому ми розпалили невелике багаття і засмажили м'ясо антилопи, яке в нас ще залишилося. Після ситної трапези у нас залишилося їжі принаймні на пару днів. Я акуратно склав залишки в полотняний мішечок і сховав у свою похідну сумку.

На місці нашого привалу стрімкий берег заважав спуститися до води, тому ми проїхали через чагарник трохи далі і пологим схилом попрямували до річки, щоб напитися самим і напоїти коней. І тут на широкій піщаній обмілині ми побачили сліди мокасинів, залишених очевидно не більше дня тому.

– Ха! Так я і думав! Ворог десь неподалік! – вигукнув Пітамакан.

Ми виявили, що п'ятеро чоловіків так само як і ми, спустилися до води, стали на коліна, напилися і піднялися назад. Ми поспішно вгамували власну спрагу і з нетерпінням чекали, поки нап'ються наші коні, а потім піднялися на кручу і постаралися визначити, вгору чи вниз річкою рушив цей військовий загін. Однак суха глиниста земля і коротка трава, на якій часто паслися бізони, не дали нам потрібних відомостей. Навіть копита наших власних коней майже не залишали на ній слідів. Тим часом уже зовсім розвиднілося, і ми не наважилися більше залишатися на відкритому місці, яке добре проглядалося з усіх скель вздовж річки. Ми заїхали чимдалі в кущі і прив'язали коней. Потім ми повернулися на узлісся і довго стояли, спостерігаючи. Стада бізонів та табуни антилоп йшли на водопій до річки. На щастя, ніхто з них не помітив нашої присутності. Наскільки ми могли бачити русло річки вгору і вниз за її течією – скрізь тварини спокійно пили воду. Потім вони або починали пастись у долині або йшли назад у прерію у той самий бік, звідки з'явилися.

Ми відчули полегшення: адже якби якесь стадо чи хоча б кілька тварин побачили чи відчули військовий загін, то вони б кинулися тікати і неодмінно злякали й інших. А ми побоювалися, що ворожий загін міг налічувати більше вояків, ніж ті п'ятеро, яких так мучила спрага, що вони спустилися напитися. Але на підставі поведінки тварин ми подумали, що загін пішов геть. Тому Пітамакан запропонував мені повернутися назад у

кущі і лягти спати. Я так і зробив і заснув напрочуд міцно.

Пітамакан завжди брав на себе більшу частину роботи, хоч би якою неприємною вона була. Відіславши мене спати, сам він вирішив не спати до самого вечора, однак незабаром після полудня я прокинувся сам, дорікнув йому, що він дозволив мені спати так довго, і зайняв його місце для спостереження. День був спекотним і безвітряним. По всій протяжності долини не було видно жодної тварини: після ранкового водопою вони пішли на рівнину, де було прохолодніше. Над виступом скелі прямо навпроти мене, опустивши голову, нерухомо стояв самотній бізон, його силует чітко вирізнявся на тлі блакитного неба. Я стежив за ним дуже довго – взагалі, я ніколи не втомлювався спостерігати за бізонами. Їх величезні кудлаті голови справляли враження великої мудрості. Їхні дивні обриси – різкий силует, високий спереду і дуже низький ззаду, волохатий хвіст, покриті довгим хутром передні ноги — як мені здається, добре поєднувалися з безмежними степами, химерними зубчастими пісковиками по берегах річок та високими сніговими горами. Наскільки сувора і велична була їх країна, такими ж були й самі бізони. Поет міг би краще розповісти про ці лісисті улоговини і рівнини з соковитою травою, які тепер безповоротно втрачені для нас!

Ближче надвечір ззаду до старого бика наблизилася невеличка зграя вовків. Він занепокоївся і розвернувся до них своєю низько схиленою рогатою головою. Вовки оточили його і деякі почали вдавати напад. Я багато разів бачив, як вовки по-справжньому кидаються на бізонів, перегризають сухожилля на ногах, валять і пожирають, а тому я відразу зрозумів, що цього разу вони нападають навмисне. Але бізон цього не знав! Він швидко крутився, підставляючи вовкам свою голову з гострими рогами і, хоч він був досить далеко від мене, я чув його сопіння і бачив його страх. Нарешті, так само несподівано, як з'явилися, вовки залишили бізона в спокої і затрусили вниз по схилу, а їхня перелякана жертва з усіх ніг помчала в інший бік, щоб приєднатися до своїх родичів. Я проводжав очима вовків, поки вони не зникли у високому полину, що зростав біля підніжжя скель. Потім вони знову опинилися в полі мого зору і попрямували до води – трохи нижче від того місця, з якого я спостерігав. Їхній вигляд був зовсім непривабливий – зимова шерсть бляклими клаптями покривала шкуру. Було видно, що вони прибігли здалеку: язики, що випадали з-за довгих ікол, були вкриті білуватою піною, а хвости теліпалися внизу. Раптом з рисі вони перейшли на шалений галоп і кинулися у воду. Деякі з них хлебтали її так, ніби були зовсім не в силах вгамувати свою спрагу. Тепер вони були так близько, що я міг побачити їхні очі. Однак, оскільки слабкий вітерець повівав угору долиною, нас вони не вчули. Вовки напилися. За кілька хвилин старий сивий самець переправився через потік, піднявся на протилежний берег, повернувся і глянув назад. Уся зграя пішла за ним, і незабаром вони вже зникли вдалині. Як би мені хотілося знати, навіщо вони вирушили на схід! Вони не збиралися полювати, адже м'ясо вони могли здобути і раніше, на рівнині. Якби тільки захотіли, вони цілком могли б звалити і розірвати старого бізона. Ні, їхні наміри так і залишилися для мене вовчою таємницею.

Я дивуюся до глибини душі, коли чую міркування про "дурну звірину". Тварини не

дурніші, ніж ви чи я. Вони мають свою мову, яка не завжди доступна нашому слуху. Вони спілкуються один з одним, передаючи свої відчуття чи щось інше якимось іншим шляхом. Але беззаперечним фактом залишається те, що вони спілкуються один з одним, і це свідчить про їхній інтелект. Ви, хто живе цивілізованим життям, можете не вірити цьому, але всі, хто тісно спілкується з природою, знають про цей факт.

Наприкінці дня бізони та антилопи, бажаючи напитися, знову потяглися в річкову долину. Самець-олень привів свій табун по глибокому яру, що далеко вдавався в прерію. Зарості полину наче ожили: загавкали койоти і затявкали лисиці, застрибали кролики різних видів, з'явилися куріпки, застрекотали сороки, зазвучали голоси дрібніших птахів. І всі вони прагнули води.

Під самим берегом біля наших верб підняли плескіт бобри, що час від часу голосно били по воді своїми товстими як дошка хвостами. Я бачив все це, і кожен момент приносив мені задоволення. Єдине, що мене турбувало – то це думки про наших коней, які весь довгий спекотний день були приречені страждати на короткій прив'язі.

Щойно Сонце зникло за стрімчаками, що опоясували долину із заходу, я розбудив Пітамакана. Ми побігли до берега, вибрали глибше місце і кинулися у воду, злякавши бобрів. В таких заплавах вони вже заготовляли осикові поліна та гілки на корм узимку.

V. Сутичка з крі

Скупавшись, ми вилізли з води і одягнулися. Було вже зовсім темно. Ми відвели коней на водопій та пустили пастися. Нам дуже хотілося одразу вирушити в дорогу, але треба було почекати, доки тварини не підгодуються. Від їхніх сил (а можливо, і швидкості) залежав весь успіх нашої експедиції. Тому ми дали їм потрібний час: кілька годин вони щипали траву так, як це вміють робити лише голодні коні – звуки "ріп, ріп, ріп" безперервно лунали у наших вухах.

Було вже близько опівночі, коли наші скакуни відновили сили. Ми осідлали їх і рушили вниз долиною. Проїхавши близько трьох миль, ми спустилися у велику долину, в нижньому кінці якої Драй-Форк впадає в Маріас. Це місце густо поросло тополями та високими вербами. Щойно досягнувши лісової галявини, ми одразу відчули слабкий, але цілком виразний запах диму: вороги або перебували в чагарниках, або щойно покинули їх.

У нас не було вибору – довелося звернути вбік, піднятися схилом на дуже високу кручу над річкою, їхати вздовж неї три чи чотири сотні ярдів і лише тоді спуститися до броду, минувши зарості. Через танення снігів у горах вода у річці піднялась досить високо. Але тут у русло вдавалася широка коса, завдяки якій ми й досягли іншого берега, не замочивши вмісту похідних сумок. З цього місця в'ючна стежка піднімалася вгору до вузької гряди, що кінчалася стрімкою кручею, яку промила річка. Ми перетнули цю гряду і в'їхали у велику, зарослу лісом балку, яку чорноногі називали улоговиною Священної Скелі. Я вже двічі ставав тут табором разом з пікуні і бачив цю скелю – валун вагою близько двох тонн, що лежав на схилі на великій висоті.

Вважалося, що він має здатність до руху і повільно сповзає вниз. Силу цю йому надало Сонце, а тому між ними був тісний зв'язок. Проходячи повз, багато чорноногих залишали на цьому камені всілякі дрібні підношення: браслет, кілька намистин, стрілу або щось іще й молили Сонце про прихильність [44]. Поблизу скелі, в ягідних кущах пробігли декілька лосів, поглянули на нас, і зникли в лісі. Трапився на шляху і білохвостий олень-самець, свиснув і тупнув передньою ногою, коли ми проїжджали повз. Ми вже вибиралися з улоговини, коли нас почуло стадо бізонів і помчало на захід з гуркотом, подібним до грому.

На вершині ми зупинилися і подивилися назад на величезну балку, прикрашену гладдю річки, таку прекрасну в місячному світлі. Потім ми повернули знову на північ. Далі за цю гряду я ніколи не був, і тому попереду все для мене було невідомим. Але Пітамакан добре знав ці землі аж до Південного Саскачевана і навіть далі. Вони були знайомі йому так само добре, як і країна поблизу Міссурі. Ми гнали коней швидкою риссю і під ранок, покривши близько двадцяти миль, розсідлали їх у невеликій низинці, де було кілька джерел із поганою водою. Ми лише трохи її попили. Відкривши похідну сумку, я витяг залишки смаженого м'яса антилопи, але воно вже зіпсувалося. Я цьому навіть зрадів, оскільки отримав довгоочікувану нагоду перевірити свою рушницю в полюванні на бізонів. Настав мій час!

Сонце вже піднялося, і день вступив в свої права. Ми пішли на схід: туди, де наша балка виходила на рівнину, і побачили з усіх боків навколо безліч дичини. Біля підніжжя суворої гряди Скелястих Гір її було вдосталь. Протягом двадцяти миль степ буквально чорнів бізонами. Невелике стадо знаходилося не більше ніж в милі на захід і рухалося, як ми зрозуміли, до нас на водопій. Ми перебігли через низину і стали чекати. Коли бізони наблизилися на дистанцію близько сотні ярдів, я прицілився у велику жирну корову (у неї, безперечно, не було теляти) і вистрілив, намагаючись потрапити в серце. По звуку кулі ми зрозуміли, що вона потрапила в ціль. Тварина зупинилася, похитнулась і впала замертво. Після настільки вдалих випробувань ми були просто щасливі, що стали володарями такої потужної зброї [45].

Коли я звалив бізона, решта тварин, звичайно, помчала і злякала ще кілька невеликих стад, які відбігли на милю чи дві. Нас це мало турбувало, оскільки ми вважали, що поблизу не повинно бути ворогів, які могли б звернути увагу на переляк тварин на рівнині. Ми взяли добірні шматки м'яса, повернулися на стоянку, нарізали їх тонкими смугами і почали смажити на багатті з сухих стебел та коріння полину. Поївши, я запропонував, щоб ми обоє лягли спати, а потім встали, поїли і продовжили шлях. Пітамакан подивився на мене з подивом і вигукнув:

– Ні в якому разі! Ми повинні по черзі вартувати!

– Якщо так, то тепер моя черга, – відповів я, пройшов до місця, звідки проглядалася рівнина, і вмостився зручніше.

Не минуло й десяти хвилин, як я побачив за півмилі від нас людей, що квапливо спускалися в нашу улоговину. Я сидів у заростях високого полину і був певен, що цей загін мене не бачить.

Його учасники, звичайно помітили бізонячий переполох від нашого полювання і тепер поспішали в нашу долину, щоб зрозуміти причину сум'яття серед тварин і цілком обґрунтовано вважаючи, що у них з'явився чудовий шанс добути кілька скальпів. Я повзком ковзнув униз і побіг до нашої стоянки, голосно гукаючи Пітамакану, що вороги спускаються до нас і вже підійшли зовсім близько.

Він ще не встиг заснути і миттю схопився. Разом ми кинулися до коней, які паслися неподалік, прив'язані до кілочків. Ми привели їх на стоянку, осідлали, приторочили похідні сумки, але вже не наважилися витрачати час на упаковку бізонини, що сушилася, а сіли верхи і поспішили на схід. Вже виїжджаючи в прерію, ми побачили, що воїни рухаються прямо навперейми до закруту нашої улоговини. Їх було чоловік тридцять-сорок і були вони не далі, ніж за три сотні ярдів від нас. Навіть на цій відстані стало зрозуміло, що це не був (як ми досі частково сподівалися) військовий загін північних чорноногих або кайна: одягнені вони були гірше і без барвистих, прикрашених пір'ям коробок для військового вбрання і головних уборів, не було в них і довгої сумки зі священною люлькою, яка завжди буває у наших людей, коли вони вирушають в похід.

– Крі, а може й ассінібойни. Ну, зараз вони у нас поплачуть! – радісно вигукнув Пітамакан.

І саме тут вороги розвернулися і, підбадьорюючи один одного вигуками, кинулися в наш бік. Вони були добрими бігунами. Деякі з них були настільки збуджені, що, не думаючи про відстань, почали стріляти в нас, але ми навіть не почули свисту їхніх куль.

– Давай втечемо, – запропонував я.

– Ні! Залишимося тут і покажемо їм, що таке справжня стрілянина! – гаркнув мій "майже брат".

Він зістрибнув з коня і дістав рушницю з чохла. Я заразився його збудженням і вчинив так само.

Тепер вороги зчинили ще більший галас. Вони переконалися, що ми божевільні і скоро в них буде два скальпи і два прекрасні скакуни.

– Стріляй по лівій половині! А я – по правій! – крикнув Пітамакан, і ми відкрили вогонь.

Двоє нападників упали, а решта зупинилися і вистрілили в нас, розрядивши свої рушниці. Ми ж продовжили стрілянину, яка просто приголомшила супротивника. З криками жаху вони повернулися і кинулися врозтіч у пошуках притулку. Впали ще двоє. Ми продовжували стріляти, поки вороги перебували в полі нашого зору, але більше ні в кого не попали – видно наше збудження теж було надто велике, і про необхідність ретельно прицілюватися ми просто забули.

– Як ми їх вразили! Як вони тікали – наче качки від яструба! Ходімо, заберемо скальпи та зброю! – вигукнув Пітамакан, перезаряджаючи рушницю.

Я зробив те ж. Ми сіли на коней, під'їхали до мертвих і спішились. До цього часу вороги перебралися через балку і спостерігали за нами, готові залягти і відкрити вогонь, якщо тільки ми надумаємо їх переслідувати. Ми дали по них кілька пострілів,

проте вони швидко сховалися в полину, і ми не змогли завдати їм більше шкоди. Пітамакан нахилився над мертвим і оскальпував його. Пританцьовуючи і співаючи Пісню Перемоги чорноногих, він зняв скальп і з другого, вбитого ним ворога.

– Ха! – вигукнув він. – Тепер ті, що залишилися живими, знають хто ми. Адже пісню воїна-чорноногого вони чують не вперше. Знаєш, про що вони зараз там говорять? Що боги дали нам рушниці, котрі стріляють так довго, скільки ми їх тримаємо біля свого плеча! Вони так цим вражені, що тремтять від страху. Їхні серця вискочили назовні. Але ходімо! Знімай свої скальпи і рушимо далі.

– Мені не потрібні скальпи! Я тільки візьму зброю, – відповів я.

В одного з убитих я забрав великий гострий ніж, куплений ним у Компанії Гудзонової Затоки. У іншого – гладкоствольну крем'яну рушницю, що заряджалася з дула. Пітамакан забрав іншу подібну рушницю, а також лук зі стрілами в шкіряному чохлі та сагайдаці. Мертві носили м'які мокасини з вичиненої шкіри. По них ми визначили, що це крі. Інші племена прерій носили інше взуття, з підборами із сиром'ятої шкіри. Захоплена нами зброя стала лише зайвим тягарем, але нам вона була необхідна для доказу наших подвигів. Коли настане наступний О-Кан – велике щорічне релігійне свято нашого народу – ми маємо стати перед людьми і перерахувати свої подвиги, як і всі інші воїни. Причому не лише розповісти про них, а й за допомогою друзів зобразити основні епізоди бою з ворогом, а це завжди було хвилюючим пантомімним видовищем.

Комусь може здатися дивним, чому я не відчував огиди, забираючи у мертвих їхнє спорядження, або не переживав через їхню смерть. Але, якщо чесно, то я не відчув ні того, ні іншого. Я так глибоко перейнявся способом життя народів прерій і настільки ґрунтовно засвоїв, що найвищим обов'язком кожного представника племені є знищення ворогів свого народу, що спокійно пішов за Пітамаканом до наших коней, відчуваючи лише велику радість і гордість за здійснене. І коли мій "майже брат" знову затяг Пісню Перемоги, я став йому підспівувати.

Нас непокоїло лише одне – стан наших коней, які потребували відпочинку та годівлі. Пітамакан сказав, що знає неподалік, на захід від нас, гарне місце, де навесні утворюється невелике озерце. Якщо вода ще не зійшла, то воно підійде для нашої стоянки, а якщо там уже сухо, то нам доведеться діставатися річок біля Скелястих Гір.

Ми поспішили в дорогу, перетнули ланцюг невисоких гір і прибули до низини посеред прерії. Було видно, що насамперед це місце покривала густа зелена трава, нині витоптана бізонами та антилопами. Ми в'їхали в цю балку і в самому її центрі знайшли невелике озерце з коричневою водою, рясно вкритою мошкарою. Наші коні почали її пити, але ми не змогли подолати огиди. Ми знайшли місце, де трава була краща, і розсідали коней. Я став на чати, а Пітамакан ліг спати. День був спекотний. Мене сильно мучила спрага. Я взяв ковдру, зачерпнув її кутом трохи води і почав проціджувати. Але тільки-но я підставив рота під цівку, його як вогнем обпалило.

Я побіг назад до Пітамакана і розбудив його.

– Тутешня вода сповнена якоїсь пекучої гидоти, – сказав я. – Я лише скуштував, а

коні її пили й багато. Мені дуже хочеться пити. Давай поїдемо далі.

– Добре, – одразу ж погодився він.

Ми їхали всю довгу і спекотну другу половину дня, іноді даючи перепочинок нашим коням. Близько п'ятої години вечора ми досягли невеликої річечки, що втікає з гір. Поблизу виднілися багаття з іще свіжим попелом. Тут, на кількох маленьких багаттях, військовий загін крі смажив ребра антилопи – розколоті кістки валялися довкруги. Це оточене скелями місце не дуже підходило для нашого табору, оскільки нас тут легко могли захопити зненацька.

Але ми нарешті вгамували спрагу і дозволили коням напитися досхочу, а потім викупалися і без зайвих затримок рушили далі. Незадовго до заходу сонця ми виявили невелике стадо бізонів у зручному для полювання місці. Пітамакан підповз до них і застрелив однорічного бичка. Ми взяли в нього язик та ребра і поїхали далі. Близько десятої вечора ми прибули на Кі-нук-сі-іс-і-сак-та [46] або, як називають її білі, річку Молочну.

Декілька років тому, десь у цих місцях, п'ятеро мисливців Компанії Гудзонової Затоки, зіткнувшись із двома нашими мисливцями, заявили, що ті не мають права тут промишляти, оскільки це територія їхньої компанії. У них відібрали буквально все – коней, хутра і навіть рушниці, і попередили, що якщо вони ще колись тут з'являться, то будуть ще більш суворо покарані. Наші люди вирушили на південь до річки Маріас, де, як вони знали, стояли табором пікуні. Там вони роздобули коней та зброю і з кількома юнаками-чорноногими повернулися для помсти. Вони розшукали північних мисливців, що стояли табором на одній з приток Маріаса, біля самого підніжжя гір, і неприємно здивували своїх кривдників, не тільки повернувши свої речі, але відібравши і передавши своїм індіанським друзям заодно і все інше майно противника. Після цього їх керуючий надіслав нашому виключно зухвалий лист, в якому заявляв, що територія Компанії Гудзонової Затоки простягається на південь аж до річки Маріас і що, якщо люди Американської Хутряної Компанії будуть захоплені на північ від цієї річки, їх повісять. Наш керуючий не став відповідати. Однак після того, відправляючи наших людей ставити капкани на річці Молочній, він посилав їх загонами по десять чоловік. При цьому вони отримували суворі вказівки бути постійно насторожі стосовно службовців Компанії Гудзонової затоки і не давати їм застати себе зненацька. Вони повинні були бути готові зустріти їх подібно до ворожого військового загону.

Отакі були справи між Компанією Гудзонової Затоки та Американською Хутряною Компанією. Ми знали, що за договором з Англією 49 паралель була кордоном між Сполученими Штатами і Канадою, але жодна з компаній не мала точних відомостей, де саме проходила розділова лінія. Мешканці півночі стверджували, що вона має бути десь на рівні гирла річки Маріас, а ми були впевнені, що її слід проводити за верхньою течією Південного Саскачевана. Згодом, коли кордон було проведено на місцевості, виявилося, що помилялися обидві сторони. Річка Молочна своїм закрутом заходить до Канади, а потім знову виходить з її території. А тієї ночі ми з Пітамаканом переправилися через Молочну якраз у найвищій точці цього закруту.

Ми втомилися і були дуже голодні. У такому ж стані були і наші коні. Напоївши, ми пустили їх пастися, прив'язавши до кілочків там, де росла гарна трава. Потім ми з обережності сховалися в густих чагарниках, розвели там багаття, засмажили і поїли м'яса молодого бізона. Поки ми не дуже побоювалися людей Компанії Гудзонової Затоки – навіть якщо хтось із них і був десь поблизу, на ніч він залишиться у своєму укріпленому таборі. Набагато серйознішу загрозу становили ворожі військові загони. Але ми одностайно вирішили, що надалі треба буде побоюватися білих мисливців так само, як і ворогів-індіанців. І так принаймні доти, доки не дістанемося до табору чорноногих. Тільки там, маючи підтримку друзів, ми зможемо нічого не боятися: навіть усі червоні куртки з Гірського Форту нічого не зможуть нам вдіяти.

Нам слід було тримати шлях до Південного Саскачевану, а саме до того самого місця, де ця річка утворюється від злиття річок Багато Мертвих Вождів [47] та Беллі. Далі треба було рухатися вгору течією річки Беллі до річки Олдмен і знову на північ, можливо, до самого Північного Саскачевана. При цьому ми мали виглядати вігвами потрібних нам племен або стежки, які до них вели. Але ми розуміли, що коли нам і вдасться їх знайти, це буде, по суті, лише тільки початком нашої подорожі. Найскладнішим завданням залишиться знайти кутенаї у великій гірській місцевості, що обмежує Великі Рівнини із заходу.

Ні племена чорноногих загалом, ні їхні окремі представники, ні я сам не були гірськими жителями. Ми любили просторі, залиті сонцем рівнини, які добре проглядалися в усіх напрямках. Ми боялися похмурих, густо заростих лісом гірських схилів, де на кожному повороті чатувала несподівана небезпека. Коли чорноногим доводилося перетинати гірський хребет, наприклад у походах проти ворожих племен, що мешкають на західних схилах Скелястих Гір, вони виступали великими загонами, часто в пару, а то й більше, сотень воїнів. А нас із Пітамаканом було лише двоє!

– Мат-сі-кі-ва нік-сі олто-кан! – Вигукнув мій друг.

Ми обоє підбадьорилися і засміялися. Цю приказку можна буквально перекласти як "нічого не станеться від пташиної голови". Так воїни говорили на знак зневаги до будь-якої небезпеки, хоч би якою вона була.

Після їжі ми присипали багаття землею і лягли спати. Було очевидно, що ворогів залишене нами маленьке полум'я привабити не могло, а тому до сходу сонця ми відчували себе цілком спокійно. Прокинувшись вранці, ми викупалися в річці, поїли бізонячого м'яса і продовжили свій шлях стежкою. Коли ми виїжджали з річкової долини, численні стада бізонів з усіх боків прямували на водопій. Деякі з них ми злякали і занепокоїлися – чи не стали ворожі спостерігачі свідками їхньої втечі? І знову Питамакан сказав:

– Нічого не трапиться від пташиної голови.

В даному випадку це означало, що як не крути, а на відкритій рівнині наші коні забезпечать збереження скальпів на наших головах.

Цього дня у полі нашого зору на заході з'явилася Ні-на Ос-тук-ві (Вождь-Гора) – висока гора, яка стояла дещо окремо від свого хребта. Вона порожньо спускається у бік

основної гряди, але круто обривається в прерію і веде на простору рівнину своїх менших братів. Це одна з дуже примітних вершин. Її видно на добрі сто миль на південь та північ. Чорноногі її дуже шанують, вона вважаються священною ("сонячною") горою.

Подолавши гірський ланцюг на північ від річки Молочної, ми почали спускатися на горбисту рівнину. Пітамакан звернув мою увагу, що ми тепер на території басейну Північного Саскачевана. Я не був далекий від захоплення географією і по карті, що висіла в нашій конторі, простежив, як ця річка прокладає свій шлях у Гудзонову Затоку. Я також чув від бувалих людей (насамперед, переважно службовців Компанії Гудзонової Затоки), розповіді про довгі суворі зими в гирлі цієї річки, про великі поля плавучого льоду в Гудзоновій Затоці, схожій на цілий океан, і про Йорк-Факторію – великий тамтешній торговий форт Компанії. Оповідачі одноголосно вважали, що, порівняно з нашою, це була нецікава країна. У ній не було ні бізонів, придатних для облавного полювання, ні ведмедів грізлі. Індіанці взимку пересувалися снігоступами, а влітку на каное. Вони були боязкі, як і той дрібний хутровий звір, якого вони ловили.

Але тут на південь від великої річки все було інакше. Рухаючись верхи по великій прерії, я усвідомлював, що попереду може чекати набагато більше пригод, ніж нам хотілося б. Тепер нам слід було побоюватися не лише ворожих військових загонів, а й можливого арешту та ув'язнення з боку могутніх торговців півночі. Одного погляду на долини та рівнину навколо було достатньо, щоб зрозуміти, що тих, кого ми шукаємо, поблизу немає. Весь простір, наскільки сягав погляд на північ, захід і схід, був покритий бізонами. Великий торний шлях, яким ми йшли, тут закінчувався. Від нього на захід відгалужувалась менша стежка. Рушивши по ній, невдовзі ми спустилися в долину річки Багато Мертвих Вождів і зупинилися на привал, щоб відпочити, підсмажити м'яса та поїсти. У тій невеликій підковоподібній улоговині не було ні лісу, ні чагарника, і вороги не могли потай до нас підібратися – інакше ми нізащо не зупинилися б там. Коли ми влаштувалися біля вогнища, Пітамакан вказав на велику чорну пляму на скелі, що стояла на іншому березі.

– Цей чорний камінь пахне. Він може горіти, як дерево, – сказав він мені.

Це було вугілля. Але тоді це мене не зацікавило. Ще маленьким хлопчиком я бачив колекцію такого вугілля в офісі П'єра Шуто у Сент-Луїсі.

– Я знаю цей камінь, – відповів я. – Далеко нижче за течією річки, у місці-де-багато-будинків, в якому я народився, люди опалюють цим каменем свої житла. Якби він залягав на півдні, ми могли б обмінювати його на рушниці, ковдри, їжу та інші корисні речі. Але, оскільки він знаходиться тут, – це нічого не вартий для нас товар.

– Так. І це більш, ніж марний камінь. Коли він горить, ніхто не може стояти близько! – вигукнув мій "майже-брат", потягнувши носом повітря [48].

Продовжуючи розмову, Пітамакан розповів мені про великий розгром крі, що стався неподалік річки, на якій ми стояли. Я вважаю, що це було там, де нині стоїть Летбрідж, оскільки табір народу Пітамакана був розбитий поблизу скелі, де було кілька виходів пахучого каменю.

Табір складався з двох частин: менша група вігвамів із клану Самотніх Їдців

знаходилася безпосередньо біля скелі, сотні вігвамів інших кланів пікуні стояли в низині трохи далі на захід. Військовий загін – приблизно три сотні воїнів крі, виявив стоянку біля скелі і не знаючи, що це лише невелика частина табору, піддавшись дурній ненависті до чорноногих, дочекався сутінків і атакував своїх ворогів. Але раніше кілька юнаків-пікуні вже вистежили ворога, і всі воїни головного табору під прикриттям скелі перейшли до вігвамів Самотніх Їдців. Впевнені в успіху крі були зустріті градом куль і стріл, який обрушили на них воїни, які набагато перевершували число нападників. Багато хто був оточений і перебитий. Інші з жахом кинулися в річку, але все одно були вбиті або втопилися в її водах. Лише сімом із досить великого загону вдалося дістатися додому і розповісти про долю, що спіткала їхніх товаришів.

VI. У таборі сіксіка

Ми добре відпочили, наші коні вдосталь наїлися соковитої трави, добряче напилися, і ми рушили вздовж річки вгору за течією. Впевнившись, що вона тут надто глибока для переїзду вбрід, ми від'їхали на милю в прерію і продовжили шлях на захід, тримаючи річкову долину у полі свого зору. Коли зійшло сонце, ми повернулися до річки, підсмажили і поїли м'яса, напоїли коней, а потім піднялися на рівнину і безперервно рухалися далі до сутінків. На ніч ми лягли під ковдрами на стоянці, влаштованій на відкритій рівнині, з повним усвідомленням того, що вороги нас тут не дістануть.

Ми виспалися, встали вдосвіта і знову від'їхали на милю від річки. Як тільки зійшло сонце, ми піднялися на пагорб і оглянули прерію та річкову долину. Низина вгору і вниз за течією річки заросла тополями. На відкритих ділянках виднілися лосі та білохвості олені. Деякі з них продовжували пастись, а більшість повільно прямувала в укриття для довгого денного відпочинку. З нашим наближенням тварини звільняли стежку, але не поспішали тікати далеко. Очевидно, вони вже багато років не стикалися з мисливцями. Ми дійшли висновку, що наймолодші тварини у віці року чи двох взагалі могли ще не зустрічати людину.

Із задоволенням викупавшись і добре поївши смаженого м'яса, ми знову виїхали на відкриту рівнину. Не так далеко попереду височів похилий самотній пагорб. Ми в'їхали на нього і спішились. Я дістав свою підзорну трубу і почав ретельно оглядати околиці. У полі нашого зору опинилися понад двадцять п'ять миль – аж до підніжжя Скелястих Гір і п'ятнадцять миль на північ до високої гряди, що розділяє басейни річок Міссурі та Саскачевана. Приблизно за двадцять миль на північ від нас знаходився високий витягнутий пагорб, який Пітамакан назвав Мо-Кванс [49]. День був ясним, а моя труба досить сильною. З її допомогою підніжжя Скелястих Гір проглядалися так, ніби вони були не більше, ніж за милю від нас. Величезними темними плямами і невеликими групами поблизу і вдалині на всіх напрямках виднілися бізони і ніхто з них не виявляв занепокоєння. Не було схоже, щоб на заході міг знаходитися великий табір, який ми шукаємо, інакше бізони були б злякані мисливцями. Мої очі втомилися від

напруження, і я передав трубу Пітамакану. Повернувши її на північ, він одразу ж вигукнув:

–Біля Мо-Кванса велика облава на бізонів! Цієї ночі ми спатимемо у зручному вігвамі! На злитті Беллі та Олдмена ми знайдемо табір чорноногих!

Я забрав трубу і навів її на рівнину на схід від Беллі. Величезне стадо бізонів мчало на південь, піднімаючи позад себе подібну до димової завіси високу і густу хмару пилу. Його втеча викликала занепокоєння всіх стад на його шляху. У масі чорних тварин на такій відстані було просто неможливо розгледіти вершників, але за характером втечі бізонів прямо через рівнину не залишалося сумнівів у тому, що їх переслідує велика кількість мисливців.

– Ти правий. Це велика облава. Але ти можеш і помилитись щодо можливості опинитися в таборі вже цієї ночі. Наші північні друзі не єдині, хто може полювати в цих місцях, – відповів я.

– Не мели дурниць, – сказав у відповідь мій друг. – Ти повинен чудово розуміти, що ворожий військовий загін не наважився б виявити себе, влаштувавши таку велику облаву на бізонів. Безперечно, там наші друзі. Давай-но! Поїхали до них.

Ми спустилися з пагорба і втратили з поля зору те місце, куди прямували – його закрили інші височини. Але це вже не мало значення. Ми безперервно гнали коней швидкою риссю і десь близько третьої години дня прибули туди, де відбувалася облава. На протязі кількох миль рівнина була усіяна останками бізонів: головами, ногами, кістками, нутрощами. Над усім цим тепер влаштували бенкет вовки, койоти, лисиці та хижі птахи. Деякі з хижаків (особливо лисиці) не так їли, як розкидали їжу.

– Ну ось! Поглянь на це! І що ти скажеш? Будемо ми спати цієї ночі в вігвамі чи ні? – вигукнув Пітамакан, підганяючи коня вперед.

Те, на що він вказував, було в'ючною стежкою, що вела на північ. Вона могла означати лише одне: слідом за чоловіками-мисливцями приїжджали жінки з безколісними візками, щоб допомогти обробити туші та перевезти додому м'ясо та шкури. Ми направили коней цією стежкою. Візки жінок і копита коней, на яких їхали їхні чоловіки, залишили такий глибокий слід, що ми без жодних труднощів рухалися по ньому. Усі мої сумніви розвіялися: мисливці належали або до нашого народу, або до одного з дружніх гірських племен, якому було надано дозвіл розбити тут табір та полювати на рівнинах, що належать чорноногим. Цієї ночі ми спатимемо в вігвамі! Тим часом наші коні відчули сліди інших коней, що пройшли тут зовсім недавно. Вони підняли голови, нервово повели вухами і енергійно кинулися вперед.

Пітамакан сказав, вказуючи поперед себе:

– Там, де річка Олдмен впадає в Беллі, ми знайдемо табір, який шукаємо.

Я знав, що річка Олдмен отримала свою назву на честь Нап-І (Старого, Стародавнього) [50] — головного божества і творця всього світу у чорноногих до появи у них тієї дивовижної релігії Сонця, яку вони запозичили у південних племен. Однак поки ми їхали, я запитав Пітамакана, чому ця річка носить таку назву. І він розповів, що вона витікає з довгої глибокої ущелини в скелястому передгір'ї. У нижньому його

кінці лежать два величезні круглі камені, які Старий скотив униз, щоб поставити мітку на рівнині. Справа в тому, що одного разу він затіяв там гру з Мік-ап-і (Червоним Старим) — першим чоловіком, якого він створив. Старий, катаючи каміння, жорстоко розгромив Мік-ап-і у цій грі. Він виграв усе, що мав; все, що той встиг накопичити.

З юних днів я серйозно цікавився індіанськими релігіями і дійшов висновку, що Старий, подібно до богів інших алгонкінських племен (наприклад, крі і оджибве) уособлював Світло. Це було не світло дня, а слабкий перший промінь світанку, що приносить сонце, щоб зігріти землю. У цих племен Ранкова Зоря вважається більш могутньою, ніж саме Сонце; вона ніби мати його і, отже, надзвичайно важлива для всього живого. Усі народи персоніфікують свої уявлення про Джерело життя. Крі та оджибве кажуть, що їх творцем є Мишевабу (Великий Білий Кролик). Але це поняття, як і слово чорноногих "Нап-І", насправді означає Ранкову Зорю.

Чорноногі були єдиним із алгонкінських племен, чиї воїни постійно робили походи на Далекий Південь. У минулі давні часи кілька цих воїнів або увійшли у дружні стосунки з якимось південним племенем або на довгий час потрапили до нього в полон (а може, це жителі півдня опинилися в такому становищі у чорноногих). І через них до північного племені прийшла релігія з дивовижними уявленнями про Сонце та Місяць, примітна також зведенням гігантських пірамід, що стоять неподалік сучасного міста Мехіко. Чорноногі, одначе, засвоїли лише віру, що Сонце – вседержитель Всесвіту, Місяць – його дружина, а Ранкова Зірка – їхній син. Про такий темний бік ацтекської релігії, як тисячі військовополонених, яких приносили в жертву на вершинах пірамід, вони нічого не знали. Отже, у якісь далекі часи з інших рук вони отримали з півдня певне загальне уявлення про релігійні погляди будівельників мексиканських пірамід, додали до цих ідей свої власні, і в результаті виникла високоморальна релігія, що заслуговує на позитивну оцінку.

Тим часом, близько п'ятої вечора ми з Пітамаканом наблизилися до місця злиття двох річок і побачили численні табуни, що паслися на похилій рівнині. З нашим наближенням до нас підскакали два юні табунщики. Від них ми дізналися, що тут розбили загальний табір і власне чорноногі, і кайна. З ними разом були і сарсі – невелике плем'я атапасків, яке стало під заступництво Конфедерації багато років тому. Зрозуміло, юнаки відразу звернули увагу на свіжі скальпи, що звисали з сідла Пітамакана, і прийшли в сильне збудження, коли ми розповіли про свою сутичку з ворогом. Вони почали вмовляти нас зупинитися, розфарбувати себе та коней, а потім урочисто в'їхати до табору, але ми відмовились. Пітамакан заявив їм, що ми зробимо це при поверненні до табору пікуні. Але справжньою причиною було те, що ми не хотіли одразу показувати свої нові рушниці. Вони були зачохлені, включаючи навіть приклади, і ми мали намір не витягувати їх, доки не настане час продемонструвати, з якою швидкістю ми можемо з них стріляти.

– Добре, але ми поїдемо повідомити про ваше прибуття, – сказав один юнак, і вони буквально помчали до табору, щосили поганяючи коней.

Ми ж поїхали своєю звичайною риссю і за півгодини піднялися на гряду, якою

закінчувалася та рівнина. Тут дві річки утворили широкі долини, що поросли густим лісом. Прямо перед нами в долині річки Беллі стояв найбільший із трьох таборів. У ньому було близько семи сотень наметів і належав він власне чорноногим. Слідом за ним, вище за течією, було приблизно дві сотні наметів кайна, а ще далі стояв табір сарсі – близько ста наметів. Майже всі намети у всіх трьох таборах були покриті новою білою бізонячою шкірою, і на тлі зелені дерев та трави виглядали дуже ошатно та привабливо. Подекуди виднілися розмальовані намети знахарів (жерців Сонця). Зображені на їх покришках барвисті образи бізонів, видр, Сонця, Місяця та чотирьох Сторін Світу радували око. А зараз усі три табори пофарбувалися ще й у червоний колір від незліченних смужок м'яса, розвішених сушитися на довгих мотузках: один кінець їх чіплявся до верху жердини, а другий прив'язувався до найближчого куща. М'ясо нарізалося тонкими пластами, в середньому близько півдюйма [51]. Найбільші з них були довжиною у фут або й два. М'ясо сушилося на сонці та вітрі протягом двох днів. Потім воно складалося для майбутнього використання в парфлечі – сумки із сиром'ятої шкіри у формі конверта, багато прикрашені геометричними малюнками. Так м'ясо зберігалося місяцями і було добре і в натуральному, і вареному, і в смаженому вигляді. Крім того, велика його кількість ретельно товклася і змішувалася з жиром, утворюючи пемікан, може бути найбільш поживний з усіх відомих мені продуктів. Пемікан був трьох видів: простий, ягідний та м'ятний. Причому останній мав особливу популярність.

Однак повернімося до нашої розповіді. Два юні табунщики, які поскакали в табір попереду нас, уже поширили новину про наше прибуття, про сутичку з ворогами і про те, що ми вбили чотирьох із них, і поки ми спускалися по пологому схилу в долину, де стояли вігвами сіксіка, нас вибіг зустрічати величезний натовп народу, що весь час поповнювався людьми з верхніх таборів. Як завжди, попереду були жінки, що голосно вигукували:

– Ми вітаємо Пітамакана, вождя! Вітаємо переможця наших ворогів! Ататоя теж вождь! Він теж убив наших ворогів. Вітаємо Ататою!

Вони зчинили такий галас, що чоловічих голосів зовсім не було чути. Не бажаючи штовхатися в жіночому натовпі, багато хто з них посилав до нас хлопців із запрошеннями зупинитися у них. Вони доручали передати нам, що їхні вігвами наші вігвами. Лише за кілька хвилин ми одержали близько півсотні таких запрошень. Але натовп навколо нас був такий великий, а його гомін був такий сильний, що ми нічого не могли їм відповісти. Ми шукали вождя сіксіка Велику Ногу Кроу. (Чому його так прозвали, я розповім трохи далі). Нарешті ми побачили, що він стоїть поза масою народу. Коли він помітив, що ми дивимось на нього, то зробив знак, що запрошує розміститися у нього вдома. "Добре", — просигналив у відповідь Пітамакан [52]. Але минуло ще чимало часу, поки ми зуміли пробитися до його вігваму. Тут ми спішились. За старовинним звичаєм чорноногих господар обняв кожного з нас і поцілував у щоку.

– Вітаю вас, діти мої! – вигукнув він. – Я радий вас бачити сьогодні. Радий чути, що ви знищили кількох наших ворогів! Вважайте мій вігвам своїм домом. Все, що там є –

ваше!

Ми також відповіли відповідним етикету чином…

– Дивись! Он там, у натовпі, двоє білих людей! – раптом шепнув мені Пітамакан.

Коли ми проходили за вождем у його вігвам, я швидко обернувся, глянув у вказаному напрямку і теж їх побачив. На обох були білі капоти з ковдр Компанії Гудзонової затоки! Один був важким рудим чоловіком, а інший – низьким, непоказним, поганої статури. Злісно дивлячись на нас ці люди зовсім не прагнули пройти вперед і познайомитися з нами ближче. Звичайно, з першого погляду вони розпізнали в мені одного зі своїх заклятих суперників із півдня.

– Вони постараються нам насолити, наскільки зможуть, – відповів я своєму "майже братові".

Жінки, що зустріли нас біля входу в намет, прийняли поводи наших коней. Ми увійшли і були посаджені на сидіння праворуч від місця господаря, відповідно до нашого віку. Рушниці ми залишили при собі і обережно поклали їх перед собою. Ми сподівалися, що присутні не відразу звернуть увагу на відсутність у нас рогів із порохом та сумок для куль.

– Отже, я дуже радий, що ви обидва сидите сьогодні в моєму вігвамі, – сказав вождь.

Він дістав дошку, на якій різав тютюн, і приготувався набивати люльку.

– Тепер, розкажи мені, сину Білого Вовка, як поживає твій батько і Велике Озеро, а також інші мої друзі? А ти, молодий Ататоя, як справи у твого дядька, вождя Далекого Грому?

Ми відповіли, що з нашими родичами все гаразд і вони шлють йому свої вітання. Потім він попросив розповісти нас про нашу сутичку з ворогами, і Пітамакан зробив це в найдрібніших подробицях.

– Добре! Але дивно! Я вражений, як це ви змогли так швидко вбити чотирьох – ви повинні були дуже швидко заряджати свої рушниці і точно цілитися! – вигукнув він. – А тепер передайте мені те послання, яке ви доставили. Я знаю, що воно у вас є, інакше ви б не вирушили сюди на північ, щоб тільки проїхатись і відвідати нас.

– Ми принесли вам два послання. Одне від Великого Озера, Червоного Ворона та інших вождів пікуні та кайна, а інше – від Далекого Грому, – сказав йому Пітамакан і кивнув мені, надаючи перше слово.

– Ні, кажи ти першим, – запропонував я.

Оскільки саме в цей час жінки внесли наше похідне спорядження, я покопався в сумках і дістав дві упаковки нашого гарного віргінського тютюну, без сумніву кращого, ніж прихоплений морозами дешевий тютюн Компанії Гудзонової Затоки.

– Добре. Велика Нога Кроу, великий вождю, – сказав Пітамакан, – ось яке послання привіз я вам від Великого Озера та Червоного Ворона. Вони просять вас якнайшвидше прийти до них на південь і разом вирушити на зимівлю в край, що лежить на південь від Великої Річки і належать вам з нами. Туди заявилися кроу [53] і тепер полюють на наших бізонів і ловлять наших бобрів на Малій Ведмежій Річці. Вас запрошують

покарати їх, і вигнати плачучими назад за річку Лось, на ту землю, яка дійсно їм належить. Ось вождю, яке послання я привіз вам.

– Вождю, – продовжив я слідом за своїм "майже-братом", – моє послання до вас від Далекого Грому. Він говорить тобі, Орлиним Ребрам і Кульгавому Бізону наступне: "Брати! Я надсилаю вам тютюн і запрошую викурити люльку разом зі мною. Я закликаю вас повернутися до своєї південної країни. Тоді я зможу зробити кожному з вас чудовий подарунок. Відверто кажучи, я дуже засмучений, але ви і ваші діти можуть позбавити мене цієї напасті. Мій великий вождь картає мене за те, що я надіслав йому дуже мало шкур та хутра. Я хочу отримати все, що ви дістанете. І я дам вам за це набагато більше, аніж торговці червоних курток. На двох судах мені доставили багато товарів і це найкращі товари, які я колись мав. Ви можете отримати їх дуже дешево. Вожді, я прошу вас прийти до мене!

З цими словами я передав Великій Нозі Кроу приготований тютюн. Він поклав його поруч із собою, розпалив свою довгу люльку, задумливо зробив кілька затяжок, передав її нам і сказав:

– Ви принесли мені зрозумілі послання, висловлені переконливими словами. Серце підказує мені відразу відповісти, що ми зробимо все те, про що ви просите, але я не можу цього зробити. Я скличу раду, щоб розглянути цю справу. Ви бачили двох білих, які стояли позаду натовпу, що вітав вас?

– Так, ми їх помітили, – відповів я. – Це люди торговців червоних курток?

– Так. Вони з'явилися сюди з кіньми, нав'юченими речами, яких ми завжди потребуємо – порохом, кулями, тютюном та різними іншими припасами, які багато хто з наших узяв, обіцявши заплатити за них пізніше. До того ж, ще перед літнім полюванням дехто взяв речі в кредит у торговців у форті. Справа ось у чім: після того, як ми продали добуті взимку шкури та хутра, у нас була рада з головним торговцем червоних курток на ім'я Мерзенний Язик. Ми обіцяли йому, що наступної зими знову полюватимемо в цій північній країні, а він переконував нас взяти у нього всі ті товари, які тільки хочемо. Ви здогадуєтеся, чим це обернулося. Багато хто з моїх дітей опинився в боргу, оскільки вважав, що не зможе обійтися без речей, зроблених білими людьми. І в такому ж положенні кайна, сарсі та кутенаї. Ну а ми – вожді – поручилися цьому старому Мерзенному Язику своїм словом, що наші діти розплатяться за все, що вони взяли. І що нам тепер робити? Я не знаю, що скажуть інші вожді. Не знаю, яку відповідь я сам зможу дати вам.

Він повернувся до своєї старшої дружини і розпорядився:

– Жінко, скажи Малій Видрі, щоб він прийшов до мене.

Ми знали, що Мала Видра був його табірним віщуном.

VII. Торгова дипломатія

Цей чоловік не прийшов, а буквально прибіг. Як і всі табірні віщуни, це був не воїн, а лише той, хто любить розмірковувати про них. Такі люди гріються в променях слави

справжніх бійців, крутяться навколо них, хваляться своєю близькістю до них і пихато заявляють: "Одного разу ми вирішили зробити те..." Цей чоловік тут же квапливо примчав в вігвам із вигуком:

– Я тут, великий вождю, я тут. Я біг так швидко, як тільки міг. Мої вуха відчинені для твоїх наказів!

Вождь зневажливо глянув на нього і сказав:

– Вирушай до Орлиних Ребер і Кульгавого Бізона і передай їм, що Велике Озеро просить нас виступити разом з ним у похід на південь до Малої Ведмежої Річки, щоб вигнати кроу, які розкрадають там нашу дичину і хутро, а потім залишитися там на зимівлю. Скажи також, що Далекий Грім просить нас прибути до нього та отримати чудові подарунки, які він приготував для нас. Скажи їм також, що все це потрібно добре обміркувати, адже ми вже дали Мерзенному Язику інші обіцянки і маємо борги перед ним. Нехай вони все це обговорять з вождями кланів, а після заходу сонця зберуться в моєму вігвамі для остаточного рішення.

– І передай кожному з них по дві пачки тютюну, який Далекий Грім просить їх курити, – додав я, вручаючи йому чотири упаковки.

– Я йду! Я поспішаю передати їм ваші слова! – вигукнув віщун і метнувся у дверний отвір намету, наче білка, що юркнула в дупло.

– Тепер про кутенаїв, вождю. Де вони зараз? – Запитав я.

– Вони покинули торговий форт червоних курток, де ми були місяць тому і попрямували в гори на літнє полювання. Ми домовилися, що вони повернуться в місяць падаючого листя і зиму проведуть разом із нами на річці Лук, – відповів вождь.

– Наші послання адресовані також і їм. Чи ти не можеш сказати нам, де вони можуть бути? – заговорив Пітамакан.

– Все, що мені відомо, вони збиралися піти в гори вгору за течією Беллі, на якій ми й стоїмо, але я навіть не уявляю, де вони тепер можуть бути. Ви ж знаєте цих горян: вони ходять по скелях і ущелинах Спинного Хребта Світу [54] вздовж і впоперек так само вільно, як ми по своїх стежках у прерії. Єдиний спосіб знайти їх — йти вгору, вздовж цієї річки, поки не натрапите на їхню стежку, а вона вже приведе вас до їхніх наметів.

– Але, мабуть, це буде нелегко, – стурбувався я. – Дощі та талий сніг вже змили їхні сліди. Ми будемо як сліпі. В одному місці ми піднімемося на вершину гори, щоб тільки переконатися, що перед нами урвище, а в іншому – заберемося в каньйон лише для того, щоби виявити, що треба повертати назад.

– Не турбуйся, дощі не могли знищити всі сліди кутенаїв, разом із сотнями їхніх коней, – сказав Пітамакан.

– Ти маєш рацію, сину. І ось, що я ще скажу: чи ви поїдете розшукувати, кутенаїв залежить від того, що ми вирішимо тут на раді. Якщо ми не підемо на південь, вони зроблять так само, – зауважив Велика Нога Кроу.

– Чи означає це, що ви не відгукнетесь на заклик Великого Озера та Далекого Грому? – Запитав я.

– Сину мій, поки я не можу дати тобі відповіді. Моє серце розривається від необхідності зробити вибір між двома речами: обіцянками, що були дані раніше, і крайньою необхідністю нашої присутності там на півдні для боротьби з кроу. Я вагаюся. Дай мені подумати.

Тим часом жінки поставили перед нами їжу, але я був такий напружений і наляканий можливістю невдалого завершення всієї нашої далекої подорожі, що зміг проковтнути лише кілька шматочків м'яса. Я відсунув миску і тихо сидів, вдивляючись у обличчя вождя і намагаючись відгадати, як складеться розмова на майбутній раді. Я знав про величезну любов та повагу, якими був оточений Іс-сан-во-мук-сі-ку (Велика Нога Кроу) або, як помилково називали його колишні торговці – Вороняча Нога.

Це ім'я було дано йому жерцем Сонця. Як і багато імен чорноногих, воно було пов'язане з баченням того жерця в його віщому сні. У них існувала віра, що сни є безпосереднім виразом реального життєвого досвіду, коли тінь сплячого, або, як ми казали, дух чи душа, відокремлюється від тіла і пускається в мандрівку. У такому сні тінь знахаря вирушила у військовий похід. Раптом вона помітила велику людську ногу, що стирчала з кущів. Це ховався ворог. Атакований і вбитий, він виявився воїном кроу, дуже високим і могутньої статури. Після цього сну жрець і дав майбутньому вождеві ім'я [55].

Тут Пітамакан раптом перервав мої роздуми, прошепотівши:

– Сюди йдуть наші вороги!

Дверне полотнище була ривком відкинуте вбік, і я побачив тих, хто входив до намету: це були двоє білих чоловіків. Вождь вказав їм на місця неподалік від нас і рудоволосий кивнув мені, коротко і неприязно буркнувши:

– Як поживаєте?

– А як почуваєтеся ви? – відповів я запитанням.

– Бонжур, мосьє! – промовив інший, сідаючи.

При цьому він ввічливо вклонився і зробив вітальний жест рукою.

– Бонжур, – відповів я.

Він знову посміхнувся, і я відчув, що, швидше за все, він не буде мені супротивником. Але зараз обидва вони з'явилися разом із рушницями в руках – старими крем'яними рушницями – причому вийнятими з чохлів.

– Ну, юначе, – почав рудоволосий, – як вас звати?

– Ататоя, – відповів я.

– Ха! І що означає це ім'я? – пробурчав він.

Це можна перевести — Ле Рейнар [56], – мішаючи англійські та французькі слова, пояснив його супутник.

– Ха! Лисиця! Ваше ім'я – Фокс! Ви – син представника Американської Хутряної Компанії!

– Його племінник, – поправив я.

– Ха! І ви наважилися прибути сюди, щоб переманити до себе наших індіанців? Ви поїдете зі мною в місто! Я заарештую вас! – заволав він.

Я впритул подивився цьому жителю півночі просто в очі і нічого не відповів. І як же він у свою чергу свердлив мене поглядом! Адже він уже знав, навіщо ми з'явилися: табірний віщун повсюдно сповістив про це.

– Що сказав тобі цей Рудоголовий? – запитав мене Пітамакан.

– Що він схопить мене і доставить у форт червоних курток, – відповів я.

– Ха! Раніше він помре, прямо тут! – вигукнув мій "майже брат", рвонувшись позад мене за своєю рушницею.

Я встиг перехопити його, а Велика Нога Кроу звернувся до нього:

– Ні ні! У моєму вігвамі не стріляють. Але й не хапають моїх почесних гостей, – продовжив він і сказав, повернувшись до службовця-француза:

– Скажи Рудоголовому, що він мусить дати моїм друзям спокій.

Коли це перевели моєму ворогові, він розлютився так, що на якийсь час навіть втратив дар мови. Нарешті він опам'ятався і вибухнув такими словами:

– Ентоні, передай вождю ось що: Мерзенний Язик відправив мене сюди не лише торгувати, а й для того, щоб заарештувати будь-якого торговця з півдня, який тільки посміє заявитися в наші краї, і тримати його у в'язниці багато зим, бо ця країна належить Мерзенному Язику!

Після того, як Ентоні сумлінно переклав сказане, сердитись став Велика Нога Кроу. Але, перш ніж він встиг відповісти, я звернувся до нього:

– Вождю, тепер ти бачиш, як вважають червоні куртки. Вони не визнають цю землю країною чорноногих, а заявляють, що це їхня власна країна. Більше ста років тому Великий Вождь червоних курток, який живе далеко за безмежною водою, відправив послання предкам цих торговців із півночі про те, що все в цьому великому краї, як і сама країна на схід та на захід, назавжди віддається Великим Вождем цим торговцям. Так, саме так. У тому посланні говорилося, що це їхня країна, і вони тепер стверджують, що вона справді їм належить. Вождю, обміркуй, як відрізняються від них наші люди, торговці довгих ножів. Що вони зробили насамперед, піднявшись вгору річкою? Там, у гирлі річки Лось, вони попросили в народу земляних будинків [57] дозволу побудувати форт і торгувати з ними в обмін на хутра і шкури [58]. А згодом, через тридцять років, коли ваші батьки відвідали народ земляних будинків, довгі ножі сказали їм: Дозвольте нам прийти у вашу країну і торгувати з вами. І ваші батьки сказали: Добре. Приходьте жити в нашій країні та торгувати з нами"…

– Так! Так! Я це знаю! Я пам'ятаю. Я був ще хлопцем, але досить дорослим, щоб знати, про що йшлося на тій раді! – Перервав мене Велика Нога Кроу.

– Ось так наші люди збудували форт у гирлі Ведмежої Річки. А коли його спалили, його побудували на тому самому місці, де він стоїть зараз – і теж з вашого дозволу. З вашого дозволу ми продовжуємо жити на вашій землі і торгувати з вами. Так, саме так, вождю! Дивись, як ми відрізняємося від цих червоних курток. Ми не тільки не заявляємо, але не можемо й подумати, що країна чорноногих належить нам! А червоні куртки без сумніву заявляють, що і ви самі належите їм!

На цьому я закінчив свою промову. І поки я її вимовляв, вождь від крайнього подиву

раз у раз плескав пальцями по губах. Зрештою він ударив себе по лобі і безсило відкинувся на своєму ложі, говорячи більше про себе, ніж для мене.

– Правильно! Все це правда, яка й досі ховалась від нас!

Поки я говорив, рудоволосий сердито витріщався на мене. Тепер він повернувся до француза і вигукнув:

– Що він наплів, Ентоні?! Яку брехню він нагородив вождеві?

Але перш, ніж Ентоні встиг відповісти, вождь раптом подався вперед і зажадав від француза-перекладача:

– Запитай Рудоголового: Ти сказав, що ця країна належить вам, торговцям червоних курток. А ми також належимо вам?

– У певному розумінні й ви нам належите, – відповів Рудоголовий. – Ви подібні до наших дітей. Нам наказано стежити за дотриманням ваших інтересів і тому вам треба слухати нас.

У міру перекладу цих слів дихання Великої Ноги Кроу почастішало, обличчя його посіріло, очі спалахнули вогнем. Він уже відкрив було рота, щоб дати жителям півночі гідну відповідь, але саме цієї миті дверне полотнище відхилилося, і табірний віщун вигукнув:

– О, вождю, вони прийшли! Вони тут, вони входять! Це твої брати-вожді!

Один за одним вони заповнили вігвам: Орлині Ребра (військовий вождь кайна), Кульгавий Бізон (вождь сарсі), Старе Сонце (найзнаменитіший жрець Сонця у чорноногих, його волосся було викладене на голові величезною пірамідою), а за ними — інші жерці Сонця і вожді кланів із усіх трьох племен. Коли вони почали входити, ми з Пітамаканом поспішили звільнити місце, де сиділи раніше, і пересунулися ближче до виходу. Так само вчинив і Ентоні, проте Рудоголовий не ворухнувся. Тим самим він показував, що вважає себе важливішою людиною порівняно з кожним із тих, хто увійшов. Орлині Ребра і Кульгавий Бізон мовчки обійшли його і сіли біля Великої Ноги Кроу.

Коли всі розсілися, праворуч від мене опинився Старе Сонце. Він був такий високий, що його голова на цілий фут височіла над моєю, а копиця волосся видавалася ще на фут. У ньому було близько семи футів зросту!

Обійнявши мене за плечі і притягнувши до себе, він сказав:

– Брати, наш молодий Ататоя має серце справжнього ведмедя-грізлі: він здійснив подвиг, вбивши двох наших ворогів! І такий же наш юний Орел, Що Біжить! Ми маємо ними пишатися.

– Ми пишаємось ними, ми вдячні, що вони помстилися за вдів нашого племені, – підтримав Орлині Ребра, а вслід пролунав цілий хор схвальних голосів.

Рудоголовий злісно вп'явся в мене – наочні прояви симпатії до мене з боку присутніх не приносили йому задоволення.

Поки Велика Нога Кроу готував і передавав свою люльку, яка завжди викурюється перед початком ради, присутні засипали нас із Пітамаканом питаннями про своїх друзів пікуні. Ми їм докладно відповідали, і кілька разів Рудоголовий нетерпляче

вимагав від Ентоні повідомити, про що йдеться.

– Нічого важливого, їх розпитують про своїх друзів пієганів [59], – відповів той.

Розкурену люльку передали Старому Сонцю, і той після короткої молитви пустив її по колу. Потім Велика Нога Кроу вибив з неї попіл, поклав поруч із собою і звернувся до нас:

– Ну, Пітамакане і Ататоє, хай тепер мої брати почують з ваших власних вуст обидва послання, які ви доставили нам. Ми повторили послання мого дядька та вождів. Я говорив після Пітамакана і коли закінчив, наш господар як голова ради звернувся до Орлиних Ребер з питанням, що він думає про те, яку відповідь ми маємо отримати.

Так само, як ми, цивілізовані люди, використовуємо іноді класичні прийоми висловлювання своїх думок, які не завжди зрозумілі нашим недосвідченим співвітчизникам, – чорноногі теж нерідко вживають мовні обороти з підтекстом, вловити який можуть лише обізнані люди їхніх племен. Відкриваючи обговорення, Орлині Ребра вибрав саме такий стиль висловлювання, і, хоча я досить добре володів мовою чорноногих, мені з вкрай важко вдавалося встежити за перебігом його думки. Якщо передати його думку коротко, то вона полягала в тому, що в силу даної ними Мерзенному Язику запоруки за своїх людей, вони повинні залишитися майбутньої зими на півночі і виплатити борг північним торговцям, але так само вірно і те, що пікуні потребують допомоги своїх північних братів, щоб вигнати кроу назад до їхньої власної країни. Але чому б не відправити їм на допомогу загін, чисельністю три чи чотири сотні воїнів, який міг би швидко прибути на місце, допомогти в битві з кроу та повернутися додому ще до початку зимового полювання?

Тільки-но встиг він закінчити, як Рудоголовий закричав:

– Що він сказав?! Ентоні, швидко! Про що він говорив?

– Мені… я… не зрозумів його! – сильно перекручуючи англійські слова, відповів Ентоні.

– Що?! Ти хочеш сказати, що не зрозумів чорноногого? Брешеш! Ти чудово знаєш їхню мову!

– Але не цей стиль, він мені незрозумілий!

– Ха! Адже ти хороший перекладач! Ха! – розкип'ятився Рудоголовий і поглянув на всіх ще зліше, ніж звичайно.

Вождь сарсі Кульгавий Бізон, який виступав слідом, коротко сказав, що згоден з Орлиними Ребрами і з тим, що має бути зроблено. Якщо на допомогу пікуні вирушить військовий загін, близько сотні юнаків його племені безсумнівно приєднаються до нього.

Старе Сонце був наступним, кому було запропоновано висловитися з приводу відповіді на послання, що надійшли. Але той заявив, що воліє поки що помовчати – йому хочеться спочатку почути думку вождів кланів.

– Ні, говоритиму я! – раптом вигукнув Велика Нога Кроу. – Брати, коли я відправляв мого віщуна покликати вас сюди, я був у прикрості, що наші обіцянки, дані Мерзенному Язику, унеможливлюють вчинити так, як просять наші брати-вожді і наш

добрий друг – наш "майже брат" Далекий Грім. Згодом, коли вас вже запросили зібратися в мене, юний друг Ататойя, що сидить тут, сказав мені дещо таке, у що я не відразу повірив. Однак потім, з'ясувавши, що це правда, я змінив первісну думку. Брати, я почув, що торговці червоних курток стверджують: це їхня країна, і вона дана їм багато років тому їхнім Великим Вождем на далекому сході. До того ж я почув, як червоні куртки заявляють, що й ми самі належимо їм так само, як і наша країна. Ось ці рівнини, гори та річки, які Творець Світу дав нам, нашим предкам, яких він також створив – усе це і ми самі – власність білих людей із півночі? Брати, нині ми дізналися, хто такі торговці червоних курток, і, дізнавшись про це, чи будемо ми дотримуватися своїх обіцянок їм? Я говорю – ні, ні і ні!

– Пси! Змії! Брехуни! – закричали дехто з присутніх.

– Дотримуватись обіцянок тим, хто хотів би перетворити нас на рабів?! Ніколи! – заревів Орлині Ребра.

– Переб'ємо й Мерзенного Язика, і всіх його посібників із червоних курток! – подав голос Кульгавий Бізон.

– Ні, ми їх не вб'ємо, ми зробимо їм ще гірше. Ми підемо на південь і залишимо Мерзенного Язика милуватися у форті на свої товари, які ніхто не купуватиме. Якщо ми його вб'ємо, він помучиться лише раз, але, якщо ми змусимо його день за днем, місяць за місяцем дивитись на повні полиці товарів та порожні склади для хутра – о, брати мої, як він страждатиме! Давайте прямо зараз відправимо Малу Видру оголосити нашому народу: всім бути готовими завтра знятися з табору і ступити на стежку, що веде на південь!

Мова вождя завершилася бурею схвалення, змішаною з дзвінким сміхом: багато хто реготав, уявляючи, як Мерзенний Язик марно чекає у форті їхнього прибуття для торгівлі. У самий розпал гучних схвалень вождь мовою жестів наказав Малій Видрі, що сидів біля входу, вирушити оголосити розпорядження народу. Той відразу ж залишив вігвам Великої Ноги Кроу і розпочав круговий обхід табору, проголошуючи:

– Слухайте, люди, слухайте! Вожді сказали таке... (Далі йшлося про те, що було вирішено на раді).

– А тепер, браття, давайте передамо Рудоголовому послання для Мерзенного Язика. Що ми йому скажемо?

– Ти наймудріший із нас, ти й висловиш наше послання. Твоє слово стане й нашим словом! – вигукнув Кульгавий Бізон, і всі схвалили йогопропозицію.

Я не зміг стримати посмішки, коли вождь повернувся до француза і звернувся до нього, назвавши його на ім'я, дане чорноногими – воно здалося мені дуже кумедним.

– Самотньо Танцююча Ондатра, – почав він, – скажи Тупоголовому – о, ні, Рудоголовому – я забувся! Скажи йому, що він повинен відвезти Мерзенному Язику таке послання:

"Мерзенний Язику! Біла людино з неприємною мовою! Сьогодні ми почули, як ви заявили, що наша країна належить вам, а ми ваші раби. Треба бути божевільним, щоб повірити, що ваш далекий вождь якимось папером здатний віддати нашу країну та нас

самих тобі. Тільки розбивши нас у бою, стерши нас з лиця землі, зможете ви це зробити".

Тут вождь перервався, поки тлумач переказував усе це, і потім продовжив:

– "Мерзенний Язику! В покарання ми могли б знищити і тебе, і твоїх братів із червоних курток та спалити ваш форт, але ми вчинимо інакше. Натомість ми вирішили порушити дану тобі обіцянку – на всю зиму ми йдемо в південну частину нашої країни, можливо, навіть на декілька зим. Ми йдемо не одні – ми відправляємо кутенаям послання, запрошуючи їх піти за нами тією ж стежкою. Цієї зими ти отримаєш від них шкур та хутра не більше, ніж від нас. Мерзенний Язику! Якщо крі чи інші вороги вторгнуться в цю частину нашої країни, ми будемо змушені повернутися. Ми визнаємо, що перед нами залишаються матеріальні зобов'язання. Якщо до нашого повернення ти все ще будеш тут, ми виплатимо тобі все, що заборгували. Таке наше послання тобі".

– Добре! Чудово! Сильна промова! Пряме слово! – закричали присутні, коли вождь закінчив.

Після того, як маленький француз переклав промову Великої Ноги Кроу, я не втримався і сказав рудоволосому:

– Які приємні звістки для вашого керуючого! Як він зрадіє, отримавши їх!

– Ти, ти... – він поперхнувся і був такий розлючений, що здавалося, його розіб'є параліч.

Потім, відсапнувши, він почав погрожувати мені кулаком:

– Щеня! Ти мені ще за це заплатиш!

Я нічого йому не відповів. Всі сміялися над ним і відпускали жарти, викриваючи його вид – його обличчя почервоніло від люті.

Щоб спонукати вождів та їхні племена рушити на південь, нам із Пітамаканом було вже не обов'язково влаштовувати демонстрацію нашої нової зброї, хоч колись я думав, що інакше нам не переконати Велику Ногу Кроу та інших вождів розірвати угоду з північними торговцями. Лідери племен пішли на це самі через образу з боку Компанії Гудзонової Затоки. Однак я подумав, що все ж таки варто продемонструвати наші нові рушниці, щоб вожді знали, які подарунки чекають на них після прибуття у Форт-Бентон. Крім того, я відчував, яке враження це справить на рудоволосого – він тямитиме себе від заздрості! Тому, скориставшись коротким затишшям, я сказав:

– Вожді! Я казав, що Далекий Грім приготував вам деякі подарунки. Це зовсім новий вид рушниць. У нас із моїм "майже братом" ці рушниці вже є. Хочете вийти і подивитись, що вони можуть робити?

Всі охоче пішли за нами, але зовсім не очікуючи чогось особливого. Велика Нога Кроу оголосив про закінчення ради. Рудоголовому та його перекладачеві більше не було причин залишатися в вігвамі, і вони теж вийшли з нього. На той час навколо зібрався великий натовп народу. Здебільшого це були чоловіки. Оскільки в вігвамі їм не вистачило місця, вони стояли поза ним, уважно прислухаючись до обговорення на раді.

Ми з Пітамаканом стали на чолі цього натовпу, а вожді вишикувалися у нас з обох боків. Ми розчохлили карабіни і оголосили всім, що це нові чудові скорострільні

рушниці. На оголеному схилі, обличчям до якого ми стояли, на відстані близько сімдесяти п'яти ярдів посеред сірої землі та гравію лежав великий білий камінь. Я запропонував Пітамакану вибрати його нашою мішенню. Пересмикнувши затвори, ми звели рушниці і почали стріляти в цей камінь: постріл за пострілом, так швидко, як тільки могли прицілитися. Кулі часто потрапляли в нього та в землю довколо. При виді цього видовища, задзвеніли вигуки здивованих чоловіків. А щойно ми спустошили свої обойми, глядачі, ніби збожеволіли від здивування, і щільно скупчилися навколо нас.

Велика Нога Кроу взяв мою рушницю, щоб краще розглянути. І доки він її розглядав, настала цілковита тиша. Усі затамувавши подих стежили за його діями. Він поволі потягнув затвор, потім три чи чотири рази зробив це набагато швидше, повернувся до мене і запитав:

– Чи може Далекий Грім дати мені таку рушницю?

– Кожен із вождів отримає таку саму. Пікуні вже купили п'ятсот штук. Ще п'ятсот він притримує для торгівлі з вами та кутенаями. А наступної весни наші річкові судна доставлять вгору річкою ще кілька сотень, – відповів я.

Після цього повідомлення натовп підняв оглушливий крик. Я машинально озирнувся і побачив, що Рудоголовий залишив нас і попрямував до табору кайна, де він зупинився. Його перекладач похмуро брів слідом за ним.

Чимось цей маленький француз припав мені до душі. Він не ніс відповідальності за грубість Рудоголового. Я відчув, що той йому не подобається – задоволення, з яким він перекладав послання вождів Мерзенному Язику, говорило саме за себе.

Незважаючи на ніч, що спустилася, було ще доволі ясно, і ми з Пітамаканом не йшли до вігваму, дозволяючи багатьом охочим з натовпу оглядати наші рушниці і відповідали на їхні запитання. Коли ж нарешті ми повернулися в дім вождя, то відчули себе такими втомленими, що відправили одного з його синів сповістити всіх, хто нас запросив, що нам необхідно відпочити і сьогодні ми не зможемо їх відвідати. Ми провели вечір у розмовах з вождем та його гостями, які заглядали до нас, щоб викурити одну-дві люльки. Всі казали, що вони дуже раді розірвати угоду з Мерзенним Язиком і вирушити на південь боротися з кроу, полювати у своїй південній країні і торгувати з Далеким Громом.

Коли ж ми, натягнувши на себе ковдри, вже готувалися відійти до сну на своїх м'яких ложах, до намету боязко ввійшла невисока струнка жінка. Вона сіла біля входу і звернулася до мене:

– Ататоє! Я принесла тобі слова мого чоловіка.

– Твого чоловіка?

– Так. Це Самотньо Танцююча Ондатра. Він каже тобі: "Ататоє, юний сину вождя, змилуйся наді мною. Я не люблю Мерзенного Язика, я в розпачі від Рудоголового. Дозволь мені піти з вами до кутенаїв і на південь до твого дядька – вождя Далекого Грому. Я проситиму його дати мені роботу. Я можу тягнути мотузку в барці або полювати — як він забажає. Згляньсяся на мене, молодий торговий вождю з півдня, і візьми мене з собою!"

– Чому ж твій чоловік сам не прийшов просити мене про це? – запитав я її.

– Він не може відлучитися. Цей божевільний Рудоголовий тримає його при собі.

– Він щось винен червоним курткам?

– Наш борг – ціна чотирьох шкур [60].

Я повернувся до Великої Ноги Кроу.

– Вождю, скажи мені, що ти думаєш про цю людину, – попросив я.

– Він спокійний і не лінивий. Раджу вам взяти його із собою. Я не засуджую його за бажання покинути Мерзенного Язика та Рудоголового, – відповів вождь.

– Але нам не хотілося б брати з собою жінок, – засумнівався я.

– А я можу й не їхати зараз із чоловіком. Якщо ви його візьмете, то я вирушу на південь зі своїм батьком-кайна і зустріну чоловіка там, – сказала жінка.

– Чи зможете ви роздобути чотири шкури? – Запитав я.

– Так. У мого батька вони є і він мені їх позичить.

– Тоді нехай твій чоловік віддасть їх Рудоголовому і скаже йому, що він розрахувався з торговцями червоних курток. Після цього він може приєднатися до нас, – сказав я їй.

Тут вона накрила голову ковдрою і заплакала.

– Що таке, в чому річ? Чому ти плачеш? – запитав я з деяким роздратуванням.

– Я плачу від радості, – ледь прошепотіла вона. – Я дуже боюся Рудоголового! Він завжди дивиться на мене з такою хіттю! А тепер це припиниться. Я зможу зітхнути спокійно. Я врятована!

Схопившись на ноги, вона швидко вибігла з вігваму.

– Ха! Який ж цей Рудоголовий поганий і низький чоловік! – Вигукнула старша дружина вождя – "дружина, яка сидить поруч із ним".

– Хотів би я бути при тому, як Самотньо Танцююча Ондатра заявить йому, що йде на південь, – зауважив вождь.

Ми всі полягли спати, очікуючи, що француз скоро буде разом із нами, але він не з'явився ні на світанку, ні тоді, коли ми вже поснідали. Табір був у великому хвилюванні, готуючись зніматися з місця. Ми з Пітамаканом передали вождеві захоплену у ворогів зброю та скальпи. Той обіцяв доставити їх на збереження моєму дядьку. Ми мали багато клопотів перед від'їздом. Нарешті наші коні були нав'ючені. Ми їх осідлали, приторочили похідні сумки, сказали вождеві, що готові, і помчали через весь табір на захід.

Більшість вігвамів були вже розібрані, і жінки метушилися, навантажуючи речами в'ючаків та безколісні візки. Ми вирішили, що у маленького француза забракло сміливості порвати зі своїм владним господарем.

Ми проїхали через схвильований табір сіксіка, перетнули ліс, що облямовував річку, і в'їхали в табір кайна, де вігвами теж були зняті, а коні швидко навантажувалися. Пітамакан сказав мені, що знає місце, де стоять вігвами того клану, в якому зупинилися француз і торговець, і ми вирушили туди, щоб дізнатися, чому маленький чоловік не приєднався до нас. Неподалік попереду ми помітили натовп, що

швидко зростав, і під'їхали до нього якраз вчасно, щоб побачити, як наш француз жбурнув до ніг Рудоголового кілька бобрових шкур і з відчаєм у голосі вигукнув:

– Кажу ж вам, що розрахувався з вами, значить розрахувався! Сьогодні я повертаю вам "щедрий" кредит Мерзенного Язика!

– Ні, ти не розрахувався! Ти підписав контракт на п'ять років! П'ять років за двадцять фунтів – за тобою лишається ще рік. Бери зараз же свого коня і жени сюди весь в'ючний табун! – гаркнув Рудоголовий.

– Ні, розрахувався! Кажу вам, що йду на південь. І піду!

– Я тобі покажу, куди ти підеш! – заревів Рудоголовий.

Він відкинув рушницю, кинувся вперед і спробував завдати щуплому французові удар в обличчя своїм величезним кулаком, але маленький чоловічок спритно ухилився і заскочив йому за спину. Лівою рукою він захопив його за шию, а правою сильно вдарив у вухо. Марно Рудоголовий намагався скинути його з себе. Чотири рази маленький чоловік бив його, і нарешті торговець звалився на землю як підкошений.

Ця сцена скувала натовп жахом: люди одностайно відвернулися. Кулачний бій був для них найпотворнішою справою, найогиднішою річчю, яку тільки можна вчинити. Мій вигук:

– Ентоні, твій верх! – Став єдиним визнанням успіху переможця.

Маленький француз усміхнувся мені. Декілька секунд він вирішував, що робити далі, а потім як кішка стрибнув до рушниці свого ворога. Високо піднявши його зброю в повітря, він з силою вдарив нею об землю, розбивши ложе і пошкодивши ствол і замок. Ще стрибок – і він уже біля своєї подруги. Поцілувавши її, він прийняв з її рук власну рушницю, скочив на коня і крикнув мені:

– Все! Можемо їхати! Я йду за вами!

Коли ми поскакали геть, Рудоголовий прийшов до тями. Він став на ноги і заволав, потрясаючи кулаком:

– Я розквитаюсь з вами за це!

Ми не стали обертатися, але поки могли його чути, він продовжував проклинати нас на всі лади. Маленький француз сказав нам на мові чорноногих:

– Він має чорне серце, нам не варто забувати про нього. Він знову опиниться на нашій стежці, як тільки відведе додому в'ючних коней, і тоді він буде не один!

– Давай й надалі говорити мовою чорноногих. Це виходить у тебе краще, ніж ламана англійська, яку навіть я розумію важко, а Пітамакан так і зовсім нічого не може зрозуміти, – звернувся я до нього.

– Звичайно, будь ласка, – охоче погодився француз.

– Прямо зараз я даю тобі нове ім'я: більше ти не Самотньо Танцююча Ондатра, а зватимешся Безстрашним! – Заявив йому Пітамакан.

– Ви дуже добрі до мене! Я намагатимуся виправдати це славне ім'я, – затинаючись сказав маленький чоловік.

А я подумав, що дозволивши йому йти з нами цією небезпечною стежкою, ми не помилилися і, коли прийде випробування (яке, безперечно, чекає нас десь попереду),

він насправді може виявитися хорошим помічником.

У Безстрашного був хороший кінь: високий, сильний і вгодований, чалої масті, отриманий ним цього ж ранку від тестя. Він же й інші родичі віддали йому залишки свого пороху та куль – майже п'ятдесят куль для його кремінної рушниці, якою він дуже пишався. Він ніколи б не зміг купити її на свою мізерну платню – ніколи в житті, сказав він нам. Протягом двох років його дружина випрошувала шкурки бобрів у своїх родичів, доки не зібрала сорок штук, відповідно до встановленої вартості рушниці. Я не став його засмучувати тим, що ми продаємо кращі рушниці всього за двадцять шкурок.

Того дня ми рухалися вгору долиною Беллі, іноді виїжджаючи в прерію, щоб скоротити шлях, зрізавши закрут. Незадовго до заходу сонця ми опинилися вже за п'ять миль від підніжжя Скелястих Гір, і Пітамакан, повзком підкравшись до стада бізонів, убив однорічну корову. Стриноживши коней, ми пустили їх нерозсіданими пастися в невеликий лісок, а самі поїли і відпочили до темряви, після чого вибралися з долини на відкриту рівнину.

Якщо якийсь ворог і зможе наблизитись до нас – це не повинно стати наслідком нашої безтурботності!

VIII. Через гори

Я запитав нашого нового друга про кутенаїв, але про місце їх перебування йому було відомо не більше від нашого. Він сказав лише, що перед тим, як вони покинули Гірський Дім, Мерзенний Язик розмовляв з ними і радив розбити табір і ставити капкани в літні місяці вище в горах, адже там у цю пору року боброве хутро завжди вищої якості та темнішого кольору. Вождь кутенаїв на ім'я Відкрита Спина відповів, що він не гірше за будь-якого білого знає, що чим вище мешкає бобер, тим краще у нього хутро.

– Отже, ця розмова відбулася у вашому Гірському Форті, – розмірковував Пітамакан. – Це біля самого кордону країни гірського народу. Кутенаї не збиралися йти туди ставити свої капкани. Вони сказали Великій Нозі Кроу, що вирушать у гори стежкою вздовж річки Беллі. Я думаю, це означає, що ми знайдемо їх південніше від її витоків: одразу біля них чи на західному схилі хребта.

– Цілком ймовірно, – зауважив Безстрашний.

– Скільки днів дороги від Гірського Форту до тих місць? Ви говорите, що вісім днів? Це означає, що у нашому розпорядженні шістнадцять днів, а найімовірніше, і всі двадцять з моменту від'їзду Рудоголового. Погрожуючи нам, він заявив, що змусить нас дорого заплатити за зроблене, але він не зуміє нас перехопити, – сказав я.

– Однак він намагатиметься це зробити. Мерзенний Язик відправить його та інших за нами, тільки-но дізнається про те, що сталося. І вони поскачуть швидко! – Вигукнув наш новий друг.

– Ха! Хто боїться пташиної голови, – наспівуючи промовив Пітамакан приказку чорноногих, яка означала, що він нічого не боїться. – Нехай но тільки з'явиться цей

Рудоголовий. Він у мене поплаче!

Ми добре виспалися цієї ночі, а наші коні так набили шлунки, що застогнали, коли ми стали їх сідлати. На сході ми уважно оглянули річкову долину з найвищого місця. Скільки сягав зір, бізони та антилопи мирно паслися чи відпочивали. Ми подивилися вгору на величезні гори – вони рожевіли в променях вранішнього Сонця. "Які ж вони суворі та неприступні", – подумав я. Здавалося, що нам просто не пробратись серед цих жахливих стрімчаків і величезних бездонних ущелин! Але шлях наш вів саме туди, і мені належало спробувати пройти ним.

Ми спустилися до річки, викупалися і напоїли коней. Потім ми підсмажили та з'їли свої порції м'яса. Годиною пізніше ми прибули до великої стежки чорноногих, що йшла через передгір'я і проходила з півночі на південь, з одного кінця їхньої великої країни до іншого. Вони користувалися нею з давніх-давен, і, принаймні, останні сто років верхи, але задовго до цього вони проходили по ній за допомогою своїх величезних вовкоподібних собак, які переносили на собі в'юки або тягли візки з вантажами!

Стежка спускалася вниз у долину по широкому яру, перетинала притоку річки і йшла вгору по іншому яру. Ми уважно оглянули її і не знайшли жодних слідів кутенаїв. Дощі, а також стада тварин, що проходили назад й уперед, цілком пояснювали це. Проте плем'я мало зайти в цю долину і перебратися з одного берега річки на інший. Ми теж перетнули її і почали підніматися по північній стороні. Через півгодини чи близько того ми були вже в горах і рухалися швидше на південь, ніж на захід. Численні стежки, якими ми проїжджали, злились тепер в одну стежку, глибоку і тверду, протоптану за сотні років. У невеликій вузькій ущелині ми побачили кількох бізонів, а далі в чагарниках тополь і верб, що оздоблювали водний потік, ми лякали лише лосів і оленів.

Настав полудень, а ми все ще не знайшли слідів кутенаїв і почали побоюватися, що вони, покинувши Гірський Форт, змінили свої плани і пішли в гори північніше від річки Беллі. Після полуденного відпочинку ми продовжили шлях через дві години прибули до роздоріжжя, де в головний потік впадав іще один. Безстрашний висловився за те, щоб рухатися вздовж більшого, але ми з Пітамаканом вважали за краще спочатку обстежити менший. Ми повернули на стежку, що йшла вздовж нього, таку ж, як і та, якою їхали раніше, і о п'ятій годині вечора або біля цього, піднявшись на невелику височину, побачили зовсім неподалік попереду озеро такої краси, що не втрималися від вигуків здивування. Воно вузько витяглося на цілу милю, а вкриті снігом могутні гори круто піднімалися від самих його берегів і відбивалися у спокійній воді. То тут, то там на горах росли високі стрункі дерева, і яскрава зелень тополь і осик контрастувала з темними соснами та ялинами, котрими були вкриті нижні схили.

Ми поспішили вперед, нетерпляче намагаючись під'їхати ближче до самого озера і оглянути його уважніше. Проїхавши широким, поросли високою травою лугом, біля тополевого гаю ми нарешті виявили те, що так шукали – явне свідчення того, що тут нещодавно проходили кутенаї. Під деревами в ряд лежали вігвамні жердини, а довкола були розкидані попелища – сотня чи навіть більше: вони позначали місця, де стояли

вігвами. Тут плем'я було змушене залишити ці тички, тому що коні не змогли б тягнути їх далі через гори вузькою, нерівною і звивистою стежкою. Це говорило про бажання зберегти жердини. Значить, плем'я мало намір повернутися сюди восени вздовж річки Беллі для виходу на рівнину.

Оглянувши покинуте місце стоянки ретельніше, ми знайшли зношені мокасини з міцної шкіри лося – таке взуття кутенаї люблять найбільше. За станом вугілля та попелу вогнищ ми дійшли висновку, що вони залишили це місце близько двох тижнів тому. Ми були просто щасливі і вирішили, що нашим пошукам незабаром має прийти кінець. Розбивши табір у лісових чагарниках і подбавши про коней, ми вирушили поблукати берегом озера, а потім присіли відпочити. Я відчував, що готовий просидіти тут хоч кілька днів, милуючись чудовим виглядом – настільки відрізнялося це місце від усього того, що можна побачити на Великих Рівнинах, де проходило наше щоденне життя. Я заявив, що мені хотілося б мати човен: тоді ми змогли б обстежити все озеро, кожну його затоку та мис, але Пітамакан, здригнувшись, вигукнув:

– Не бажаю мати справи з жодними човнами! Не хочу, щоб мене схопили підводні люди [62]. Безперечно, в цьому глибокому гірському озері їх безліч.

– Ми бували на ще глибших місцях і досі не бачили жодного з них, – зауважив я.

– І я теж, а я перетинав великі води далеко на сході. Там навіть з одного берега не можна було бачити іншого, – сказав Безстрашний.

– Ну звичайно! Ніхто ніколи не бачить їх доти, доки не буде ними схоплений, затягнутий вниз і утоплений у глибокому місці. Скількох наших людей на очах у всіх спіткала подібна доля! Сильні плавці, міцні чоловіки, раптом починають кликати на допомогу: крикне один раз, другий, може, третій, і йде вниз, і більше його вже не бачиш! – напрочуд серйозно заявив мій "майже-брат".

– Я гадаю, що з цими плавцями стається те, що білі люди називають судомами, коли раптово зводить м'язи рук чи ніг, або й те й інше разом, тож людина не може ними ворушити і від цього тоне, – припустив я.

– Ні! Все відбувається саме так, як я сказав: їх хапають підводні люди, – наполягав Пітамакан. – У дуже давні часи один пікуні блукав берегом річки. Випадково він поглянув униз у глибоке місце. На дні він побачив великий добротний вігвам, а біля нього людей. Цей пікуні був дуже хоробрий: він пірнув у воду, сміливо ввійшов у вігвам і привітав його господаря, який у своєму прекрасному одязі чудово виглядав. Цей чоловік виявився вождем народу підводних людей. Дуже дивно, але він добре говорив нашою мовою. Він розповів своєму гостю, що його родичі – дуже могутній народ, і буде добре, якщо земні люди, переправляючись через річки та озера, молитимуться їм і приноситимуть жертви. Потім він наказав своїм жінкам нагодувати прибулого. І як ви вважаєте, що вони йому дали?.. П'явок, яких вони смажили на вугіллі, і щойно зібрані перші ягоди! [63] Звісно, він не став їсти п'явок (один погляд на них викликав у нього нудоту), але поїв ягід, і таким чином звичаю гостинності було дотримано. Вождеві він сподобався і той дав йому добрі подарунки і навчив його кільком священним пісням свого народу. І, нарешті, коли наш предок покидав цей вігвам, вождь чимось його

натер, що дозволило тому пікуні вийти на берег сухим.

– Ну, цей ваш давній предок насправді зовсім не бував на дні річки, а все, про що ви дізналися, було його сном, – зауважив Безстрашний.

– Так, це правда. Але що це змінює? Нічого. Коли ми спимо, наші тіні блукають і все, що трапляється з ними, подібне до того, що відбувається з нами наяву, – відповів Пітамакан.

– Можливо, ти маєш рацію, – задумливо промовив наш француз. – Далеко на Сході, коли я ще був хлопчиком, наш священик часто казав, що ми не повинні вірити снам, але з того часу за час моїх поневірянь зі мною відбулося безліч дивних речей. Можливо, про багато що з них той священик і не підозрював.

Що ж до мене, то я промовчав. За останні роки я вдосталь наслухався міркувань моєї "майже матері". До того ж, я постійно отримував підтвердження від своїх друзів чорноногих, які важливі їхні сновидіння, і в мене не було ні найменших заперечень проти їхніх вірувань.

– Ха! Плеснула велика риба. Давайте зловимо одну з них і засмажимо на вечерю – це буде чудовим доповненням до нашого м'ясного столу. У мене є волосінь з гачком. Я йду за нею! – вигукнув Безстрашний і квапливо попрямував до нашої стоянки.

– Якщо хочете, їжте родичів підводних людей, а для мене справжня їжа – це м'ясо бізонів, – заявив Пітамакан, як тільки наш друг прибіг назад зі своєю снастю.

Безстрашний прив'язав волосінь з гачком до довгої і товстої вербової жердини, попередньо насадивши на гачок невеликий шматочок м'яса. Ми пройшли берегом до кам'янистого мису, з якого було зручно закидати гачок і проглядати дно на добрих сорок футів – такою прозорою була вода. Я посміхнувся, дивлячись, як наш друг закидає свою приманку у воду: "Вона надто велика, щоб форель змогла її заковтнути", – подумав я. Ми стежили за принадою – зигзагами вона пропливла по течії футів двадцять чи навіть більше, на всю довжину нашої волосіні. Потім Безстрашний різко підтяг її на кілька футів і знову відпустив. Так він робив три чи чотири рази, і раптом ми побачили, як велика рибина схопила приманку. Безстрашний широко змахнув жердиною. Риба чинила відчайдушний опір, але рибалка був сильніший. Зрештою його здобич злетіла в повітря і, зірвавшись з гачка, впала на каміння. Я підскочив і впав прямо на неї, оскільки вона опинилася на самому березі. Просунувши пальці в зябра, я схопив її і разом з нею став на ноги. Я не сумнівався, що це форель, але таких великих мені ще не доводилося зустрічати. Вона мала більше двох футів у довжину, а важила десь дванадцять-чотирнадцять фунтів.

– Це плямиста риба! – вигукнув я.

– Звичайно! Але не найбільша – в озерах, на захід від Гірського Дому я ловив і більшу, – відповів мій друг.

Через кілька років я дізнався, що цей різновид називається фореллю Доллі Вардена. Вона поширена по всіх водоймах, пов'язаних з Гудзоновою Затокою, річкою Маккензі, притоками Колумбії і річками, що стікають північніше її до тихоокеанського узбережжя. На Алясці тубільці, що промишляють морським ловом, роблять з її шкіри

водонепроникний одяг.

Я передав рибу Безстрашному, і він утихомирив її, оглушивши ударом по голові. Ми поспішили зі своїм трофеєм у табір і розвели багаття з сухих тополевих гілок, а коли утворилося досить багато вугілля, почали смажити на них великі жирні рожеві скибки і їсти їх. Пітамакан же, як слід висміявши нас, зайнявся бізонячим м'ясом. Коли ми закінчили їсти, була вже ніч. Ми вважали, що місце нашої стоянки цілком безпечне, але не стали нехтувати твердим правилом – уникати місця, де розпалювали багаття. Ми загасили його, нав'ючили коней і перебралися в саму середину широкої улоговини, що поросла гарною травою. Там ми прив'язали коней до кілочків пастись, а самі заснули міцним сном. На сході ми повернулися до колишнього місця на березі озера, викупалися в річці – вода в ній була крижаною, а після сніданку зайнялися більш детальним вивченням околиць. Нам хотілося з'ясувати, яким берегом пішли кутенаї. За допомогою підзорної труби я незабаром виявив стежку, що перетинає кілька крутих сланцевих вершин на східній стороні, а потім таку ж на західній. Ми вирішили, що для нас великої різниці між ними немає. Обидві вони спускалися до озера, однак, щоб не переправлятися через річку, ми мали піти східною стежкою.

– Ну, вирішено. Тепер зверни свій "далекозорий інструмент" на ті скелі й схили з лісом, оглянь їх і скажи нам, що ти там побачиш, – сказав мені Пітамакан.

– Товстороги! – вирвалось у мене одразу, як тільки я направив свою трубу у вказаному напрямку. – І білі товстороги!

На верхніх схилах найближчих до нас гір праворуч розташувалися два стада диких тварин. Чорноногі називали снігових баранів товсторогами, а снігових кіз – білими товсторогами. Вони відносили цих тварин до одного сімейства. Торговці, які на той час відвідували цю країну, вважали так само. Пітамакан узяв у мене трубу і незабаром на інших гірських схилах виявив ще багато снігових баранів та кіз, а також кількох лосів та великих оленів. Приблизно за милю від нас, уздовж західного берега озера брів невеличкий "справжній ведмідь" – грізлі. Ми з Безстрашним по черзі стежили за ним у підзорну трубу і таким чином із задоволенням провели цілу годину. Я ще ніколи не зустрічав мисливця, якому набридло б видовище диких тварин. Вони завжди із задоволенням спостерігали за ними.

Ми неохоче склали підзорну трубу, повернулися до табору, осідлали коней і поїхали стежкою, що йшла вздовж східного берега озера. Ми швидко зрозуміли, що кутенаї рухалися не по ній, оскільки не зустріли слідів копит, а коли вона проходила через лісові зарості, на деревах не було зламаних гілок. Тим не менш, ми продовжили шлях. Декілька миль дорога ще була гарною, а потім нам довелося пробиратись через хаос буреломів, навалених сніговими лавинами, що зійшли з гірських схилів. Далеко за полудень ми минули останнє таке місце і прибули до протилежного кінця озера. Тут, у маленькій долині, ми знову знайшли сліди кутенаїв: старі вогнища, над багатьма з яких усе ще стояли вігвамні жердини, зрубані тут же для одноденної стоянки. Подальший огляд показав, що люди провели тут лише одну ніч: всі кістки, що залишилися від їхньої їжі, належали бізонам. Якби плем'я залишилося тут на день або більше, тут були

б також кістки лосів, снігових баранів та оленів.

На самому краю цієї маленької рівнини ми розбили табір, стриножили коней, щоб вони могли пастися де забажають, і вирушили розшукувати, куди кутенаї рушили з цього місця. Півгодинні пошуки показали, що правим берегом річки вони проходили, тому ми переправилися через неї на плоту із зв'язаних разом колод, і майже відразу ж натрапили на сліди, що ведуть вгору долиною. Тоді ми переправились назад і повернулися до своєї стоянки. До заходу сонця залишалася ще година. Оскільки м'яса від здобутого колись молодого бізона залишилося лише на вечерю, Безстрашний запропонував знову порибалити.

– Ну вже ні, – заявив Пітамакан. – Щодо мене особисто, то я піду за найкращою їжею, "справжньою їжею". Дай мені твій "далекозорий інструмент".

Я вручив йому підзорну трубу, і він подався до підніжжя гір. Ми ж з Безстрашним взяли свої снасті – жердину і волосінь з гачком, і десь за п'ять хвилин я спіймав у глибокому місці річки дві пристойні форелі, одну червону, іншу – подібну до нашої вчорашньої здобичі. Цього нам було більш ніж достатньо на два обіди. Ми випатрали і очистили свій улов, повернулися до табору і розвели багаття з тополевих гілок. Я підсмажив м'яса бізона для Пітамакана, а Безстрашний водночас приготував для нас одну з форелей. Ми вже їли свою рибу, коли побачили мого "майже брата", який поспішав до нас і, перш ніж він встиг сказати хоча б одне слово, я зрозумів, що на нас чекає якась дуже неприємна звістка.

– Що ти побачив? – поквапливо запитав я.

– Семеро піших воїнів ідуть прямо на нас! – вигукнув він.

– Як вони далеко?! – вигукнув Безстрашний, схоплюючись на ноги і хапаючи рушницю. Я зробив те ж саме.

– О, ми ще можемо встигнути перекусити, – відповів Пітамакан.

Він підійшов до вогнища, спокійно сів і поклав поруч свою рушницю. Потім він почав розігрівати своє м'ясо, яке я підсмажив для нього.

– Поки вони пройшли трохи більше половини нашого шляху вздовж озера, – продовжив він свою розповідь. – Воістину, Вищий Вождь нас захищає! Я пройшов через лісок, піднявся на скелю і прямо над собою побачив трьох снігових баранів. Я легко міг підібратися до них і так і збирався вчинити, але раптом у мене виникло почуття, що варто добре оглянути пройдену нами стежку. Це, звісно ж , було навіяне Сонцем, воно змусило мене вчинити саме так. Я взяв наш "далекозорий інструмент" і направив на найближчу вершину, яку перетинала стежка. Там нікого не було. Також нікого не виявилося на другій, третій та четвертій... Але на найдальшій я побачив сімох чоловіків. Вони були дуже далеко, але твій "далекозорий інструмент" наблизив їх до мене. Я розгледів, що вони кремезні й міцні, одягнені небагато, у всіх у руках рушниці, а за спинами луки в чохлах. Я зміг навіть розглянути їхні обличчя і впевнений, що це змії [65].

– Вони йшли у військовий похід річкою Беллі і на роздоріжжі великої стежки виявили наші сліди. Дуже погано, що ми не проклали там хибної стежки; ми легко

могли б це зробити і уникнути тих турбот, що маємо тепер, – сказав я.

— Ще чого! Ти називаєш це турботами, а я говорю – радій. Ми знищимо сімох ворогів! Коли будуватимуть черговий вігвам на честь Сонця, ми принесемо в жертву ще сім скальпів.

– Я… Мені… Не любити такого! Вбивати бідних жертв, – вигукнув наш друг своєю ламаною франко-англійською мовою.

– Що він сказав? – Зажадав пояснень Пітамакан.

Я переклав.

– Ха! Жаліти наших ворогів? Він збожеволів! – вигукнув він. – Або ми їх уб'ємо, або вони уб'ють нас!

– Але ж чому? Адже у нас є коні, і ми можемо втекти від них, – сказав Безстрашний, тепер мовою чорноногих.

– Вночі в цих заростях на конях далеко не заїдеш. І до того ж, у цих високих стрімких горах людина може рухатися набагато швидше, ніж кінь. Рано чи пізно змії нас наздоженуть. Ми повинні знищити їх зараз, цієї ночі.

– Так. Нам не залишається нічого іншого, – погодився я.

– Але ж як ми все це зробимо? – запитав Безстрашний.

– Дуже просто! Спустимося вниз, де стежка перетинає перший від нас пагорб, заляжемо і спостерігатимемо. Коли вони наблизяться і вийдуть на відкрите місце, ти зможеш убити одного з них, а ми з нашими рушницями, які "багато разів стріляють", покладемо решту, – пояснив Пітамакан.

Це добрий план, подумав я. Наш друг теж дав згоду на нього, хоча й з деякою неохотою. Розмовляючи, ми швидко поглинали свою їжу. Закінчивши їсти, ми загасили багаття, обговорили, як вчинити з кіньми, і вирішили залишити їх стриноженими пастися на цій невеличкій галявині, хоча корм тут був і не дуже гарний – коні кутенаїв вже добряче обскубали це пасовисько. До найближчої висоти було близько півмилі кам'яного осипу. Під покровом ночі ми квапливо пройшли стежкою до скелі, підійшли до її краю і сховалися в густому чагарнику. Всі ми розташувалися в ряд, праворуч від стежки. Світла було ще достатньо, щоб проглядати всю ширину кам'яного осипу протягом п'ятнадцяти ярдів. Він починався біля скелі висотою в сотню ярдів, яка ніби поділяла весь осип. Кінець її був п'ятдесятьма ярдами нижче від нас, в озері. Ми вирішили, що прийшли вчасно, і маємо ще досить часу; якби навіть вороги їхали верхи, вони мали бути ще на достатній відстані від нас. Незабаром настала справжня ніч, і ми у своєму укритті намагалися припасти якомога нижче до землі, видивляючись ворогів, які мали з'явитися на відкритому місці. Ми знали, що маємо зловити момент, коли вони вийдуть на осип – навіть гірський лев не зміг би перейти через неї, не зачепивши каміння. Ми сиділи в напруженому очікуванні, настороживши очі і вуха в прагненні відразу побачити або почути появу ворога. Повної темряви не було. Зірки яскраво світили в безхмарному небі, і ми могли навіть розібрати обриси химерного каменю, що лежав посеред осипу. На озері перегукувалися дюжина гагар. Навколо нас скрикували сови. Самотній вовк вдалині, з другого боку гори протяжно завив, зблизька і вдалині

йому відповіли інші – було схоже, що вони збираються на полювання внизу біля озера. Збоку від нас пролунав відчайдушний крик болю – молодого ведмедя стусонула його матір, подумав я. Молоді грізлі ходять зі своїми матерями, доки їм не виповниться рік.

Минула година, і ми стали все більше усвідомлювати незручність обраної позиції. Ми дивувалися, чому це ворог підходить так повільно, шепотіли між собою про це і вирішили, що наші переслідувачі чекають на появу місяця. Ми стежили, як Семеро повільно змінюють своє становище у північній частині небосхилу. Нарешті ми були змушені змінити власне розташування і лягти на живіт, витягнувшись і цілком поклавшись на слух, який мав попередити про появу чужинців і дати час підготуватися до пострілу.

Очевидно, було близько півночі, коли край місяця, що з'явився, позначив вершини гір і освітив долину.

– Давайте знову сядемо і будьмо напоготові – ворог скоро буде тут, – прошепотів Пітамакан.

IX. Сни Пітамакана

Підвівшись, ми сіли і знову спостерігали, вслухалися і чекали, що ось-ось з-під ноги того, хто йде, зірветься нестійкий камінь, однак ми так нічого не побачили та не почули. Потім, після того, як Семеро знову змінили своє становище, ми вирішили, що ворог десь унизу на стежці зупинився на ніч і не рушить далі до світанку. Я запропонував товаришам лягти спати, а самому лишився на варті. Не минуло й п'яти хвилин, як вони обидва заснули. Я дозволив їм відпочити до кінця цієї короткої ночі.

На світанку я розбудив їх, штовхнувши кожного. Вони негайно сіли з рушницями в руках і глянули на осип, а потім на мене.

– Зовсім світло! А ворогів і досі немає! – здивовано пробурмотів Безстрашний, протираючи очі й позіхаючи.

– Я бачив поганий сон, який застерігав, що нас спіткало нещастя! – вигукнув Пітамакан.

– Твій сон помилковий, – заявив я йому. – Уже день, і ми самі можемо вибирати, що нам робити далі: чи почекати ще трохи тут, чи повернутися до табору, осідлати коней і рушити далі.

– Кажу ж вам, що з нами сталося нещастя! – повторив він. – У мене був поганий сон.

– То що ж ми маємо робити? Настав час на що небудь зважитися, – заявив Безстрашний.

– Давайте залишимося тут, поки не настане ранок. Коли вороги не прийдуть до цього часу, тоді ми будемо впевнені, що вони повернули назад, – запропонував я, і Пітамакан погодився, похмуро кивнувши, а Безстрашний сказав, що на його думку вчинити так буде правильно.

Ми ще почекали, і тільки після того, як Сонце піднялося досить високо, пішли стежкою до свого табору, повіривши, що з якихось причин ворог повернув назад і

вважає за краще продовжити свій шлях на рівнину. Один Пітамакан все ще наполягав, що скоро нас спіткає якесь нещастя, і твердив про свій сон.

Незабаром ми дійшли до нашої маленької галявини біля озера. Коней ніде не було видно, але це нас не стурбувало. Ми подумали, що вони забралися кудись у чагарник, де ріс їхній улюблений дикий горошок. Ми попрямували до свого табору за мотузками, що лежали згорнутими в кільця біля наших похідних сумок і сідел, а потім вирушили розшукувати наших тварин, щоб привести їх і нав'ючити. Ми збиралися вирушити якнайшвидше: нам хотілося зробити все, щоб дотриматись необхідної дистанції між нами і зміями, якщо вони все ж таки спробують продовжити переслідування. Ми обійшли лісок по колу, але коней не виявили. Зробили нове коло, уважно вивчаючи сліди. Знайшовши їх, ми дивилися один на одного, втративши мову: це були сліди зовсім не стриножених коней! Риссю вони проскакали до річки і продовжили свій біг на іншому березі!

– Ось! Мій сон! Чи не казав я вам, що на нас чекає нещастя? Ці змії... як вони нас провели! – заревів Пітамакан.

– Поки ми чекали на них біля кам'яного осипу, вони пройшли вище нас і пробралися через ліс! – вигукнув Безстрашний.

– З нами могло статися й найгірше. Якби вони знайшли нашу стоянку і захопили запас патронів – ми стали б безпорадними, – сказав я.

– Вони й не пробували її шукати! Підлі боягузи! Коли вони поскакали геть звідси на наших конях, вони майже вмирали від страху. Проте їх семеро, а коней лише троє. Швидше! Поспішімо за ними! – вигукнув Пітамакан і кинувся берегом річки до нашого плоту. Ми не відставали від нього.

Невдовзі ми вже переправились і знову вийшли на сліди своїх коней. Від річки їх погнали галопом великою стежкою, якою кутенаї їхали вздовж озера, і яка вела вниз. Півгодини або близько того ми бігли поруч з Пітамаканом, який керував нами, але з самого початку я відчував, що ми чинимо неправильно і даремно витрачаємо час. Тому, коли ми підбігли до досить брудного місця на стежці, я попросив зупинитися і сказав, що хочу дізнатися, як давно залишили сліди ті, кого ми тепер переслідували. Ретельний огляд показав, що вода в слідах від копит була вже прозора, а грудки бруду (захопленого кіньми, коли вони вибиралися на берег) уже висохли. Щоб стати такими твердими, вони мали сохнути всю ніч.

– Ми не зможемо їх наздогнати! Давайте повертати назад, – запропонував я.

– Ні, ходімо далі! Змії не можуть рухатись так швидко, рано чи пізно вони повинні зупинитися на відпочинок. Або ми можемо піти за ними через гори до кінця їхньої стежки біля їх табору, повернути своїх коней, а на додачу викрасти і табун у самих змій, – наполягав Пітамакан.

– "Майже-брате", ми маємо зробити те, за чим нас сюди направили вожді та Далекий Грім! Ходімо, не будемо більше гаяти час, – відповів я.

– Так! До того ж Рудоголовий уже переслідує нас. Я не хотів би зустрічатися з ним знову, – вставив своє слово Безстрашний.

– Ну гаразд, хай буде по-вашому! Але прямо тут я присягаюсь: прийде день, коли змії заплачуть від того, що зробили з нами, – сказав Пітамакан, і ми пішли назад.

Ми вважали, що багато чого з спорядження, що було з нами, нам більше не знадобиться, але все ж забрали його з відкритого місця, віднесли в ліс і сховали (сідла, постільні приналежності і частину речей з наших сумок). Ми залишили тютюн для вождів кутенаїв, патрони, запасні мокасини, приладдя для шиття. Все це ми запакували, переправилися через річку і пішли вгору стежкою кутенаїв.

М'яса в нас не було, ми нічого не їли з вчорашнього вечора і відчували слабкість у ногах. Безстрашний запропонував упіймати і засмажити пару форелей. Пітамакан же наполягав, що ми повинні йти, доки не побачимо справжньої їжі і, як завжди, настояв на своєму.

Стежка піднімалася вгору всією вузькою долиною, перетинаючи тополеві гаї, великі сосняки і острівці відкритої рівнини різної протяжності. Схилами до річки збігали численні струмки, і хоча води в них було не так уже й багато, шуміли вони дуже голосно. Після переходу вбрід третього з них ми присіли, щоб поміняти свої мокасини і відпочити. Безстрашний знову запропонував наловити та підсмажити риби.

– Гаразд, якщо тобі так треба набити живіт, – йди, а ми зачекаємо на тебе тут, – сказав Пітамакан, скидаючи свою поклажу.

Безстрашний пішов вниз схилом розшукувати коника для наживки.

– Розкажи, що ти бачив уві сні? – запитав я свого "майже брата".

– Далекий низький голос сказав мені: "Пітамакане, будь насторожі! Ти в небезпеці! Навколо мене була темрява. Я не можу сказати, де я був. Я гукнув до голосу: "Хто ти? І де я? Яка небезпека загрожує мені?" Дуже здалеку і так тихо, що я ледве почув, він знову сказав мені: Будь насторожі, Пітамакане! Ти у небезпеці! Небезпеці! Небезпецв!" І це було все. Я прокинувся, ти сидів поруч, спостерігаючи за кам'яним осипом. Я хотів розповісти тобі відразу, але потім подумав, що можу спробувати дізнатися більше про небезпеку, що загрожує нам, і знову заснув, але так і не побачив нічого, поки ти мене не розбудив. "Майже-брате", ось як я розумію все це зараз: Сонце попереджало мене про навислу біду, і це наша, а не його вина, що ми втратили своїх коней. Ми мали залишитися разом з ними і в тій маленькій долині чекати на прибуття ворога, але Сонце знову застерегло мене. І оскільки наших коней уже викрали, друге попередження стосується чогось іншого. Я відчуваю це. Ми повинні вжити всіх заходів і постійно бути напоготові, щоб нас не застали зненацька.

– Але ж ми так і робимо. А що стосується можливої загрози, то хіба ми не перебуваємо в постійній небезпеці відколи залишили форт? І хіба зможемо звільнитися від цього, поки не повернемося додому?

– Так ти правий. Але зараз ми в особливій небезпеці. Давай же намагатися бути дуже обережними, щоб розкрити навислу над нами загрозу, інакше буде занадто пізно!

– Не налаштовуй себе так похмуро! Хоча, звичайно, ми повинні бути пильними і бути обережними, – відповів я.

Якийсь час ми помовчали. Мені так хотілося спати, що аж очі злипалися, але тут

долинув крик Безстрашного через лісок трохи нижче за нас: він кликав нас до себе. Ми швидко спустилися до берега річки і побачили, що він вже розвів багаття і почистив з півдюжини форелей. Ми засмажили їх. Я і Безстрашний їли жадібно, Пітамакан же приніс молитву підводним людям з проханням вибачити його і їв неохоче, з видимою огидою. Потім ми продовжили свій шлях вгору річковою долиною. З самого озера до місця нашої першої стоянки ми постійно зустрічали безперечні знаки присутності ведмедів. Тепер же ми стали бачити їх на власні очі: самотніх старих самців, ведмедиць з маленькими ведмежатами та однорічними підлітками. Якось навіть бачили одинадцять ведмедиць та молодих ведмедів одночасно, але ми розуміли, що не повинні витрачати патрони марно, а тому двічі їх обходили, досить далеко відходячи від стежки, хоча, можливо, могли легко вразити їх. Якось, проходячи через густий гай, ми ніс до носа зіткнулися з величезним старим ведмедем, що стояв трохи збоку від нас. Він скинув голову, оголив ікла, а шерсть у нього встала дибки. Але за кілька секунд він повільно рушив униз до річки, лише двічі обернувшись і подивившись на нас. Ми зітхнули з полегшенням, коли він зник у чагарнику.

Ближче до вечора ми наблизилися до кінця долини, яка тепер стала дуже вузькою і суцільно поросла карликовою ялиною і сосною. Наша стежка вибігала на скелю жахливої висоти. Ми гадали, що за нею знаходиться перевал через хребет. Тут нам стало зустрічатися багато свіжих лосиних слідів, і Пітамакан, попросивши нас з Безстрашним затриматися, вирушив на пошуки якоїсь здобичі. Не минуло й п'яти хвилин, як ми почули постріл і заклик Пітамакана. Коли ми його знайшли, він вже знімав шкуру із здобичі, проте зовсім не з лося, а з великого самця оленя. Його бархатисті роги вже встигли наполовину відрости. Ми взяли в нього язик, печінку, нирки та найкращі шматки м'яса з очеревини — скільки змогли забрати, а потім спустилися до річки, набрали сухих тополевих дров, розвели вогонь і влаштували справжній бенкет.

– А тепер добре було б покурити, – сказав Безстрашний, коли ми закінчили їсти. – Яка чудова річ, мої друзі, цей тютюн!

– Добре, покури! Але не довго, нам треба рухатися далі, – сказав йому Пітамакан.

– А чи варто? Давайте залишимося тут на ніч. Ми стомилися, та ще й наїлися до відвалу. Давайте нікуди не підемо до ранку, – благав наш друг.

– Ми розіб'ємо табір у такому місці, де нашим ворогам буде неможливо дістатись до нас – на маківці ось цієї гори! – відповів Пітамакан, і наш друг нічого на це не зміг заперечити.

Коли Безстрашний покурив, ми розклали частину м'яса оленя по своїх сумках і знову вийшли на стежку. Незадовго до заходу сонця ми вийшли з пояса лісових заростей, піднялися на сотню ярдів вище за них і присіли відпочити на виступах глинистих сланців. Як тільки наше дихання заспокоїлося, я дістав підзорну трубу оглянути пройдений нами шлях і озеро, що простяглося внизу і чудово виглядало в глибокій гірській долині. Потім я передав трубу Пітамакану. Буквально через одну-дві секунди він вигукнув:

– Так це ж наші коні! Хейя! Вороги! Змії знову на нашій стежці!

– Де? Як далеко? – Запитав я.

– Ні ні! Їх там не може бути, вони не наважаться. Друзі мої! Мабуть, це Рудоголовий зі своїм загоном, – захвилювався Безстрашний.

– Божевільний! Рудоголовий не мав часу, щоб з'їздити у форт і приїхати так далеко на південь. Краще послухайте обидва, ось що я бачу, – промовив Пітамакан, не відриваючись від підзорної труби. Він прилаштував її на своїй рушниці, яку поклав перед собою. – Перша маленька галявина з нашого боку все ще освітлена сонцем. Дорогою їде вершник і веде за собою двох темних коней. Звісно, це наші коні. Чоловік їде дуже повільно. На спинах двох коней, що їх веде, нічого немає, і це показує, що наші сідла та інші речі все ще знаходяться там, де ми їх залишили. Я бачу лише одну людину. Інших я намагаюся відшукати, але поки що не можу!

– Вони напевно перед ним, можливо, далеко попереду, – припустив я.

– Можливо. Крадуться то тут, то там по долині, як справжні змії, чиє ім'я і носять. Їх немає на стежці. Відкрито на ній вони не з'являються, а тримаються серед дерев і в чагарнику по березі річки, видивляються нас на всі боки і сподіваються знайти спосіб роздобути наші скальпи. Якраз у цей час сонце зайшло за хребет, розлилася яскраво-червона вечірня зоря і відразу ж долину швидко оповило туманом. Зі зникненням сонця підзорна труба стала марною. Пітамакан вручив її мені, а я прибрав у футляр.

– Бачите, яке могутнє Сонце, яке добре воно до нас! – продовжував він. – Це воно змусило мене цього ранку зрозуміти, що ми повинні піти зі стежки і не переслідувати ворога. Якби ми пішли далі – наші тіла лежали б десь там унизу. Безперечно, змії очікували, що ми переслідуватимемо їх, і в зручному місці засіли, щоб перебити нас. А зараз, своєю чергою, вони підуть за нами, і ми знову виявимо їх.

– Але що нам робити? Сховатись по сторонах стежки і чекати їхнього приходу? – запитав Безстрашний.

– Якщо ми це зробимо, то отримаємо скальпи, але не коней. А ми більше потребуємо коней, ніж скальпів. Зробимо так: сидітимемо тут, поки не стемніє. Потім рушимо вниз у долину по верхньому краю схилу доти, доки не будемо в повній впевненості, що минули тих, хто нас вистежує. Потім спустимося на стежку і зробимо все можливе, щоб повернути коней.

– А що далі? – поцікавився я.

– Давайте захопимо коней, а там буде видно, – відповів він.

Ми сиділи на схилі до темряви, обговорюючи ситуацію. Нам було зрозуміло, що воїну з нашими кіньми доручили відійти по долині подалі і чекати на повернення загону чи сигналу про допомогу. Такий знак вони легко могли подати, розвівши багаття на схилі гори вище рівня лісу. З яким же нетерпінням, думали ми, він спостерігає, чи не з'явиться маленький вогник, який скаже йому, що ми знищені!

Коли ми повернулися в ліс, то одразу ж зійшли вліво від стежки і, відійшовши від неї на порядну відстань, повісили свою поклажу на дерево, щоб ніякий любитель м'яса не зміг до нього дістатися. Після того, як з наших плечей спала тяжка невідомість, нам

стало набагато легше переставляти втомлені ноги. Однак наше просування по найвищій кромці лісу, де дув сильний вітер, було досить повільним. Поки ми сиділи на скелі, на мене навалилася така втома і мені так хотілося спати, що я боявся не витримати напруження цієї ночі, але після виступу в похід невпевненість покинула мене, а збудження надало нових сил. Ми поставили на кін свої життя проти життя ворогів, і я сказав собі: "Ми зобов'язані виграти!"

Годину чи трохи більше нам довелося пробиратися густим лісом. Потім ми йшли головним чином відкритими трав'янистими схилами гори – тут було набагато більше відкритого простору, ніж у долині. Ми поспішали і дуже сердилися, коли зустрічали струмки і були змушені знімати мокасини при їх переході, а потім знову взутися. Кілька разів олені та лосі з шумом кидалися від нас, двічі на нас ревів ведмідь, але ми весь час йшли набагато вище стежки: наскільки я міг визначити у тьмяному світлі зірок, ми жодного разу не наблизилися до неї на відстань ближче, ніж у п'ять сотень ярдів. Тому ми не остерігалися, що вороги почують наші кроки. Навіть якщо до них долине шум каменів, що зірвалися, або тріск зламаних гілок, без сумніву, вони повинні віднести це на рахунок диких тварин. Світла було достатньо, щоб переглядати невеликі галявини, якими проходила стежка. Їх було всього сім і після досягнення п'ятої (вона була другою від озера) ми зробили зупинку. Ми обговорили план подальших дій: чи нам треба зараз спуститися вниз або поки продовжити рух по схилу? Вирішили проявити обережність і пройти високо над стежкою. Коли ми нарешті дісталися першої галявини біля самого озера, над гострими вершинами гірського хребта на сході зійшов місяць. Ми обережно наблизилися до узлісся над галявиною і подивилися вниз — як ми й очікували, там наших коней не було. Не виявилось їх і на другій галявині. Тут ми вже наважилися спуститися до річки і рушити її лісистим берегом, що поріс тополями і вербами. Під час огляду третьої галявини ми побачили нарешті своїх коней! Так, вони жадібно паслися там поблизу узлісся. Звичайно, їхнього воїна ніде не було видно. Ми гадали, де він може бути. Чи не розташувався він серед коней? Чи він вибрав собі притулок у лісових чагарниках? А може, засів на відкритому місці, з якого міг бачити схили гір та верхній кінець долини? І як же (де б він не був) нам краще підійти до нього? Найменше нам хотілося, щоб звук пострілу, рознесений луною вгору долиною, досяг вух решти членів ворожого загону. Безстрашний шепнув, що, можливо, всі семеро ворогів знаходяться зараз біля коней. Це припущення зовсім не принесло нам задоволення. Поспостерігавши деякий час, ми дійшли висновку, що вороги прив'язали коней до кілочків (будь-який військовий загін брав із собою величезні мотки мотузок).

– "Майже брате, ти дуже мудрий, порадь нам, що робити. Скоріше! Ми слухаємо, – тихо сказав Пітамакан.

І я відповів:

– Трава тут висока. Давайте підповзем по ній до найближчого коня. Хтось ухопиться за кінець мотузки, якою він прив'язаний, потягне до себе і поведе повільно. Двоє інших повинні причаїтися. Пастух, якщо він не спить, побачить, що кінь пішов геть. Він подумає, що він якимось чином вивільнився і вирушить знову прив'язати його

до кілочка. Тоді двоє інших нападуть на нього і прикінчать раніше, ніж він пустить у хід свою рушницю.

– Чудовий план! – погодився мій друг.

– Так, це правда. Я займуся конем, – прошепотів Безстрашний.

– Поповземо поряд, ти ліворуч від нього, а я праворуч. Швидко! Починаємо, – скомандував Пітамакан.

І ми поповзли не на ліктях і колінах, а на животі, розпластавшись по землі. Якщо ви колись повзали так, то повинні знати, як це важко!

До наших коней від лісу було двісті ярдів. Усю цю відстань до найближчого коня (а це був безперечно мій!) ми повзли, ретельно ховаючись у траві і лише зрідка підводячи голову, щоб зорієнтуватися. Коли ми нарешті наблизилися до коня, то виявили, що він прив'язаний до невеликого куща. Безстрашний повільно підповз до нього і відв'язав мотузку. У місячному світлі я побачив його обличчя – воно було зовсім біле, губи тремтіли, а зуби цокотіли. Його охопив страх, але він наполегливо робив те, що йому було доручено.

– І-як-і-мат! (Давай сміливіше!) – прошепотів я йому.

Навіть не глянувши на мене, він почав відповзати назад, тримаючи кінець мотузки в лівій руці, а рушницю у правій. Я стежив за конем. Як же я боявся, що він злякається, захропе чи встане дибки. Але він лише раз підвів голову, подивився в наш бік, поводячи вухами і знову став жадібно щипати траву. Безперечно, він відчув наш запах, зрозумів, хто ми, і переконався, що ми не завдамо йому шкоди. Поступово віддаляючись, Безстрашний обережно тягнув за мотузку, прив'язану до шиї коня, і той, піддаючись на м'яке потягування, але продовжуючи щипати траву, крок за кроком рушив в потрібний бік. Відвернувшись від спостереження, я тихо дослав патрон у ствол і, затамувавши подих, почав чекати наслідків. Довго чекати не довелося: за сотню ярдів просто на захід від нас з трави раптом підвівся чоловік, трохи постояв нерухомо і неквапом попрямував до нас. Коли він наблизився, я зрозумів, що він вийде на Пітамакана. Щойно мені стало зрозуміло, що нам доведеться мати справу з одним ворогом, а не з усім загоном, я відчув величезне полегшення. Потім я відчув ще більшу радість від усвідомлення того, що це мій "майже брат", а не я покінчить з ним. І навіть у цей напружений момент я ненавидів себе за м'якосердя. Я усвідомлював, що мав би прагнути смерті ворога, який разом зі своїми супутниками так старанно полював на наші скальпи, але не міг.

Тим часом воїн, що наближався до нас, кремезний і широкоплечий чоловік щось бурмотів собі під ніс. Він йшов не зводячи очей з коня, бо думав, що впустив його з власної необережності через те, що погано прив'язав. Якби його увага не була прикута до коня, він міг би побачити Пітамакана, помітивши його темний силует у високій траві. Але він пройшов всього за кілька футів від мого "майже брата", пройшов безтурботно і не чув, як той підвівся і швидко рушив за ним. В останній момент він, мабуть, відчув небезпеку, а може просто почув шурхіт трави позаду: так чи інакше він обернувся саме в той момент, коли Пітамакан, замахуючись, підняв свою рушницю

високо в повітря. З пронизливим криком наш ворог спробував відбити удар своєю рушницею, але було пізно. Приклад тяжко обрушився на його голову, і він замертво впав на спину. Він був оскальпований раніше, ніж ми з Безстрашним встигли підійти. Пітамакан витяг з-за його спини сагайдак з луком, потім забрав і його рушницю – стару, зношену, кремінну.

– Ха! Він отримав своє, цей пес із Заходу! – із задоволенням вигукнув Пітамакан.

– Я хочу взяти його порох та кулі, – сказав Безстрашний, нагинаючись і знімаючи з убитого порохівницю та підсумок.

Я ж тим часом озирався, оглядаючи галявину, щоб не прогавити решту ворогів, якщо вони раптом з'являться.

– Пішли тепер за нашими сідлами та рештою речей! Та поспішаймо! – скомандував Пітамакан.

Незабаром ми вже сиділи верхи і прямували вниз стежкою. Наші коні йшли швидким галопом. Ми знайшли речі там, де й сховали. Коні були поспішно осідлані, а вся поклажа приторочена в належних місцях.

– І що ми робитимемо далі? – спитав Безстрашний.

– Поїдемо вгору стежкою, влаштуємо засідку і знищимо цих змій, коли вони підуть униз, – відповів Пітамакан.

– Стривай! Послухай мене, – сказав я. – Адже ми не військовий загін. Ми маємо важливе завдання. Ми не маємо йти на зайвий ризик, тому я за те, щоб спровадити цих змій стежкою у бік рівнини, а самим продовжити свій шлях.

– Але ж у нас з нашими "багатострільними" рушницями не буде жодного ризику! – вигукнув Пітамакан.

– І це кажеш мені ти – з твоїм досвідом! Що ж, ми зовсім не ризикуватимемо, атакуючи шістьох ворогів, хоч і маємо "багатострільні" рушниці? – Запитав я.

– Звісно, ризик буде, – вставив своє слово Безстрашний.

Пітамакан глибоко зітхнув.

– Добре, зробимо так, як ви хочете. Ведіть, я піду за вами, – згодився він.

Ми сіли верхи, і я, взявши роль ведучого, попрямував до переправи через річку, а потім по стежці із західного боку озера. Коли настав день, ми під'їхали до річки Беллі. Як і раніше, на чолі нашої групи я поїхав далі великою стежкою, розшукуючи можливість збити ворогів зі сліду (а ми були впевнені, що вони підуть за нами).

У парі миль нижче за Форкс така можливість з'явилася. При виїзді з лісу на велику широку прогалину, ми помітили, що нею рухається стадо бізонів голів у тридцять-сорок. Ми зачекали, поки бізони не зникнуть, а потім продовжили свій шлях. Виїхавши на сліди бізонів, ми почали рухатися дуже обережно, один за одним, а потім повернули праворуч і спішились. Наламавши гілок, ми ретельно замели свої сліди, створивши враження, що стадо йшло після того, як ми вже проїхали. Потім ми повернулися до коней, сіли верхи і поїхали до берега річки. Спустившись кам'янистим схилом, ми перебралися на інший берег. Звідти вузькою лісистою долиною ми поїхали в гори і рухалися так більше милі. Минувши кілька річок, ми вибрали нарешті місце для

стоянки, де було багато дикого горошку та густої трави для коней. У нас міцніла впевненість, що нам таки вдалося позбутися погоні, збивши ворогів зі сліду, і тепер їм залишається лише одне – піти на рівнину і продовжити перерваний похід у пошуках таборів ворожих племен. Ми дуже сподівалися, що вони будуть виявлені та перебиті кимось із наших.

Після того, як коні були стриножені, я приліг відпочити, бо нестерпно втомився. Тим часом Пітамакан із Безстрашним знайшли на березі річки місце, де було багато коренів камасу. Вони звали мене приєднатися до них та поїсти цих цибулин, але я відмовився і відразу ж заснув. Прокинувся я досить пізно і відчув себе чудово відпочившим, але дуже голодним. Ми викупалися в річці і попоїли камасу. Переконавшись, що наші коні добре сховані в лісі, ми взяли свою зброю і піднялися на скелю, з виступу якої добре проглядалася долина річки Беллі. Ми посідали, і я дістав підзорну трубу. Ми по черзі оглянули всю долину, але ознак присутності ворога не виявили. Однак у нас була тверда впевненість, що переслідувачі ще не могли пройти вниз і поки що залишаються нагорі. Ми чекали їхнього проходу не раніше, ніж наступної ночі.

Рано-вранці Пітамакан спустився на велику стежку відстежувати прохід ворога звідти, а ми з Безстрашним знову полізли на скелю з далеким оглядом. Якби (як ми сподівалися) вороги пройшли повз, Пітамакан мав би подати нам сигнал, щоб ми приєдналися до нього. Ми чекали на цей знак з великою тривогою, оскільки відчували себе дуже погано. З'їдений камас викликав у наших шлунках справжні спазми – так часто буває, коли його забагато їдять свіжим. Ми сподівалися, що нам полегшає після першої м'ясної їжі, але в нас її поки що не було. У нас буквально текла слина при спогаді про велику тушу оленя та добірні шматки м'яса (звісно, тепер уже зіпсовані), які залишилися в наших похідних сумках, повішених на самому початку долини Саут-Форк. Але сигналу від Пітамакану все не було, і скільки я не розглядав долину в підзорну трубу, а свого "майже брата" так і не побачив. Сонце піднімалося все вище і вище і вже наблизилося до зеніту. Ми всерйоз стурбувалися за нашого друга, побоюючись, що його вбили вороги, і вирішили було йти шукати його в долину, але тут він сам, ледве пересуваючись, з'явився в чагарнику, де ми сиділи.

– Хейя! Я дуже хворий! – вигукнув він, сідаючи поруч із нами.

– І ми також. Це все через камас, це він мучить наші нутрощі, – відповів Безстрашний.

– Щодо цих змій, то вони ще не проходили, однак мені стало так погано, що залишатися там далі я не міг. Навіть дістатися сюди мені було нелегко, – пояснив Пітамакан.

– Я знаю засіб, який нам допоможе! І чому я не згадав про нього раніше? Залишайтеся тут, друзі мої, я піду пошукаю його, – з цими словами Безстрашний насилу підвівся на ноги і попрямував униз схилом.

Минуло не менше години, перш ніж він повернувся. Але він йшов уже швидше, і на його обличчі була посмішка.

– Зі мною вже все нормально, а тепер я допоможу вам. Поїжте ось цього, – сказав він, вручаючи нам купу стебел м'яти.

Ми не стали витрачати час даремно і жадібно накинулися на зелене листя. Спочатку воно обпалило нам рота, а в животах від нього стало гаряче. Але незабаром судоми припинилися! Ми знову почали розмовляти і робити припущення, де могли б бути зараз наші вороги. Я знову взявся за підзорну трубу і почав оглядати долину там, де ми покинули стежку. І раптом я їх побачив — усі шестеро наближалися туди, де днем раніше пройшли бізони. Тепер, після того, як я засік їх у підзорну трубу, ми змогли стежити за ними і неозброєним оком. Спочатку вони швидко йшли один за одним стежкою, але дійшовши до середини галявини, зупинилися. Через деякий час троє з них раптово повернули і пішли назад вгору стежкою: один йшов прямо нею, а двоє інших шукали наші сліди на всі боки.

– Дивіться, вони зупинилися точно там, де бізони знову зійшли зі стежки, щоб попастися, – зауважив Пітамакан.

– Так, вони втратили сліди наших коней і намагаються знайти місце, де ми звернули зі стежки, – погодився я.

– Їм це не вдасться, адже ми знищили сліди, – засміявся Безстрашний.

Нам було весело спостерігати, як змії описували кола і снували взад-вперед уздовж стежки, як це зазвичай роблять собаки, що втратили слід. Зрештою вони зійшлися, постояли купкою (очевидно, сперечаючись), потім усі разом побігли вгору. Вони зникли в лісі і з'явилися знову на іншій галявині, а потім знову повернулися в ліс і через деякий час знову з'явилися на нижній галявині. Як і раніше, вони уважно вивчали обидва краї стежки, але їм так і не вдалося знайти де ми її покинули! Ми знову засміялися, і Пітамакан вигукнув:

– Паршиві, нікчемні змії, чи бачили ви свого побратима, який відпочиває там нагорі біля Саут-Форку?!

X. В гостях у кутенаїв

Наші вороги зібралися купкою на нижній галявині і довго радилися. У підзорну трубу я бачив, що вони гаряче сперечаються і відчайдушно жестикулюють. Раптом один з них швидко попрямував униз стежкою. Інші деякий час дивилися йому вслід, потім вишикувалися один за одним і теж пішли вниз – спочатку повільно, а потім все швидше і швидше, поки не наздогнали першого. Поза всяким сумнівом, вони дали нам спокій і знову повернулися до свого походу на рівнину. Ми ж іще залишалися на своєму місці більше години, дочекавшись відходу ворогів за закрут річки за три чи чотири милі від нас. Лише після цього ми пішли до своїх коней, нав'ючили й осідлали їх і швидко поскакали колишнім шляхом вгору долиною. На ночівлю ми зупинилися біля озера і повечеряли м'ясом білохвостого оленя, якого підстрелив Безстрашний. Наступного ранку ми під'їхали до озера і знайшли ту саму галявину, де повернули своїх коней. Тіло ворога зникло. Ми зрозуміли, що товариші знайшли його і поховали (швидше за все,

віднесли в ліс і вкрили тим, що потрапило під руку – камінням, гілками та сучками). Ще пізніше, коли ми наблизилися до місця, де було вбито оленя, нам захотілося подивитись, чи знайшли його змії. Їм це не вдалося, але, зрозуміло, виявилося під силу ведмедям – незважаючи на великі розміри тварини, вони з'їли її повністю, залишилися тільки кістки, розкидані навколо на багато ярдів. Звідти ми рушили вгору стежкою, побоюючись, що вороги могли натрапити на наші похідні сумки і забрати їх. Та ні! Сумки були там, де ми їх залишили. Ми зняли їх, викинули м'ясо (воно давно зіпсувалося), розподілили поклажу по конях, і невдовзі ця остання смуга лісу залишилася позаду.

Ми почали підйом голим і майже прямовисним схилом. Стежка була прокладена навскіс по кам'янистій кручі. В кількох футах нижче, скеля різко обривалася в каньйон такої глибини, що коли я поглянув униз, у мене запаморочилось в голові. Великий камінь, який зіштовхнув ногою кінь Безстрашного, з гуркотом помчав униз, збиваючи на своєму шляху інші, а ми, безсилі щось зробити, могли лише стояти і слухати. Пройшла ціла вічність, поки не почувся громовий удар об дно каньйону, а потім від скелі до скелі, від вершини до вершини понеслася похмура луна. Здригнувшись, ми продовжили свій шлях, роздумуючи про долю, яка чекає на того, чий кінь випадково оступиться на цій стежці.

Початок каньйону упирався у стрімку стіну. Коли ми досягли цього місця, то побачили, що стежка різко повертає на захід і похило веде до вершини гори.

– Ха! – вигукнув Безстрашний. – Звідти ми побачимо зовсім іншу країну. Ми спустимося до неї і розіб'ємо табір серед маленьких річок, що течуть до Великої Річки Заходу! [66]

– Так. Але наскільки я знаю – це лісові долини і гори, – зауважив Пітамакан. – Така країна мені не подобається.

Але, коли через якийсь час ми виїхали на вершину, подивившись униз, він вигукнув:

– Ні, ні! Ми й досі у нашій власній країні. Я знаю це місце – тут унизу тече Ревуча Річка.

Внизу ми побачили глибоку долину, що тяглася на південний схід, усіяну блискучими озерами різної величини. Тепер я зрозумів, що ми знаходимося у найвищому місці головного хребта Скелястих Гір. Річка під нами була притокою річки Багато Мертвих Вождів. Я дістав підзорну трубу і уважно оглянув кожну з маленьких галявин у долині, а також її трав'янисті схили, але не зміг виявити коней. Кутенаїв тут не було, інакше я мав би побачити їхні табуни. Мені вдалося оглянути долину зверху на вісім-десять миль. Далі вона повертала на південь. Існувала можливість, що кутенаї розбили табір саме там, у нижній частині. Ми не стали затримуватися на вершині і через чверть милі спустилися до Ревучої Річки. Цього разу ми розбили табір біля невеликої річечки, що текла з льодовика. У цьому місці коні добре підгодувалися на пасовищі, багатому на гірську траву, але наша вечеря з оленячого м'яса (підсмаженого на багатті з гілок сосни – єдиного палива на такій висоті) вийшло гіркуватим від смоли.

Ми постаралися якнайшвидше погасити багаття. Безстрашний заступив на перше чергування, а ми з Пітамаканом лягли спати, але спочатку мій "майже брат" закликав своїх богів, як і раніше, захищати нас і посилати йому пророчі сни. Моя черга вартувати цієї ночі була останньою – з двох годин. З приходом світанку я так захопився спостереженням за дикими тваринами на схилах навколишніх гір, що дозволив своїм супутникам спати до самого сходу. У полі мого зору було не менше трьох сотень снігових кіз та баранів: поодинці, по двоє, по троє, та невеликі стада. Старі самці завжди трималися на відстані від самок та молодняку. З особливим інтересом я розглядав старого гірського козла, що йшов по гірському виступу вище нас в двох сотнях ярдів. Він нехтував травою та кущами, що росли на самому виступі, але його приваблював мох на кам'янистій стіні. Коли йому особливо сподобалося одне місце, він спритно став на задні ноги, спершись передніми об скелю. Трохи згодом він опинився просто над нашою стоянкою і його зацікавили коні. Підійшовши до краю виступу, він сів на свій зад, зовсім як собака, і витріщився на нашу стоянку. Для парнокопитного його поза була така смішна, а його тарілкоподібна, обрамлена довгим волоссям голова з такою скорботою звисала на його груди, що я не витримав і голосно розреготався, розбудивши своїх супутників.

– Ха, чому ти смієшся? – спитав Пітамакан, підвівшись.

Замість відповіді я вказав йому на гірського цапа.

– Я хочу отримати шкуру цієї важливої персони! – вигукнув він, піднімаючи свою рушницю.

Він ретельно прицілився та натиснув на курок. Ми виразно почули, як куля вдарила в ціль. Від удару козел підскочив, зірвався з виступу і покотився схилом до нас. Ми швидко зняли з нього шкуру, про яку Пітамакан сказав, що віддасть її видубити жінкам кутенаїв. Я було подумав взяти собі чудові чорні роги, подібні до кривих шабель, і зробити з них прикрасу, але потім вирішив, що в дорозі з ними буде дуже багато клопоту.

Завершивши свої справи, ми нав'ючили коней і спустилися в осиковий гай. Там ми викупалися в річці і досхочу поїли оленячого м'яса, підсмаженого тепер на гарному вугіллі. Ми не скористалися м'ясом старого гірського цапа, оскільки воно сильно пахло мускусом, однак м'ясо молодих козлів та самок цілком придатне для їжі, особливо взимку, якщо його кілька разів заморозити та відтанути.

Дещо нижче місця нашого сніданку, ми знову виявили сліди табору кутенаїв, які, очевидно, зупинялися там на одну ніч. Трохи нижче ми проїхали повз перше з безлічі озер цієї долини – прекрасне озеро, прямо з берега якого вгору на величезну висоту здіймалася гора. Потім, коли долина розширилася, нам стали траплятися й інші озера і у кожному з них було багато бобрових хаток. Береги були укріплені гілками звалених звірками дерев. Ми дуже дивувалися, чому кутенаї пройшли повз такі багаті мисливські угіддя.

На схід від цих озер, нанизаних на нитку річки, порожньо піднімалися чудові прерії, відокремлені одна від одної річками з лісистими берегами. На деяких із цих

прерій паслися невеликі стада бізонів (головним чином биків). Бізони були вірною ознакою того, що неподалік починаються великі рівнини. Близько четвертої години пополудні ми минули ділянку густого лісу. Тут річка ревіла праворуч від нас у руслі з крутими стрімкими берегами. Незабаром стежка вивела нас до широкої долини, якою протікала річка Багато Мертвих Вождів.

– Отож ми в долині Внутрішніх Озер. Ви скоро побачите Нижні Озера, – зауважив Пітамакан і різко повернув нашу групу направо вздовж Ревучої Річки. Тут, переливаючись через валуни, вона шуміла особливо сильно. Ми попрямували до височини, що здіймалась серед прерії. З неї ми побачили найкрасивіші озера, що ланцюжком тікали в глиб гір. Названі вони були дуже вдало – Внутрішніми, що точно відповідало їхньому становищу. Я знав, що кілька років тому один із наших службовців (раніше він працював на Компанію Гудзонової Затоки) на ім'я Г'ю Монро приходив до цих озер з єзуїтом, отцем Де Сметом. Вони поставили на березі одного з них дерев'яний хрест. Озера були названі озерами Сент-Мері [67], а річка, що випливає з них, також річкою Сент-Мері. Тепер, дивлячись на ці озера, я пригадав один епізод, пов'язаний з подорожжю Монро та знаменитого єзуїта до табору чорноногих, що стояв тоді на річці Беллі. Залишивши район Сент-Мері, вони помітили великий військовий загін, що мчав у їхній бік. Монро, подивившись на цих людей у свою підзорну трубу, вигукнув:

– Згортайте ліжко, святий отче! Кріпіть свою поклажу до сідла і давайте забиратися звідси! Це кроу! Щоб урятувати свої життя, нам доведеться влаштувати гарну скачку!

– Ні-ні, сину мій, – відповів стомлений священик, – мені треба відпочити. Ми повинні покластися на Господа Бога, і я впевнений, що з нами буде все добре.

– Ну й чудово, сподівайтеся на Бога, якщо хочете, а я сподіваюсь на жвавість свого коня, – відповів Монро і пустив коня з місця в кар'єр. Через кілька секунд священик уже скакав праворуч від нього. І лише безжально поганяючи своїх скакунів, вони змогли відірватися від переслідувачів.

Але повернімося до нашої подорожі. Ми, як і раніше, їхали великою стежкою: минули кілька прерій, переправилися через річку і проїхали берегом озера. Зупинку ми зробили в наполовину лісистому, наполовину відкритому місці. Тут ми знову знайшли залишки старого табору кутенаїв, але численні сліди різноманітної дичини навколо, кілька бізонів, що знаходилися в полі нашого зору поблизу на гірській гряді (вона піднімалася на схід від нас), доводили, що плем'я зупинялося тут лише на одну-дві ночі. Доївши вранці останню оленину, ми вирушили до гірської гряди, маючи намір підібратися до найближчого стада бізонів, проте, прямуючи вздовж потоку, ми пройшли зовсім небагато, коли раптом побачили перед собою боброву греблю. Обережно підкравшись до неї, ми виявили трьох оленів, що паслися на березі ставка, в якому стояло три боброві хатки. Бобри були зайняті своєю повсякденною роботою. Готуючись до зими, вони плавали з гілками, затоплюючи їх поблизу своїх жител. На оленів вони не звертали жодної уваги. Невелике стадо складалося з двох самок: одна була з телям, інша – самотня дворічка. Я прошепотів, що стрілятиму в самотню молоду самку.

— Звісно. Вона дуже вгодована, – відповів Пітамакан.

Тварина стояла до мене хвостом, і я чекав, поки вона обернеться боком, але добути її мені так і не вдалося. Бобри раптом вдарили по воді своїми широкими хвостами і пірнули. Олені, зробивши пару швидких стрибків, зникли в кущах. І тут ми побачили, як на протилежному березі в низькому сирому місці захиталася висока трава. З неї з'явилася пума і зупинилася на березі ставка. Олені та бобри не бачили її: це вітерець, що повівав долиною, доніс до них запах смертельного ворога, і вони поспішили втекти. Пролунав постріл із рушниці Пітамакана, величезна кішка підстрибнула високо вгору і в судомах упала на траву. Коли ми підбігли, вона вже була мертвою.

– Це саме те, що я хотів отримати, – задоволено заявив Пітамакан, погладжуючи густе хутро звіра.

Мені не треба було запитувати, чому мій друг так бажав добути пуму: жоден воїн із чорноногих не вважав своє бойове спорядження завершеним, доки не міг включити до нього вичинену шкуру цього звіра. Нею вони покривали свої сідла. Безстрашний допоміг Пітамакану зняти шкуру, а потім сказав:

– Друзі мої, це чудова їжа. М'ясо гірського лева навіть краще за бізоняче.

– Тільки не для нас, це м'ясо призначається Сонцю, – оголосив Пітамакан.

Пума, ведмідь грізлі та білий бізон у чорноногих вважаються власністю Сонця і тому священні. Цих тварин можна вбивати і знімати з них шкуру, але м'ясо має приноситись в жертву великому богу неба. Тому й тепер, коли шкуру було знято, Пітамакан приніс м'ясо в жертву Сонцю, промовивши відповідну молитву. З жалем відвернувшись від жирного м'яса, що залишилося лежати на траві, Безстрашний пішов з нами далі, однак незабаром, коли я вбив молоду самку бізона, дуже жирну на вигляд, Безстрашний забув про дику кішку. Ми притягли до табору багато м'яса та влаштували бенкет. Потім ми пригнали коней, нав'ючили їх і загасили багаття. На ночівлю ми стали вже в темряві на вершині гряди, де й залишилися до ранку. Незабаром після сходу сонця ми знову рушили стежкою вздовж озера. Минувши його, ми з півмилі їхали прерією, переправились через річку і рушили західним берегом наступного озера, до якого з боку гір плавно збігав укіс. Більшу частину його займала відкрита рівнина, в яку вклинювалися гаї тополь і осик, що перетиналися в різних місцях струмками. Миль за п'ять ми вперлися у підніжжя великого виступу з білого каменю, що поріс соснами. Він спускався з високої гори з червоного каменю та обривався просто в озеро. Стежка пішла вгору так круто, що ми були змушені спішитись і вести коней за поводи, а досягнувши верхньої точки, довго не могли перепочити.

Вид, що відкрився нам, справді захоплював – таким грандіозним і величним він був! Озеро, що знаходилося на відстані чотирьох-п'яти миль від нас, оточували високі гори з стрімкими схилами, скеля за скелею піднімалася прямо від його берегів. Біля берега виднілося кілька невеликих кам'янистих острівців. У цій частині ширина озера була близько півмилі. Береги тут були піщаними. Вони похило спускалися до води і поросли мішаним лісом — ялинами та тополями. Більшість навколишніх гір досягали значної висоти. Вершини їх були голі, а до підніжжя спускалися товсті язики зі снігу та льоду.

За озером, на протязі десяти-дванадцяти миль долина була обрамлена гострими піками, схили яких поблискували суцільними масами снігу. Поки я розглядав цю грандіозну панораму, увага моїх супутників була привернена зовсім іншими речами. Раптом пролунав вигук Пітамакана:

– Наші пошуки закінчено! Он вони, наші друзі кутенаї!

Він вказував на берег найближчого озера. Придивившись, я побачив те, що ми так довго шукали: тонкі численні цівки диму піднімалися над вершинами дерев. Вихопивши з сумки і налаштувавши свою трубу, я побачив не тільки дим безлічі вігвамних вогнищ, а й розглянув людей на березі – жінок, що ходили туди-сюди і зайнятих грою дітей. Мої супутники по черзі брали трубу і підтверджували, що сумнівів немає, це табір, який ми шукаємо. Ми сіли на коней і поїхали далі. Стежка повела нас по схилу гори з червоного каменю вздовж стрімких стін глинистого сланцю, потім вниз до пінистої річки, що випливала з глибокого каньйону і впадала в озеро, що здавалося синьо-чорним через свою неймовірну глибину. Переправившись через річку і проїхавши повз скелі, що підносяться на сотні ярдів, ми під'їхали до озера. Річка, вздовж якої ми рухалися, впадала до нього. Ще з висоти гір я помітив у найближчій до нас частині блакитного озера довгу білу смугу. Тепер я зрозумів, що вода річки, що впадала в нього, була білою або, точніше, кольору розбавленого молока. Оскільки давно не було дощів, я подумав, що це досить дивне явище, і мої супутники погодилися зі мною, проте ми не мали часу обговорити це докладніше, оскільки на протилежному березі річки вже зібрався неабиякий натовп. Як тільки ми переправилися, нас привітали вождь кутенаїв Відкрита Спина та ще двоє-троє найвпливовіших осіб. Природньо, скальп змія, що звисав із сідла Пітамакана, одразу ж був помічений, і весь час, поки нас проводжали до намету вождя, на адресу мого друга лунала гучна похвала.

Вігвами кутенаїв були менші, ніж у чорноногих, і обставлені не так зручно. Бізонячих шкур на ложах було незрівнянно менше, спинок у головах і в ногах не було зовсім, але намет Відкритої Спини був зроблений з вісімнадцяти шкур самок бізона, і виявився досить просторим, щоб прийняти нас, особливо після того, як вождь відправив усіх своїх дружин (на чолі зі старшою) розміститися в інших оселях на весь час нашого перебування у нього в гостях.

Як тільки ми вмостилися, вождь набив люльку і передав її нам для розкурювання. Пітамакан зробив це, промовивши коротку молитву. Коли люлька пішла по колу, а жінки взялися за приготування їжі, ми сказали, що прибули з посланнями від вождів пікуні та Далекого Грому. Пітамакан уже збирався передати їх, але вождь зупинив його:

– Стривай, – сказав він. – Я знаю, що те, що ти скажеш нам, дуже важливе, а більшість моїх дітей зараз ставлять пастки і полюють. Почекай до їхнього повернення, щоб ми всі могли почути ваші слова і вам не довелося повторювати їх.

Це здалося нам розумним. Ми докурили люльку і отримали по добрій порції смаженої лосятини. За їжею ми розповіли про свої пригоди на довгій стежці з Форт-

Бентона. Тим часом я згадав про річку і запитав вождя, чому вона така біла?

– Це дуже цікаво, – почав він. – Річка бере початок у величезних товщах льоду, на високих схилах Спинного Хребта Світу. Але вона біла не лише через талі води. Справа в тому, що крига постійно повзе вниз по схилу, перетираючи каміння, і вода стає білою саме від цього – адже чистий, білий камінь гір зовсім не те, що запорошена земля рівнин.

– Як дивно! І ви можете побачити, як крига рухається, сповзаючи вниз? – спитав Пітамакан.

– Ні. Це відбувається надто повільно, – відповів вождь. – Але ми знаємо, що крига рухається. Іноді ми бачимо, що вона стоїть прямо проти якоїсь скелі, а наступними днями помічаємо, що вона уже зрушила нижче, потім ще нижче. Іноді ми чуємо (а часом і бачимо), як величезні маси льоду відламуються і обриваються на дно ущелини. Шум від них подібний до грому.

– О, я маю піднятися в гори і поглянути на цей лід! Мені треба побачити його, перш ніж ми вирушимо додому, – вигукнув я.

– Так. Ми маємо побачити це творіння Творця Світу, – підтримав мене Пітамакан.

Було близько третьої години дня, до призначеного засідання ради ще залишався час, і ми пішли пройтися великим табором. Люди, які зустрічалися нам, вітали нас з усмішкою. Я звернув увагу на величезну кількість бобрових шкур, розп'ятих для просушки. Також ми помітили і кілька шкур видр. І повсюди можна було бачити шкури лосів, снігових баранів, кіз та білохвостих оленів. Оглянувши табір, ми вийшли на берег озера і з півгодини постояли, роздивляючись його і дивовижний гірський ландшафт навколо. Вечір був тихий і погожий, вода в озері нагадувала скло, яке зрідка порушували сплески граючої риби, але в наших вухах стояв якийсь дивний звук: то гучний і низький, то тихий і високий. Спочатку я ніяк не міг зрозуміти, що це таке, а потім усвідомив – це голос безлічі водних потоків, що стікають донизу по гірських схилах, зриваються в глибокі каньйони та перекочуються через каміння і впадають у озеро. Я поділився своїми думками з Пітамаканом, і він сказав:

– Так я знаю. Багато років тому, ось такого ж вечора, ми з батьком сиділи на самому краю білого кам'яного виступу на півдорозі до цього озера. Я запитав його про ці дивні звуки, і він відповів мені так: "Те, що чують твої вуха – звук води, що падає. Вона сміється з нас. Вона каже: "Слухай мене, дивися на мене, скільки зможеш, ти живеш лише кілька років. Як же багато подібних тобі бачила я, тих, що приходили сюди і йшли геть. Я інша – я співаю свою пісню вічно. Я не можу померти".

Безстрашний зіщулився.

– Давайте не будемо про похмуре! – вигукнув він, підвівся і пішов до табору. Ми пішли за ним. А тим часом чоловіки потроху поверталися до табору з полювання на велику дичину та обходу бобрових капканів. Деякі йшли пішки, інші їхали, сидячи поверх м'яса, нав'юченого на коней. І майже кожен мисливець ніс одну-дві боброві шкірки. Не дивно, що дві великі хутряні компанії Заходу так гостро змагалися за торгівлю із цим племенем. Стоячи і спостерігаючи за ними досить тривалий час, я

звернув увагу (хоч і не відразу) на досить велику різницю між кутенаями та чорноногими. Зростом вони майже не відрізнялися, але кутенаї були помітно більш широколиці, смагляві, з виражено розвиненими руками і ногами, особливо виділялися потужні ікри ніг (мабуть від постійної ходьби в горах). Оздоблення їхнього одягу було зовсім інше, ніж у чорноногих – на відміну від останніх, вони просто не звертали на нього особливої уваги [68]. Чорноногі вирізнялися вишуканістю у всьому, що вони робили; навіть у тому, як вони їли пальцями за допомогою ножа. І робили вони це завжди помірно і з гідністю. Кутенаї ж щоразу поглинали величезні порції м'яса, причому жадібно, з вовчим апетитом. Чорноногі купалися щоранку цілий рік, а кутенаї – лише час від часу. Перші – щодня ретельно розчісували своє надзвичайно довге волосся, а другі найчастіше ходили зі скуйовдженою головою. З усього цього племені один Відкрита Спина за акуратністю дещо нагадував своїх друзів чорноногих.

Повернувшись у намет, ми зрозуміли, що готується справжній бенкет: старша дружина вождя смажила жирні ребра двох снігових баранів. Коли вони були майже готові, Відкрита Спина вийшов назовні і оголосив імена найвидніших людей племені, запрошуючи їх на бенкет і засідання ради. Вони з'явилися один за одним, входячи в намет і розсідаючись відповідно до свого становища в суспільстві. З самого початку розмова велася на мові чорноногих. Всі пов'язані з чорноногими племена (кутенаї, сарсі, черевані та інші) знали їхню мову, але самі чорноногі нехтували чужою мовою. Будучи впевненими у своїй очевидній перевазі, вони не вважали за потрібне вивчати інші мови [69].

Як тільки гості вгамували голод і перша люлька пішла по колу, вождь попросив Пітамакана оголосити своє послання. Мій друг передав доручене йому коротко і небагатослівно, після чого я вручив вождеві тютюн (той, що відправив зі мною дядько) і оголосив про доручену мені справу. Після цього я розповів про нашу сутичку з Рудоголовим та претензії Компанії Гудзонової Затоки на всі землі Півночі. Вигуки здивування та гніву часто переривали останню частину моєї розповіді. По закінченню моєї промови Відкрита Спина промовив, звертаючись до своїх людей:

– Діти мої, я вважаю, що всі ви розділите мою думку. Відповідь вождям чорноногих може бути лише одна: "Так! Ми приєднаємось до вас на півдні та допоможемо вигнати кроу". А відповіддю Далекому Грому буде: "Так! Вождю довгих ножів, ми приймаємо твої щедрі дари. Ми куримо з тобою. Ти отримаєш добуті нами хутра!

– Так, це наша відповідь!

– Твої слова – наші слова!

– Ну й пси ж ці червоні куртки! Ми покажемо їм, хто господар цих гір! – підтримали його присутні.

– Я хочу сказати вам ще одну річ, – продовжив я, коли схвильовані кутенаї трохи заспокоїлися. – Наші вогняні човни доставили Далекому Грому багато рушниць абсолютно нового зразка, і частина з них відкладена спеціально для вас, тож всі ви зможете їх купити, а одна вже чекає на тебе, вождю Відкрита Спина. Дивіться! Ось ці нові рушниці!

Тут ми з Пітамаканом розчохлили свою зброю і заявили, що стрілятимемо в димовий отвір вігваму. І коли ми зробили це, по колу присутніх ніби пройшов вітер. Закінчивши стрілянину, ми передали рушниці для огляду, попередньо (щоб уникнути нещасного випадку), витягнувши обойми з магазинів. Потішно було чути думки, що висловлювалися при цьому. Спільним ж було те, що ця зброя – результат віщих снів білих людей. Кожен із присутніх заявив, що відразу ж після прибуття до нашого форту заплатить за таку рушницю будь-яку ціну. Відкрита Спина не казав нічого. Він лише щасливо посміхався, схрестивши руки на грудях, цілком задоволений прекрасною звісткою, що одна з "багатострільних" рушниць буде подарована йому його другом Далеким Громом.

Коли рада закінчилася, було вже досить пізно. Ми вирішили наступного дня спочатку піти в долину річки, через яку переправлялися раніше, і оглянути великий крижаний схил, а опісля вирушити додому. Коли ми вже засинали, до нашого слуху долинув громовий гуркіт і луна довго перекидала його з одного боку долини до іншого. Вождь сказав нам, що це і є звук падіння великої брили льоду з високої гори в річковий каньйон. Там, пояснив він, на високому урвищі, куди залітають хіба що птахи, лежить величезний крижаний вал. Мене це так зацікавило, що, незважаючи на всі застереження, мені ще більше захотілося на власні очі побачити це місце. Але наступного дня ми не змогли піднятися вгору долиною. Перед світанком ринув сильний дощ, який не припинявся аж три дні і весь цей час ми пробули у таборі. Часом злива лила, як справжній потік з небес. Вона супроводжувалася таким шаленим вітром, що тремтіли навіть вігвами, хоча вони були досить добре заховані в лісі. На четвертий день, коли погода нарешті покращала, ми до самого вечора не могли розшукати своїх коней – вони цілком освоїлися в табуні кутенаїв і пішли разом з ними на гірські пасовища. Вождь порадив нам піти пішки, оскільки все одно вгору річкою не було гарної стежки. Цю частину долини рідко відвідують його люди, адже там немає бобрів, а кожен випадковий мисливець сам обирає собі шлях льодовиком, сказав він, але ми його не послухалися і ухвалили самостійне рішення – більше за звичкою постійно їздити верхи. Виїхали ми досить пізно. Близько п'яти миль вгору можна було їхати широкою лісистою долиною. Потім вона несподівано різко звузилася, і виявилося, що рухатися далі річковою ущелиною вже неможливо. Нам довелося піднятися на правий схил. Тут ми й зустрілися зі справжніми труднощами. Зарості вільхи та чагарника були настільки густими, що місцями наші коні не могли пройти. Довелося повернути трохи назад та обрати іншу дорогу. Новий шлях виявився топким, тричі наші коні грузли по черево, і щоразу нам коштувало чималих зусиль витягти їх. Усі вони покрилися цілим шаром бруду, та й ми самі були не кращі. Безстрашний сердився і нарікав на наші невдачі французькою та ламаною англійською. Нарешті, Пітамакан обірвав його в найрізкіших виразах на мові чорноногих, заявивши, що наш супутник – нікчемний скиглій. Він додав ще, що якщо той не може виносити труднощів як чоловік, нехай повертає назад і дасть нам спокій. Це втихомирило дратівливого француза. Цілих три милі ми продиралися чагарником і болотом, потім минули черговий виступ гори і

спустилися в долину, що знову розступилася. Подальший шлях через рідкий ялинник був неважкий. Ми знову наблизилися до річки і, прямуючи по прокладеній сніговими козами стежці, за кілька миль підійшли до дуже крутого схилу. Тут річка брала початок від злиття двох потоків. У південному вода була молочно-білого кольору (вона то й випливала з-під того величезного льодовика, що ми шукали). Інший потік, як ми помітили, випливав із довгого та вузького озера з кришталево прозорою водою. З південного боку від нього височів могутній гірський пік і чорна гора з численними стрімчаками. З західного боку озера схил розступався глибокою ущелиною, а далі виднілося тільки блакитне небо. Декілька снігових кіз паслися поблизу стоку цього озера, набагато більше їх було видно на скелях чорної гори. Ми переправилися через річку і рушили вгору молочною притокою. Через кілька сотень ярдів ми натрапили на останки снігової кози, вбитої гірським левом. Напевно, цей гребінь гірського хребта був улюбленим місцем літнього життя для снігових кіз. Тепла шерсть, густа і довга навіть улітку, дозволяла їм бути нечутливими до холоду. Перемістившись ще на милю до самої гори (що стояла південніше озера), ми нарешті підійшли до початку великого крижаного валу. Тут і там з-під нього текли струмки. Вони були кольору молока – причому настільки густого, що не можна було навіть розглянути кам'янистого дна… Біля основ крижаних язиків і особливо біля грота, з якого випливав основний потік, лежали численні брили, що відкололися від основної маси. Деякі їх досягали розмірів великого будинку. Біля однієї з тріщин у льоду ми зупинили коней, зазирнули в її зелену глибину і здригнулися. Потім знову переправилися через потік, трохи піднялися протилежним схилом і зробили там стоянку. З цього пагорбу ми могли розгледіти весь крижаний вал величезної довжини та товщини [70].

Тут уперше за весь час наших блукань ми повірили, що поблизу немає жодних ворогів. Ми стриножили коней і пустили їх пастися. Потім зібрали трохи сухих гілок і палиць для того, щоб розпалити надвечір гарне багаття, але цей хмиз був зовсім не таким, якого ми б бажали – потрібного нам палива на такій висоті просто не було і вибирати не доводилося. Те, що ми зібрали, давало більше диму та кіптяви, ніж жару. Поївши трохи м'яса, яке дали нам дружини Відкритої Спини, весь вечір ми протремтіли біля майже марного багаття, а потім до світанку кутались у свої ковдри. Це була холодна, безсонна ніч. Посеред неї Пітамакан раптом запитав, чи я сплю. Коли я озвався, він вигукнув:

– Як же Сонце має ненавидіти цього старого Творця Холоду!

– Чому це? – поцікавився я.

– Ти можеш це бачити сам, – продовжив він. – Тут величезний крижаний вал і ще більше таких же розкидані по всьому Спинному Хребту Світу. Усі вони створені Творцем Холоду. Щоліта Сонце жене його назад додому на Далеку Північ, розтоплюючи при цьому сніг і лід, які він щозими приносить до нашої країни. Ці справи Творця Холоду – виклик Сонцю. Творець Холоду показує, що він живий і знову і знову приходить зі своїми жахливими морозом, снігом і вітром, приносячи нещастя нам – людям і тваринам. Всі ми діти Сонця, яке намагається нас захистити. Я не можу цього

зрозуміти, адже Сонце має величезну силу. Мені здається, що воно мало б знайти якийсь спосіб покінчити з Творцем Холоду!

– А може, Сонце зовсім не збирається знищувати його. Може, воно і Творець Холоду тільки змагаються, грають у велику гру один з одним, допускаючи то жар, то холод, – подав голос Безстрашний. – Якось я чув, як крі говорили про щось подібне.

– Ха! Крі! Ці скажені пси! Що вони знають про богів? Коли їхній власний бог просто кролик! Великий білий кролик. З таким покровителем не дивно, що крі такий бідний і нікчемний народ! – Вигукнув мій "майже-брат".

– Постараємося заснути. Нам треба поспати, – сказав я, і всі затихли.

XI. Ганьба Рудоголового

Незабаром після сходу сонця ми вже забралися на льодовик. Зійшовши на нього по пологому схилу, ми виявили, що він покритий снігом, а подекуди пилом і кам'яною крихтою, які вітер приніс з оголених вершин. З самого початку ми зрозуміли, що повинні старанно уникати численних тріщин у крижаній товщі, щоб не зісковзнути в якусь із цих вузьких глибоких ущелин. Ми обережно наблизилися до однієї з них, зазирнули вниз і захопилися гарними зеленими стінами, але жахнулися похмурій чорноті її страшної глибини. Все вище й вище піднімалися ми крижаним валом. Вже на півдорозі мене вразило усвідомлення, що товща льоду під нами складає сотні футів. Ми були на рівні південної сторони великої гори. Ліворуч від нас лід тягнувся її схилом на кілька миль до іншої вершини і йшов далі. Пройшовши ще з милю, ми нарешті наблизилися до верхнього краю льодовика і після попереднього огляду вирішили, що нам варто перейти з нього на вузький голий гребінь скелястого хребта, але підібравшись ближче, ми побачили провал у тридцять-сорок футів завглибшки, який відокремлював льодовик від скелястого гребеня. При цьому льодовик і гребінь обривалися майже прямовисно. Ми були спантеличені і не знали, що робити далі, але я захотів побачити західний бік хребта. Безстрашний був за те, щоб повернути назад і рухатися тим же шляхом, яким ми прийшли сюди, однак ми переконали його йти далі разом з нами вздовж південної сторони льодовика і спробувати знайти потрібне місце для спуску. І справді, дуже скоро нам випала зручна нагода – в одному місці крига тріснула і утворила над прірвою щось на зразок льодового містка. Перехід був дуже ризикований, але ми зважилися на нього. Зі скельного гребеня нам відкрився вид на захід. На сотню миль розкинулися гори, головним чином порослі лісом. То тут, то там у долинах блищали озера і тяглися нитки річок. То була умиротворююча і чудова картина, але не тільки її чудовий вигляд приносив нам задоволення: нас тішило усвідомлення того, що нам більше не треба заглиблюватися в ці нескінченні ліси в пошуках кутенаїв, щоб доставити їм наші послання. Однак довго затримуватись на місці ми не могли. Я повів нашу групу назад через крижаний міст і далі вниз у бік стоянки величезним крижаним валом. По дорозі я не раз зупинявся, щоб подивуватись колосальним розмірам льодовика і прикинути його товщину, яка за моїми

припущеннями становила не менше п'ятисот футів. На підході до нижньої кромки льодовика я все ще йшов попереду. Ми продовжували йти дуже повільно, ретельно оминаючи всі видимі тріщини, і тільки но я встиг подумки привітати себе з тим, наскільки вдало ми уникли всіх небезпек, як ділянка льоду, що здавалася цілком твердою, звалилася разом зі мною кудись вниз. З криком жаху я провалився в дірку, яка виявилася занесеною снігом тріщиною у льоду. Ніколи в житті я ще не був у такому небезпечному (а точніше сказати, жахливому!) становищі. Охоплений жахом, я ковзав униз між двома гладкими зеленими стінами льоду, і не сумнівався в тому, що там, де вони закінчаться, на мене чекає смерть.

Я вже передчував наближення страшного удару об дно провалля, але тут стіни його почали звужуватися. Поступово моє падіння майже зупинилося, і я почав шукати хоча б якусь тверду опору, але даремно мої ноги бовталися в повітрі. Я зрозумів, що мене затримало лише невелике звуження, і варто мені його залишити, як я полечу далі вниз назустріч неминучій загибелі. Однак поки що я провалився не так далеко: футах у тридцяти вище за себе я побачив стривожене обличчя Пітамакана і закричав:

– Швидше! Біжи до табору за мотузкою! Витягніть мене, перш ніж я провалюся далі!

Він миттю зник, і з'явилася голова Безстрашного.

– Ти живий! Зараз ми тебе витягнемо!

– Я поступово сповзаю! Не можу дістати свій ніж! Спусти мені свій! – прокричав я.

І справді, я відчував, як від тепла мого тіла крига навколо розпушується і тане. Це було страшне відчуття!

Зверху на мене впав ніж у піхвах з поясом і досить міцно вдарив по голові, оскільки я не міг відхилити її убік. Я витяг ніж і без особливих зусиль зробив їм невелике заглиблення для упору лівої руки. Потім я спробував зробити таке саме праворуч, але це виявилося набагато важче, однак зрештою я впорався, накинув пояс на плечі, а ніж вклав у піхви. І все-таки дуже повільно, але нестримно, я продовжував прослизати вниз. Лише одне поки що утримувало мене від подальшого падіння – капот із товстої ковдри, що збився у мене на стегнах. Я сперся на руки, трохи підтягнувся вгору, і болісна напруга трохи спала. Тим часом Безстрашний підбадьорював мене, повідомляючи, де знаходиться Пітамакан, що побіг за мотузкою. Що було б, прийми ми пораду Відкритої Спини вирушити пішки? Тоді без мотузки врятувати мене було б неможливо, подумав я. Дивлячись на зелений лід, від якого йшов пронизливий холод, я коченів. Мої ноги вже зводило з холоду. Як же тоді я ненавидів і цей льодовик, і самого себе за те, що не обмежився оглядом його з безпечної відстані!

Після довгого очікування (який здався мені нескінченним!) Безстрашний крикнув зверху, що Пітамакан повертається до льодовика, а через кілька хвилин до мене опустився кінець мотузки і мій "майже-брат" прокричав:

– Обв'яжися нею під пахвами! І почекай, доки я не вирубаю упор для ніг. Тоді ми тебе витягнемо.

Спочатку я прив'язав свою рушницю, яку не випустив під час падіння, і відправив її

нагору. Незабаром мотузка знову спустилася до мене. Я обв'язався сам і почав повзти вгору, з кожним зусиллям підводячись на кілька дюймів. Мотузка була сплетена з чотирьох смуг сиром'ятої шкіри бізона. Я помітив, що трохи вище від вузла, яким я обв'язався, в ній була небезпечна слабина – одна зі смуг, що складали її, була надірвана. Будь-якої миті вона могла порватися зовсім. Я поглядав на це місце з жахом, будучи впевненим в тому, що якщо вона порветься, мені вже не вдасться втриматися у вузькому місці провалля! Але так чи інакше я поступово наближався до поверхні льодовика, а мотузка все ще тримала. Я міг уже чітко бачити напружені обличчя своїх товаришів, які по черзі обережно підтягували мене. Нарешті, коли мотузку вкотре перехопив Безстрашний, Пітамакан нахилився донизу і схопив мене за онімілі руки. Вони обидва дружно зробили потужний ривок і витягли мене на льодовик поряд із собою.

– Ха! Ти залишився живим, – вигукнув Пітамакан.

– Ледь-ледь! Якби в цій тріщині не було вузького місця, я б розбився в млинець об її дно!

– Так, тепер ми знаємо, що це робота старого Творця Холоду, – сказав мій друг. – Він наробив тут проваль, і деякі з них прикрив снігом, приготувавши пастки для тих, хто сюди прийде. Він ненавидить усіх нас, і людей, і тварин. Йому хочеться всіх нас занапастити!

Я оглянув свої стегна: вони посиніли і були в синцях. Йшов я з великими труднощами, все тіло сильно боліло. Як тільки ми спустилися з льодовика, мої супутники поквапилися привести коней, і ми вже поїхали назад у табір. Зворотний шлях зайняв набагато більше часу. Наші коні знову кілька разів в'язали в топкому вільшанику нижньої частини долини. Але так чи інакше ми встигли прибути до табору до повної темряви. Відкрита Спина вітав нас біля свого вогнища. Подякувавши йому, я в кількох словах розповів, як мало не знайшов свій кінець у величезній крижаній тріщині. Коли я закінчив, вождь ударив себе в груди і вигукнув:

– Яку ж я зробив дурість! Я повинен був попередити вас про ці покриті снігом провалля! Чимало наших чоловіків зривалося в них, і поки що ніхто не вибирався назад!

Пізніше, коли ми поїли, Відкрита Спина знову скликав найвидатніших людей племені, і вони вирішили, де далі ставитимуть пастки цього літа. З Гірського Форту вони прийшли сюди, де тепер стояв їхній табір. Закінчивши лов бобрів у цій місцевості, було вирішено вирушити на північ, ставлячи капкани на кожній зустрічній річці. Вони планували двічі відхилитись зі свого головного шляху до річок на західних схилах гір. Ще було сказано, що непогано було б пройти до початку Ревучої Річки і половити бобрів у ній і навколишніх озерах, а потім рушити на південь, до витоків численних річечок, влаштувати лов на кожній з них і завершити його на Сонячній Ріці. А під кінець місяця спадаючого листя вони сподіваються прибути до Форт-Бентона для торгівлі з нами. Після чого, приєднавшись до племен чорноногих, могли вирушати ставити свої капкани на півдні.

На закінчення вождь сказав мені:

– Ататоя, передай нашому другові, Далекому Грому, такі слова: "Вождю довгих ножів, перш ніж останнє листя опаде з дерев, ми наповнимо твоє серце радістю. Ти побачиш як ми входимо у великі ворота твого форту з кіньми, важко навантаженими бобровими шкурами".

– Але мій дядько хоче отримати не лише боброве хутро. Він хотів би отримати все. Ви ж знаєте, які величезні дружні почуття він виявляє до вас і вашого народу, – заявив я.

– Ха! Так, ми це знаємо, – сказав він у відповідь. – Хоча його шкіра біла, він справді один із нас!

– Так! І він щедрий до нас! Він любить сидіти з нами за люлькою та доброю бесідою, – оголосив інший.

– У його дружини також велике серце: вона шкодує наших вдів і сиріт і завжди ділиться з ними, – вставила своє слово головна дружина вождя.

– Ви не можете перехвалити справи Далекого Грому та Тітакі – все буде правда, – підтримав я їх. – У дитинстві я лишився без батьків, і вони замінили мені рідних батька та матір!

– Ай! Ми знаємо, знаємо! Хіба ми не бачили, як ти зростав у них? І як вони тебе дуже люблять, – знову сказала мені ця жінка.

Коли рада закінчилася, було вже пізно. На закінчення її було вирішено, що оскільки майже всі бобри у верхній частині озера виловлені, то завтра пастки мають бути зняті, а післязавтра табір переміститься до іншої сторони озера, де в нього впадають кілька річок, зручних для лову. Ми вже зовсім приготувалися лягати спати, коли Відкрита Спина поскаржився, що в нього кінчаються порох і кулі, і попросив нас добути для нього назавтра кількох снігових баранів: він потребував їхніх шкір для свого одягу. Ми охоче погодилися зробити це для нього. На полювання вождь направив нас до підніжжя гори, де, як він сказав, цих тварин завжди було багато. Ось чому наступного ранку, поснідавши раніше, ми осідлали коней, переправилися через річку і поїхали вздовж озера до річки, яка випливала з глибокого каньйону між найвищою вершиною та довгастою горою з червоного каменю. Піднявшись до верхнього краю каньйону, ми знайшли торовану дикими тваринами стежку, яка з милю вела нас, а потім зникла. Перед нами розкинулася дуже гарна широка витягнута улоговина, обрамлена кільцем високих стрімчаків. Нею каскадом стікала бурхлива гірська річка. Тут ми прив'язали своїх коней до кілочків і вирушили далі пішки вниз за течією. Підходячи до краю кожної тераси, ми обережно виглядали: чи немає попереду бажаної нам здобичі? Нарешті, здолавши вже добрі півдороги, ми вийшли до краю чергового виступу заввишки десять-дванадцять футів. Обережно глянувши через кущики лохини, ми відразу побачили стадо великих снігових баранів близько двадцяти голів. Вони були за чверть милі від нас на іншому боці улоговини – широко розсипавшись, вони брели по крутому сланцевому схилу. Незабаром один із них зупинився, тупнув передньою ногою і ліг відпочивати. Інші наслідували його приклад. Розглянувши їх у підзорну трубу, ми

зрозуміли, що не зможемо непомітно зійти вниз. Безстрашний сказав, що нам найкраще повернутися назад і піти вздовж гори з червоного каменю, але Пітамакан наголосив, що ми повинні залишатися там, куди прийшли. Тварини зараз у тіні високої гори, що на сході від них, і почуваються добре, але Сонце незабаром освітить і припече їх, і рано чи пізно вони мають кудись перейти. Цілком можливо, що вони захочуть пити, підуть до води і в нас з'явиться можливість підібратися до них. План Пітамакана був хороший, і ми стали влаштовуватися зручніше, вирішивши чекати, якщо буде потрібно, хоч цілий день.

Тепер ми мали час як слід оглянути околиці, і одразу почали розглядати крижаний вал, з якого стався величезний обвал – його то гуркіт ми й чули в ніч після прибуття в табір кутенаїв. Гора на краю улоговини, скеля за скелею, здіймалася на запаморочливу висоту, а на вершині її лежала крига. На зверненому до нас боці льодовий покрив мав товщину від тридцяти-сорока футів до сотні. У променях ранкового сонця крига відсвічувала зеленим кольором, місцями з нього виступали краї скелі. З-під льодовика випливав досить солідний водний потік, що утворював водоспад, але висота його була не така велика (щось близько п'ятисот футів). Цей потік поділявся на окремі струмені і падав униз, подібно дощу. На нижніх уступах цієї гори було видно кілька снігових кіз. На більш пологих схилах улоговини ми помітили ще більше цих тварин, а також кілька стад снігових баранів (головним чином самок і молодняку). Як Пітамакан пророкував, так і сталося. Коли Сонце висвітлило і почало припікати схил, де лежали снігові барани, вони встали і почали спускатися вниз. Поросли чагарником виступи ховали їх від нас. Ми обережно просунулися далі і через деякий час знову побачили їх, що зібралися на водопій навколо невеликого ставка не далі, ніж за п'ятдесят ярдів від себе. Ми тут же відкрили по них вогонь: четверо впали відразу, решта кинулися бігти до схилу, яким прийшли. Ми з Пітамаканом продовжували стрілянину. А в цей час Безстрашний, чортихаючись, сипав порох і заганяв кулю в ствол своєї рушниці. Нам вдалося звалити ще п'ятьох тварин, перш ніж вони досягли початку сланцевого схилу, а ми спустошили магазини своїх рушниць. За цей час Безстрашний зумів вистрілити ще один раз, але промазав. Декілька тварин ще подавали ознаки життя і ми поспішили позбавити їх від зайвих мук.

Ми довго стояли і дивувалися дії своїх багатострільних рушниць. Нарешті, Пітамакан сказав:

– Якщо ми з тобою змогли так швидко перебити їх, – подумати тільки, що зроблять пікуні зі стадом бізонів під час полювання, отримавши нову зброю, що багато разів викидає смерть!

А Безстрашний сердито потрусив своєю рушницею і сказав, звертаючись до предмета свого колишнього захоплення:

– Марний старий шматок заліза, куплений у червоних курток! Як тільки ми прибудемо в форт довгих ножів, я кину тебе в річку і куплю собі багатострільну рушницю!

Ми розсміялися, відправили його за кіньми, а самі почали обробляти здобич.

Незабаром наш супутник повернувся і теж приєднався до цієї роботи. Коли шкури були зняті, ми вирізали найкращі частини туш для тих кутенаїв, які забажають за ними прийти. Незабаром після полудня ми повернулися до табору зі шкурами та кількома добірними шматками м'яса. Відкрита Спина та інші кутенаї буквально втратили дар мови, побачивши трофеї нашого полювання складеними біля входу в вігвам. Вони були ще більше вражені, коли я пояснив, що зі стада в дев'ятнадцять голів втекли лише три барани. Деякі з наших слухачів негайно вирушили за своїми кіньми, щоб забрати залишене м'ясо. Коли ми сиділи в наметі і їли поставлену перед нами їжу, Відкрита Спина попросив мене дозволити йому ще раз подивитися на мою рушницю. Я розрядив її та подав вождеві. Той цілу годину вивчав гвинтівку, ретельно розглядаючи дію її механізму. При цьому він казав, що чекає не дочекається тієї години, коли Далекий Грім вручить йому таку ж багатострільну рушницю. Повертаючи мою зброю, він вигукнув:

– Сину мій, поза всяким сумнівом, така "багатострільна" рушниця – заповітна мрія будь-якого чоловіка!

Увечері ми сказали вождеві, що наступного дня рано-вранці маємо залишити його і стати на стежку, що веде до нашого дому. Він почав просити нас погостювати ще одну ніч, аргументуючи це тим, що коли табір зніметься, йому дуже хотілося б поїхати з нами попереду і самому випробувати дію наших "багатострільних" рушниць на якійсь зустрінутій дичині. Ми погодились виконати його прохання.

Наступного дня години до десятої ми вчотирьох під'їхали до невеликої прерії біля підніжжя гори з білого каменю (на півдорозі від озера) і помітили молодого ведмедя-грізлі, що перевертав каміння у пошуках здобичі. Я передав свою "багатострільну" рушницю вождеві. Він спішився, підкрався ближче до ведмедя, вистрілив і поранив звіра. Хоча грізлі був молодий, серце його було відважним і він був лютим звіром. Заревівши від болю та люті, він стрибками кинувся до вождя. Той тримався стійко, посилаючи кулю за кулею в ведмедя, і вбив його останнім пострілом, коли відстань між ними становила всього п'ятнадцять-двадцять футів. Заспівавши Пісню Перемоги кутенаїв, вождь почав танцювати навколо поваленого звіра. Коли ми наблизилися, він вигукнув:

– Друзі мої, я зробив подвиг! І просто щасливий! Кожному з вас я дарую коня!

Ми допомогли йому зняти з ведмедя шкуру, а після того, як весь караван підійшов до цього місця, поїхали далі. Табір був розбитий пізніше у великій прерії біля самого озера.

Увечері (ще до настання повної темряви), коли ми вечеряли, якийсь юнак просунув голову в намет і швидко сказав вождеві кілька слів. Той повернувся до нас і промовив мовою чорноногих:

– Рудоголовий та ще п'ятеро в'їжджають у наш табір.

– Він дістався таки сюди, цей Рудоголовий! З'явився заарештувати нас із тобою! Я цього чекав увесь час. Друже мій, що ж нам робити? – у паніці звернувся до мене Безстрашний.

– Сиди спокійно. Тільки давайте приготуємо свою зброю, – відповів я, витягнувши гвинтівку з чохла і поклавши поряд із собою.

Вони з Пітамаканом наслідували мій приклад. Відкрита Спина швидко щось сказав своїй дружині, і та поспішно вийшла з намету.

– Вона передасть моїм дітям, щоб вони озброїлися, зібралися навколо мого вігваму і чекали на наказ. Вона скаже також, що всі вігвами мають бути закриті для людей, які прибули, – пояснив він нам.

Безстрашний нервово смикався на своєму місці. Він важко дихав, і його руки помітно тремтіли, коли він нерішуче діставав свою рушницю і клав її поруч із собою. Пітамакан глянув на нього і сухо сказав:

– Ми прозвали тебе Безстрашним. Не змушуй нас урізати це ім'я!

– Я не хочу зараз битися! Сама ця думка мені гидка! Але повірте, друзі мої, коли це буде необхідно, ви побачите, яким я можу бути хоробрим! – відповів він, потім стиснув зуби і, як і ми, скам'янів на своєму місці.

Ми почули, як до намету під'їхали вершники. А за мить завіса входу була відсмикнута вбік. Рудоголовий, що рішуче увійшов, обпік нас лютим поглядом, мигцем глянув на Відкриту Спину і кинув йому у вигляді привітання недбало недомовлене:

– Як (справи)…

Не чекаючи відповіді, він пройшов до вогню і без запрошення вмостився на ложі, з іншого боку якого сидів сам вождь. Слідом за ним увійшли ще п'ятеро; один із них був білим, решта, як я визначив з першого погляду, були англійськими напівкровками. Рудоголовий потурбувався, щоб не брати з собою тих, у кому текла французька кров. Між працівниками хутрових факторій – мисливцями та іншими співробітниками – вихідці з різних націй завжди недолюблювали один одного та змагалися між собою.

– Ну, юний містере з Американської Хутряної Компанії і ви, Ентоні, – ось ми і знову разом. Я заарештую вас обох! Завтра ви вирушаєте зі мною до Гірського Фрту, – без сумніву заявив Рудоголовий.

При цьому кожна його інтонація і кожен жест були сповнені найбільшого задоволення. З цими словами він витяг із величезної кишені свого капота дві пари кайданків. Він кинув браслети на землю перед своїми людьми і наказав їм схопити нас. Щойно він встиг закінчити, як побачив дуло моєї гвинтівки, спрямоване йому прямо в груди, разом із рушницями Пітамакана та Безстрашного.

– Нехай тільки хтось із вас спробує зробити це, і ми відкриваємо вогонь! Нікому не рухатись! – крикнув я.

– Але ж ви не можете дозволяти собі такого! Це ж проти всіх прийнятих правил та установлень! Я заарештую вас двох, і ви повинні підкоритись без опору, – звернувся до мене Рудоголовий, щиро здивований таким поворотом справи.

– Ми все зрозуміли! Але якщо ви спробуєте схопити нас, то помрете! Ми не є рабами вашої Компанії! Ким ви нас вважаєте? Ідіотами? – вигукнув я.

Він нічого не відповів, а лише впритул уп'явся в мої жорстокі очі. Я почув як Безстрашний сказав одному із супутників Рудоголового:

– Томасе! Краще покиньте цю затію! Ці дві рушниці стріляють багато разів поспіль. Перш ніж ви зможете вистрілити по одному разу, самі будете перебиті!

Поки він це казав, Відкрита Спина щось крикнув присутнім довкола вігваму, і тут же до нього увірвалися чоловіки, повалили на землю Рудоголового та його супутників, грубо відібрали у них рушниці та зірвали пояси з ножами. Прибульці не чинили жодного опору. У тиші, що настала, ясно пролунав голос вождя кутенаїв, що звертався до Рудоголового мовою чорноногих (Безстрашний при цьому перекладав):

– Я, здається, досить ясно показав тобі, чи ми вважаємо себе вашими рабами. А тепер забирайтеся всі з мого вігваму та з мого табору. Завтра, коли ви будете готові ступити на зворотну стежку, отримаєте назад свої рушниці!

– У мене для цього Рудоголового є ще дещо! Щось таке, що він не скоро забуде! – вигукнув я.

– Роби, як знаєш! Я віддаю його тобі. Вбий його, якщо хочеш, – відповів вождь.

Тоді я скомандував своїм супутникам:

– Пітамакане! Кутайкопуме (Безстрашний)! Надягніть ці "хапаючі браслети" на Рудоголового і того, хто поруч із ним!

Я знову наставив свою рушницю на Рудоголового і попередив, що якщо він тільки ворухнеться, то це буде його останній рух.

Пітамакан нетерпляче, а Безстрашний нерішуче перетнули вігвам для виконання мого розпорядження. Мій "майже-брат" підняв кайданки, схопив Рудоголового за зап'ястя і спробував зімкнути на них масивні браслети, але не зміг впоратися з механізмом. Тоді я сказав Безстрашному, щоб він замкнув їх, і зробив так само з іншою парою і віддав мені ключі. Коли справа була зроблена, Рудоголовий запротестував:

– Ви не маєте цього робити! Це ж ганьба! Ви ж чудово знаєте, що не маєте права так чинити!

– Все одно ми зробимо це, і ви їх носитимете, доки не знімете у Гірському Форті. Ха! Як би я хотів бачити обличчя вашого керуючого, коли ви з'явитеся перед ним! – засміявся я.

На це він нічого не відповів. Жодного слова не промовили і його люди. Вони сиділи, звісивши голови. Більш пригнічених людей було важко собі уявити. І знову Відкрита Спина звернувся до Рудоголового (Безстрашний знову перекладав):

– Забирайтеся геть, – сказав він. – Забирайтеся всі з мого вігваму та з мого табору! Завтра, як я вже обіцяв, ви отримаєте свої рушниці.

XII. Засідка

Вони пішли. І коли зник останній з них (а це був Рудоголовий), чоловіки в вігвамі і весь величезний натовп, що зібрався навколо, вибухнули гучним реготом. А незабаром народ розійшовся у своїх справах.

Цього вечора з нами залишилося лише кілька найважливіших людей племені. Ми переговорили багато про що, але раз у раз поверталися до конфузу Рудоголового. Я від

душі приєднувався до спільного сміху, що кожного разу виникав при цьому. І весь цей час мене дивувало: як ця людина могла вважати, що ми покірно дамо йому вдягнути на себе наручники і доставити до свого керуючого? Тепер я думаю, що він так звик до беззаперечної влади Компанії Гудзонової Затоки, що таке питання ні на мить не поставало перед ним. Він був упевнений, що при п'яти його супутниках ми просто не наважимось вчинити опір.

Наступного ранку відразу ж після сніданку Відкрита Спина пригнав свій табун з пасовища і вручив кожному з нас по коню, яких він нам обіцяв на честь скоєного ним подвигу – перемоги над ведмедем-грізлі. Нам були подаровані високі добрі коні, і це було дуже до речі, оскільки до цього часу наші власні коні вже сильно збили ноги. Ми зняли з них сідла та вуздечки, а вождь обіцяв подбати про них і доставити до нас восени. Потім, сказавши кілька прощальних слів нашому доброму другові, ми осідлали нових скакунів і рушили назад. Біля найближчого струмка ми проїхали поблизу стоянки Рудоголового та його людей. Він підскакав до нас, просячи мене зупинитися і поговорити з ним. Руки в нього були незручно схрещені попереду. Нічого не відповівши, я повів свою групу далі. Обігнувши узлісся, ми втратили з уваги його самого та його людей. Я так і залишився в невіданні, чи не збирався Рудоголовий благати мене віддати йому ключі від наручників. Я дістав їх зі своєї кишені, маючи намір зашпурнути у високу траву, але потім поклав назад. Мені подумалося, що вони будуть гарною прикрасою на стіні в офісі нашого форту.

Доїхавши до нижнього озера, ми повернули на схід і почали підніматися на хребет. Тепер нас вів Пітамакан. На вершині ми знайшли гірську стежку чорноногих. Жодне з племен не використовувало її вже кілька років, але глибокі колії, залишені на ній жердинами безколісних візків, навіть не заросли травою – їх добре протоптували бізони. Кинувши прощальний погляд на прекрасні Внутрішні Озера, що глибоко вдавалися в серце гір, ми вирушили далі. Опівдні ми відпочили на березі невеликої річки, яка несла свої води до Малої Річки (Льюїс і Кларк назвали її річкою Мілк) – найпівнічнішої притоки Міссурі. Напившись із неї, я радів, що ми вибралися за межі території Компанії Гудзонової затоки, але, як показали згодом міжнародні топографічні зйомки, остання спроба Рудоголового заарештувати мене була зроблена південніше від кордону, що розділяє США та Канаду. Через кілька років я дізнався від одного зі старих службовців Компанії Гудзонової Затоки (на той час він став вільним трапером і перебрався в Монтану), що коли Рудоголовий з'явився в Гірський Форт у наручниках, керуючий Компанії – Мерзенний Язик – прийшов у таку лють, що на якийсь час просто онімів. Коли ж він знову опанував дар мови, то єдиним духом виверг стільки лайок, скільки раніше вимовляв лише за кілька хвилин. А потім він наказав, щоб у покарання Рудоголового залишили у кайданках ще на десять днів!

Ночували ми на річці Крутий Берег, притоці Маріасу. Як завжди, поївши і загасивши багаття, ми від'їхали на одну-дві милі від того місця, бо добре знали, що цією гірською стежкою часто блукають ворожі військові загони, що розшукують табори чорноногих і кутенаїв. Ця ніч пройшла без жодних подій. Вранці ми викупалися в річці,

а на сніданок підсмажили частину сушеного м'яса, яке нам дали в дорогу кутенаї. Широка пряма долина була повна дичини.Сидячи біля невеликого багаття, ми могли бачити стада бізонів, табуни антилоп, велику кількість лосів та оленів різних видів. У поле нашого зору потрапили також чотири ведмеді і кілька вовків і койотів. Поки ми снідали, молода лисичка почувши запах смаженого м'яса, наблизилася до нас на двадцять ярдів і стала жадібно принюхуватися. Я кинув їй шматочок м'яса. Спочатку вона кинулася в кущі, але незабаром обережно визирнула звідти, схопила м'ясо і з'їла з голодним бурчанням. Тоді ще ми кинули їй величезний шматок сирого м'яса, і вона втекла з ним. Тут доречно сказати, що свою назву – Пу-нак-ік-сі, Крутий Берег – ця річка отримала від чорноногих. Справа в тому, що за кілька миль до впадання в Маріас вона тече між двома крутими кам'янистими скелями.

Ми знову виїхали на стежку і до семи вечора забрались нагору довгим схилом, зарослим високим чагарником і осиками. Ми піднялися на гребінь хребта, вкритого сосновим лісом. Це був вододіл між річками Крутий Берег та Два Талісмани (остання є найбільшою притокою Маріаса). Звідти нам відкрився вид на Нижнє та Верхнє озера, що залишилися далеко внизу серед гір. Останнє лежало біля підніжжя піку дивної форми, що називався Встаючим Бізоном. Він справді нагадував жахливих розмірів бізона, що піднімається на ноги. Продовживши шлях тією стежкою, ми подолали гряду і переправилися через струмок над Нижнім Озером. Продовжуючи спуск, через кілька миль ми вийшли до західного рукава річки Вест-Форку. По західному схилу великого хребта через невисокий перевал біля нього проходила широка стежка [71]. По ній плоскоголові, пендореї, не-персі та інші племена із західної сторони Скелястих Гір потрапляли на наші рівнини для полювання на бізонів, коли чорноногі давали на те дозвіл. Ми невимовно зраділи, не знайшовши на ній слідів людей, адже це була добре вторована військова стежка. Близько полудня ми зупинилися на височині поблизу злиття двох рукавів річки, щоб дати відпочити своїм коням і надати їм можливість попастись на багатій траві та батогах дикого горошку. З місця, де ми знаходилися, Вест-Форк продивлявся на кілька сотень ярдів. Саме в середині цієї відстані ми побачили групу з п'яти бізонів. Вони лежали на піщаному березі річки. Поки ми розсіяно стежили за ними, вони один за одним стали на ноги, вигнули спини з високими горбами і задерли короткі хвости з китицями волосся. Потім вони стали віддалятися від берега, причому один дещо відокремився від інших і наблизився до порослої чагарником скелі, висотою близько десяти футів. Несподівано з-за скелі зі страшним ревом вискочив величезний грізлі і в стрибку плигнув на спину та шию бізона. Це сталося так швидко, що ми ледве встигли простежити за ним, одначе нам було видно, що ведмідь схопив свою жертву за ніс кігтями лівої лапи і так рвонув її величезну голову, що одразу зламав шию. Велика і могутня тварина, бізон-бик, звалився на землю під вагою гризлі і помер, не встигнувши зробити жодного руху. Як тільки він впав, ведмідь зістрибнув із нього. Переконавшись, що бізон мертвий, він ліниво почав пожирати голову. Покінчивши з нею в три чи чотири прийоми, він обійшов тушу з іншого боку і взявся за її жирну задню частину.

– Ну ось! Для тебе це чудова нагода, – звернувся Пітамакан до нашого друга. – Адже ви, люди Півночі, вважаєте подвигом вбити справжнього ведмедя. Іди та добав до своїх подвигів цього старого пожирача бізонів.

– Чому ж ти сам не підеш і не вб'єш його? – спитав його Безстрашний.

– Я більше не можу витрачати патрони – ми вже й так витратили їх надто багато, коли показували людям дію наших багатострільних рушниць.

– Тоді я йду! Іду зі своєю однозарядною! Може мені доведеться померти, але я йду! – Заявив Безстрашний і став підніматися.

– Сиди спокійно! – наказав йому Пітамакан, притримуючи рукою. – Я просто перевіряв, чи ти відповідаєш імені, яке ми тобі дали. І справді – ти Безстрашний!

– Але ми маємо ще багато набоїв. Давайте вб'ємо цього ведмедя і врятуємо багатьох потрібних людям тварин, – запропонував я.

Однак Пітамакан знову заперечив:

– В околицях можуть бути вороги, і вони почують наші постріли. Може, перш ніж ми дістанемося до своїх вігвамів, нам ще доведеться розстріляти всі свої набої до останнього. А зараз ми маємо залишити "липкий рот" біля його здобичі, – сказав він серйозно і на цьому наша розмова закінчилася.

Ми вже без особливого інтересу дивилися, як ведмідь пожирає жирні частини бізонячої туші. Той з'їв жахливу кількість червоного кривавого м'яса, а потім повільно побрів до річки і кинувся у воду. Ми теж пішли назад, щоб знайти своїх коней, осідлати їх і вирушити далі. Цієї ночі ми зробили стоянку біля Баджер-Кріку (Річка Борсук), названу так чорноногими. Їхньою мовою це звучить як Мі-сін-скі Іс-і-сак-та (Річка Смугастої Морди). Смугастою мордою вони називають борсука.

Залишивши рано вранці Баджер Крік, протягом наступного дня ми пройшли Сік-о-кін Іс-і-сак-та (Бебоун Трі-Крік – Річка Дерева Спинного Хребта). Цією назвою чорноногі іменували березу, тому наші перші мисливці цілком справедливо назвали цей водний потік Берч-Кріком [72].

Вздовж Берч-Кріку ми доїхали до його притоки, яка на нинішніх картах носить назву Дьюпер-Крік, яка нічого не означає. Чорноногі звали її О-сак І-с-тук-таї. О-сак – це товсті, довгі смуги білого жиру по обидва боки бізонячого горба... Наші перші креоли-службовці прозвали цю річку Деполле-Крік (Проста Річка). Потім її назва була американізована і остаточно втратила всякий сенс.

Відпочивши опівдні на її березі, ми залишили велику стежку, якою йшли досі, і рушили на південний схід. Увечері ми прибули до Ун-і-ки Іс-і-сак-та (Молочної річки, тепер Тетон). Чорноногі прозвали її так через два загострених як жіночі груди пагорби, що стоять на південному березі за двадцять миль на схід від Скелястих Гір. Ми виїхали до річки навпроти цих пагорбів. Сонце сідало. Лосі та олені вже покинули тінисті зарості, де вони пролежали весь спекотний день. У долині було видно кілька бізонів, але на рівнині, південніше від річки паслося досить велике стадо.

Як тільки коні були розсідані, Безстрашний заявив, що якщо ми з Пітамаканом хочемо, то можемо й надалі їсти сушене м'ясо, але він збирається роздобути цього

вечора їжу посмачніше. Він залишив нас, і незабаром пролунав гучний грім пострілу його рушниці. Тут ми побачили, як кілька бізонів кинулися з річкової долини на рівнину, де, звичайно, злякали стадо, що йшло на водопій, і змусили його до втечі. Пітамакан поскаржився вголос:

– Треба було його спинити! Я ж хотів сказати йому, що на сьогодні нам буде достатньо сушеного м'яса. Ну, чому я не зробив цього?! А тепер він вчинив такий переполох! Який би ворог не опинився в околицях, він легко нас знайде!

Ми зібрали тополиного сушняку і розпалили багаття. Безстрашний повернувся з ребрами добутого ним білохвостого оленя, покритими товстим шаром жиру. Він так пишався своїм вдалим полюванням на таку жирну тварину, що Пітамакан не став нічого говорити про можливі наслідки. Ми засмажили ребра на багатті, досхочу поїли, напилися самі, напоїли коней і від'їхали для ночівлі на деяку відстань на рівнину. Коли ми покидали долину річки, вже стемніло. Після того, як коні були розсідані і прив'язані до кілочків, Пітамакан оголосив, що ми повинні вартувати всю ніч. Безстрашний почав заперечувати, адже ми від'їхали від багаття в темряві і тепер можемо спати всю ніч у повній безпеці, казав він. Але Пітамакан був непохитний, а я став на його бік. У результаті було вирішено, що Безстрашний заступає на перше чергування, а я зміню його незабаром після опівночі. Ми з Пітамаканом розстелили свої капоти, лягли на них, накрилися ковдрами і майже відразу заснули. Коли ми погодили порядок чергування, я внутрішньо налаштувався на те, що буду піднятий близько півночі, тому саме у потрібний час я й прокинувся. Поглянувши на Сімох, я здивувався, що Безстрашний зволікає з моїм підйомом. Я сів і в тьмяному світлі зірок побачив, як він розпластався на землі на животі, а голову поклав на схрещені руки. З його глибокого дихання я зрозумів, що він солодко спить. І саме в цей час кінь, прив'язаний до нас найближче, – мій кінь – пронизливо заржав. Я добре знав значення такого іржання – жеребець подає знак своїм кобилам, які або пішли від нього, або йдуть! Так само сприйняли це Безстрашний і Пітамакан, що тут же прокинувся і схопився на ноги, негайно опинившись поруч зі мною з рушницею в руках.

– Десь поряд вороги! – вигукнув він.

Мій кінь знову заіржав, кружляючи на своїй натягнутій мотузці. Цього разу він добився іржання у відповідь однієї з кобил. Звук долинув з півночі, і тут же ми почули характерний тупіт двох коней – так коні пускаються вскач, коли їх шалено шмагають вершники. Звук долинав до нас все слабше і слабше і нарешті зовсім стих. Безстрашний застогнав. Він бив себе в груди:

– Це моя провина! Я заснув! Як я міг заснути? – приговорював він.

– Я міг би те саме сказати тобі, але яка тепер у цьому користь? У нас більше немає верхових коней і доведеться йти пішки, – відповів йому Пітамакан і продовжував: – ворогів було двоє, хоча, цілком можливо й один. Швидше за все ассінібойн. З ними ніхто не може зрівнятися в умінні тихо підібратися і вкрасти коней прямо з-під носа господаря.

– Якби я не погребував сушеним м'ясом! Це нещастя на нас накликав мій постріл!

– Звичайно, – погодився Пітамакан.

– Ну добре. Будьмо раді й тому, що це сталося з нами тут, а не далеко позаду. І не переконуйте себе, що ворогів тільки один чи двоє, – сказав я.

– Так. І треба стежити, щоб нашого останнього коня теж не забрали. Він нам ще дуже стане в нагоді! – вигукнув Пітамакан.

Ми перемістилися ближче до коня, що залишився, і решту ночі дружно не спали, але так нічого не почули і не побачили. На світанку ми уважно оглянули місце, де паслися наші коні. Кінці мотузок, якими вони були міцно прив'язані, залишилися біля кілочків у полині – викрадач не став поратися з вузлами і просто перерізав мотузки. Якби мій жеребець не заіржав, він, безперечно, захопив би і його. Ми осідлали єдиного коня, нав'ючили на нього все своє спорядження і повернулися до річки. Там ми викупалися, підсмажили і поїли добутої Безстрашним оленини і вирушили вниз за течією річки. На нас очікував триденний піший похід: сімдесят п'ять миль по долині і ще три милі через пагорби до Форт-Бентона.

Як тільки ми покинули місце, де палили ранкове багаття для приготування їжі, Пітамакан заявив, що відчуває над нами велику небезпеку і по-доброму нам слід би вдень ховатися в затишних місцях і продовжувати шлях тільки з настанням темряви.

– Добре. Давай так і зробимо. Я вірю твоїм передчуттям, – відповів я.

– Ай! Кому яка справа до пташиної голови! Небезпечно чи не небезпечно, але ми маємо йти. Я хочу додому! – вигукнув він.

Уздовж Тетону, як і решти річок у цій частині країни, проходила добре вторована стежка, іноді використовувана племенами чорноногих і стадами диких тварин. Коли долина була прямою, стежка йшла нею, а якщо русло давало закрут, вона незмінно виходила на рівнину і перетинала її по найкоротшому шляху. Ми, звичайно, прямували стежкою – так було зручніше крокувати і економився час. Надвечір ми були впевнені, що покрили вірну третину відстані, що відокремлювала нас від форту. На вечерю нам ще вистачило оленини, добутої Безстрашним. Вже в сутінках ми загасили багаття, спустилися приблизно на милю долиною і на ніч залізли в густі зарості. Я вартував першим, Пітамакан – другим, а Безстрашний – останнім. Перед світанком він розбудив нас і сказав:

– Щось трапилося з нашим конем. Він веде себе неспокійно, хропе і б'є копитами. А тепер зовсім кинувся на землю і катається, наче від сильного болю.

Ми підійшли до нього, але в сутінковому світлі дізнатися, що з ним сталося, було неможливо. Він невдовзі затих і став нерухомо, з опущеною головою. На світанку ми знову встали і підійшли до нього. Тепер стало зрозуміло, що його вжалила в ніс гримуча змія. На голові у нього була така пухлина, що майже не було видно очей. Нам залишалося тільки одне, і Пітамакан зробив це, поклавши край його агонії пострілом у голову. Тепер ми були змушені кинути своє постільне приладдя, мотузки та більшу частину вмісту похідних сумок. Найнеобхідніше ми запакували заново, а сідла сховали в заростях. Для купання та сніданку ми вибрали відкритий берег річки, де противнику було б неможливо захопити нас зненацька.

За годину ми знову рушили в дорогу. Наші в'юки були дуже важкі. Сонце, щойно піднявшись над обрієм, почало немилосердно палити. Піт лив з нас градом, але ми вперто продовжували йти, не піддаючись спокусі зупинитися і відпочити в якихось тінистих заростях. Опівдні я застрелив однорічного бізона, але ми затрималися лише на час, необхідний, щоб підсмажити та поїсти жирного м'яса з його ребер. Решту часу ми вперто йшли під важкою ношею. До приходу ночі ми були цілком задоволені від усвідомлення того, що подолали другу третину нашого шляху і завтра наш нелегкий піший перехід має закінчитися. На заході сонця Пітамакан застрелив молодого самця білохвостого оленя. Ми з'їли по неабиякій порції прекрасного м'яса. Потім, як завжди, перебралися ночівлю в інший лісок. Було дуже тепло, тому ми не страждали від відсутності своїх ліжок. Вклавшись спати, ми ще довго розмовляли про різні речі, які повинні зробити, коли наша довга стежка закінчиться. Пітамакан жадав якнайшвидшого збору всіх племен і походу на південь проти кроу. Безстрашний говорив, який щасливий він буде працювати на нашу Компанію і висловлював надію, що сіксіка та північні кайна вже прибули до форту з річки Беллі. Йому не терпілося зустрітися зі своєю дружиною: вона, мовляв, була такою чудовою жінкою, навіть занадто для нього гарною! Я ж більше мовчав, а думки мої були зайняті головним чином Отакі: я думав про неї щовечора за весь час нашої довгої стежки. Білий Вовк дозволив нам поставити свій вігвам після мого повернення з Півночі. Це було також бажанням моєї "майже-матері". Але як подивиться на це дядько? Я дуже побоювався, що він сприйме це як несерйозну дурість, адже в його очах ми були ще дітьми і надто юними, щоб ставити власний вігвам! Один за одним я обдумував докази, якими сподівався переконати його в тому, що ми вже здатні йти власним шляхом.

На світанку ми нав'ючили на себе свій вантаж і, як і напередодні, відійшовши подалі на відкрите місце, викупалися. Потім, коли ми сиділи навколо невеликого вогнища і смажили м'ясо, Безстрашний балакав не замовкаючи про те, який він радий, що звільнився від Мерзенного Язика, і запевняв, що буде щасливий працювати на нашу Компанію, адже цей день мав стати останнім на нашій довгій стежці, і надвечір ми твердо мали намір прибути до великого форту довгих ножів. І раптом:

– Ми ще не там! – перебив розмову Пітамакан. – Краще моліться, щоб потрапити туди живими!

– Схоже, цього чудового ранку в тебе важко на серці, – зауважив я йому.

– Так. Я передчуваю, що з нами щось має статися! Давайте будемо насторожі, – відповів він.

– Ти отримав застереження у віщому сні? – спитав Безстрашний.

– Ні! Я не бачив сна. Якби він був, я б знав, у чому річ і ми могли б легше уникнути небезпеки, – почули ми у відповідь.

Хоча остання заява Пітамакана нас частково заспокоїла, проте під час сніданку всі ми особливо уважно стежили за тим, що робиться на околицях. Декілька оленів-самців повільно прямували вгору по долині, відшукуючи відповідне місце для денного відпочинку. Група бізонів, розтягнувшись ланцюжком, рухалася на водопій. Все

навкруги було мирним. Ми звалили на себе в'юки і знову вирушили в дорогу.

Спочатку на рівнині і в долині річки ми бачили великі стада бізонів, але незабаром їхня кількість стала швидко зменшуватися. До полудня, коли ми зупинилися відпочити, у полі нашого зору вже були окремі тварини на великій відстані один від одного. Ми вирішили, що це вірна ознака того, що пікуні все ще стоять табором північніше форту і, можливо, до них уже приєдналися племена з річки Беллі. Тому, рушивши далі, ми стали видивлятися вершників – мисливців із великого табору.

Через одну-дві милі стежка пішла вгору на рівнину – для скорочення шляху вона зрізала великий закрут річки і заощаджувала подорожньому пару миль. На самому підході до спуску з прерії назад у долину, коли вже можна було розглянути верхівки тополь, що росли там, прямо на нас вискочив самотній койот. Він мчав так, ніби рятував своє життя і майже при кожному стрибку злякано поглядав назад – чи не переслідують його. Побачивши нас, він різко повернув на південь, шукаючи порятунку на безкрайній відкритій рівнині. Всі ми чудово знали: койоти втікають подібним чином лише від одного ворога – людини. Коли койот ще тільки вискочив із заростей, ми негайно зупинилися і Пітамакан вигукнув:

– Там ховається ворог!

Ми квапливо розчохлили зброю і тепер тримали її напоготові. До спуску в долину було не більше сотні ярдів – цілком у межах досяжності прицільного пострілу.

– Повернімо назад і підемо на південь, а потім на схід уздовж долини, – запропонував я.

І тільки но я закінчив, як Безстрашний бігцем кинувся назад, а ми з Пітамаканом послідували за ним. Позаду гримнув рушничний залп, і кулі зрили землю зовсім неподалік нас, а в повітрі пролунав гучний клич. Ми побігли ще швидше. Ніхто з нас не озирнувся і не кинув свого тюка. Перший пронизливий крик викликав цілий вибух подібних криків. Ми продовжували бігти, прагнучи відійти подалі від горбистої гряди, що відокремлювала прерію від долини, перш ніж нам доведеться зупинитися і прийняти бій. Ми встигли покрити вже п'ятдесят-шістдесят ярдів, коли рушниці ворогів загриміли знову. З криком болю Безстрашний ніби переломився навпіл і впав, його тюк відлетів в один бік, а рушниця в інший, але незважаючи на сильний удар об землю, він потягнувся за своєю зброєю. Скидаючи ношу і повертаючись до ворога, ми з Пітамаканом почули його голос:

– Перебита! Моя рука перебита!

XIII. Тріумф

Тепер ми були вже за двісті ярдів від долини, а за півтори сотні ярдів від нас – тридцять-сорок ворогів. Побачивши, що змусили нас зупинитися, вони почали розсипатися вправо і вліво, щоб оточити. По пишноті обробки їхнього одягу, щитів і похідних сумок ми відразу зрозуміли, що це кроу.

– Ти стріляй у тих, що праворуч! – крикнув мені Пітамакан, і ми відкрили швидкий

вогонь, не забуваючи ретельно прицілюватися.

Першим пострілом я звалив ворога, за другим і третім промазав. Серед нашої стрілянини вистрілив раз і Безстрашний.

– Він впав! Він убитий! Я вбив його! – пролунав його радісний крик.

Але я не глянув у його бік – вся моя увага була прикута до ворогів. Тепер кроу стали щось кричати один одному, повернули і щосили побігли назад, шукаючи укриття на долині. Вони виявили, що натрапили на новий вид зброї, яка стріляє раз-по-раз без перезарядки. Їх охопив страх – на бігу вони пронизливо кричали. Тим часом ми з Пітамаканом продовжували стрілянину, і перш ніж вони досягли свого укриття, я вбив ще одного і поранив іншого. Товариші підхопили його під руки та потягли. Пітамакан вразив одного з них, і його місце зайняв інший. За мить у полі нашого зору не залишилося вже жодного ворога, за винятком тих, хто лежав мертвим або вмираючим на відкритому місці перед нами. Їх було дев'ятеро. Ми побачили, як один із них сів і тремтячими руками спробував прицілитися до нас. Пітамакан його прикінчив.

– Ти можеш йти? – спитав я Безстрашного.

– Так можу! Тільки візьми мою рушницю, – відповів він.

Морщачись від болю, він перехопив ліву руку і встав. Я підняв його зброю і свій тюк, а Пітамакан підняв на плечі і свою, і його ношу, і ми рушили геть від річкової долини прямо на південь. Зі свого укриття кроу дали по нам кілька пострілів, але ми були поза їхньою досяжністю. Коли ми відійшли подалі на рівнину, вони вийшли, щоб підібрати загиблих.

Відійшовши на добру милю від річки, ми влаштували тривалий привал. Руку Безстрашного поклали в лубок, використавши для цього гілку дерева та мою розірвану на шматки сорочку. Рука була перебита між плечем та ліктем і дуже боліла. Ми вирішили обійти небезпечне місце подалі, повернутись назад до річки і рушити прямо до Форт-Бентону, до якого (як я добре знав) залишалося близько п'ятнадцяти миль.

– Які могутні боги! І які вони добрі до нас! – вигукнув Пітамакан, коли ми знову рушили. – Вони знову застерегли мене, що ми в небезпеці. А коли ми майже підійшли до чагарників, де заліг ворог, що вони зробили? Послали цього койота попередити нас про те, що на нас чекає!

– Так, тут за всю нашу довгу стежку ми ледве уникли загальної загибелі, – сказав я.

– А я таки вклав ворога! Друзі мої, який я радий! Навіть біль у руці тепер нічого не означає, – збуджено заявив Безстрашний.

– Шкода тільки, що ми не зможемо зарахувати вбитих ворогів собі в подвиг, адже на підтвердження нам не вдалося забрати їхню зброю, – озвався мій "майже брат".

Розмовляючи в такому дусі, ми продовжували йти, часто оглядаючись назад, щоб переконатися, що вороги не переслідують нас, але жоден із них не показувався у полі нашого зору. Вечеріло, і ми вирішили, що вони не мають наміру переслідувати нас. Вони не гірше за нас знали про близькість форту, розуміючи, що ми повинні прибути туди цієї ночі, і тоді великий загін чорноногих (якщо їх табір все ще стоїть там) буде негайно висланий, щоб знищити їх. Тому ми дійшли висновку, що, найімовірніше, зараз

вороги віддаляються з місця сутички з усією спритністю, на яку тільки здатні.

Спустилися сутінки. Безстрашний став слабшати на очах. Іноді ми пропонували йому, що один із нас залишиться з ним, а інший поспішить у форт за кіньми, але той незмінно відповідав:

– Ні-ні, друзі мої. Нехай мені й важко йти, але я хочу увійти до великого форту Далекого Грому разом з вами і отримати свою частку привітань за успішно виконану справу.

Сонце вже зовсім сіло, коли нарешті з чергового пагорба нам відкрилася велика підковоподібна долина і в її нижньому кінці – Форт-Бентон. А перед ним у місячному світлі сріблілa річка.

– Ось і кінець нашої стежки! Ми вдома! Ну, тепер відпочинемо як слід! Відіспимся і наїмося досхочу, – сказав я.

– І який же це великий форт! Який він могутній! І як велично стоїть! Ха! Ви, довгі ножі, все робите з розмахом! – вигукнув Безстрашний.

– Зверніть увагу, що з форту не виїжджають вершники. Пікуні більше не стоять табором на пагорбах біля форту. Мабуть, наші люди пішли, – розмірковував Пітамакан.

Під покровом ночі ми спустилися вниз по пологому схилу. Мені вартувало все більше зусиль, щоб підтримувати слабіючого Безстрашного. До головних воріт форту ми підійшли вже у повній темряві. Все було замкнено – і великі ворота, і хвіртка.

– Відкрийте! Впустіть нас! – закричав я, але не отримав жодної відповіді.

Тоді Пітамакан вистрілив, і незабаром пролунав пронизливий голос Батіста Рондена:

– Хто там рветься всередину?

– Це я, Ататоя! І Пітамакан! – озвався я.

Поки старий порався із замком, він вигукував знову і знову:

– Вони живі! Ататоя з Пітамаканом живі! Вони тут!

Все це, зрозуміло, звучало мовою чорноногих. Почувши це, решта мешканців форту, перегукуючись, побігла до воріт, і на той час, як ми увійшли, всі жителі форту вже зібралися вітати нас. Моя "майже-матір" обняла і поцілувала нас з Пітамаканом, а потім буквально повисла на мені. Підійшов дядько, гаряче потис мені руку, обійняв за плечі, і деяку мить не міг вимовити жодного слова. Я добре розумів його, адже й сам буквально проковтнув язик. Але Пітамакан дару мови не втратив. Він голосно вигукнув:

– Ми пройшли дуже небезпечну стежку! Ми боролися з крі та зміями та здійснили подвиги! А сьогодні неподалік Молочної Річки ми вбили дев'ятьох кроу!

Який же крик здійнявся у відповідь з натовпу, що зібрався навколо нас! Жінки-чорноногі, дружини службовців форту, почали голосно вигукувати наші імена, просто збожеволівши від радості. І тут серед цієї метушні Безстрашний звалився на землю втративши свідомість. Поки його піднімали і відносили до кімнати Рондена, я розповів про нього дядькові. Тітакі поспішила за пов'язками та бандажами, а хтось із жінок – за теплою водою. Коли дядько перебинтовував його рану, Безстрашний розплющив очі і слабо вимовив ламаною англійською:

– Мон сір, я шкодую, що доставляю вам стільки турбот.

– Ха! Ніяких турбот. Ми подбаємо про вас, – відповів дядько.

– Мерсі! – пробурмотів поранений і знову втратив свідомість.

Я стояв і дивився, як дядько майстерно перев'язує рану, але раптом відчув, що чиясь маленька м'яка долоня взяла мене за руку, і озирнувся. Біля мене стояла Отакі. Я одразу помітив дивовижне сяйво її очей.

– Це ти! Я бачу тебе! Я думав, що ти в таборі, – тільки й зміг вимовити я.

– Я повернулася сюди, щоб чекати на тебе, одразу, як тільки змогла, – прошепотіла вона.

Тітакі дивилася на нас і посміхалася.

– Ви обидва з Пітамаканом можете йти, ми скоро прийдемо теж, – сказала вона, і ми попрямували до своїх кімнат.

Незабаром ми розпалили вогнище і почали готувати їжу. Коли увійшов дядько Веслі, ми з Отакі сиділи пліч-о-пліч, рука об руку один з одним. Він прямо підійшов до нас, обійняв за плечі і промовив, може бути дещо переривчастим голосом:

– Сподіваюся, що ви будете так само щасливі, як і ми з Тітакі!

Тут моя "майже-матір", що стояла поряд із ним, вийшла наперед і поцілувала нас обох. Заплакавши від радості, вона сказала, що знає: ми завжди будемо добрі один до одного. Я ледве міг повірити в реальність того, що відбувається: без жодного слова з мого боку, дядько дає мені своє благословення!

Вмявши по величезній порції м'яса, ми урочисто заявили, що і північні чорноногі, і кутенаї відгукнулися на посланий їм заклик. Сіксіка та північні кайна вже перебувають у дорозі на південь, а кутенаї прийдуть пізніше, разом із літнім видобутком бобрових шкур. А потім ми почали в найменших подробицях описувати свої пригоди на тій довгій і небезпечній стежці, що випала на нашу участь. При цьому була присутня більшість службовців форту і, коли ми розповідали про сутички з різними ворогами, вони ляскали в долоні і вигукували:

– Прекрасно! Чудово!

А їхні дружини пронизливо вигукували наші імена та військовий клич свого племені. Коли ми закінчили, дядько вигукнув:

– Ви обоє чудово виконали своє доручення! І будете винагороджені!

У ліжко ми лягли далеко за північ.

Поки нас не було, пікуні, кайна та черевані перебралися за річку і розбили свої табори за десять-дванадцять миль від форту на річці Шонкін, притоці Молочної. Туди і вирушили наступного ранку Пітамакан з Отакі. Тітакі з матір'ю Отакі заздалегідь вирішили, що, хоч я і білошкірий, але їхні діти повинні чинити, як належить порядним чорноногим, тому я залишався у форті протягом десяти днів, доки йшла підготовка до проведення церемонії. Мені не дуже сподобалася така відстрочка, але ці дні видалися мені дуже важкими. Прибули північні племена, і я мав включитися в інтенсивну торгівлю, що пішла за великою радою і бенкетом, на якому дядько вручив вождям обіцяні "багатострільні" рушниці. Щовечора я проводив деякий час із Безстрашним. Він

був безмежно щасливий возз'єднатися зі своєю дружиною і розточував гучні похвали Далекому Грому, який поставив його вести список продажів.

Нарешті настав день, коли дядько сказав нам із Тітакі, що ми можемо вирушати до табору пікуні. І ми поїхали туди, ведучи за поводи в'ючних коней, важко навантажених їжею, одягом та ковдрами. Опівдні ми склали весь цей вантаж перед великим новим вігвамом у спільному таборі, у колі клану Коротких Шкур. Увійшовши до цього вігваму, ми побачили, що в ньому вже поставлені яскраво розфарбовані ложа, вкриті м'якими шкурами. У головах і ногах кожного з них були зроблені зручні спинки. У належних місцях лежали нові парфлечі, тюки та інші речі, що становлять необхідне начиння житла.

Тітакі не дозволила мені нічого робити.

– Ти більше не хлопчик. Відтепер ти повинен триматися з гідністю справжнього чоловіка, яким, наскільки я розумію, ти й збираєшся стати, – заявила вона.

Вона посадила мене на ложі в глибині вігваму — моєму ложі в моєму власному новому вігвамі, і сама перетягувала всі речі з тюків, розкладаючи в належних місцях. Потім вона принесла дров і, розклавши невелике багаття, приготувала їжу і чай, до якого подала твердий-претвердий хліб, який ще був у нас. Потім вона веліла мені встати біля входу зовні і голосним криком запросити Пітамакана та інших найближчих друзів на частування та люльку. Я вигукував ім'я кожного, а потім повторював запрошення, і люди, що опинилися поблизу, посміхалися і відпускали схвальні зауваження на мій рахунок. Вони говорили, що "майже-одружений" чоловік поводиться дуже гідно при своєму першому запрошенні на частування. Один за одним з'явилися мої гості і звичайно трохи пожартували на рахунок нового вігваму та його господаря. Тітакі перед кожним поставила їжу та чай. Я попросив і свою частку, але вона глянула на мене з докором, а приятелі, що зібралися, засміялися.

– О! Зовсім забув! – вигукнув я, сів і почав різати і змішувати тютюн із листям психотропної рослини коксину [73] на моїй новій тютюновій дошці. Потім я наповнив цією сумішшю велику кам'яну чашу на кінці довгої люльки і приготував її, щоб розкурити і пустити по колу, коли їжа буде прибрана. Це було через кілька годин. Коли ж мої друзі розійшлися, я поїв сам і подався до своїх друзів, а Тітакі пішла в вігвам Білого Вовка, щоб пошити щось для Отакі, а на заході сонця ми обидва повернулися до мого нового вігваму.

Прийшла й Отакі. Вона сором'язливо пройшла через увесь табір із великою тацею смаженого м'яса в руках, нічого не відповідаючи на жарти зустрічних. Вона підійшла до входу в наш вігвам і покликала:

– Тітакі, це я. Візьми, будь ласка, тут їжа, яку я приготувала для свого майбутнього чоловіка.

Моя "майже-мати" відвела запону входу і взяла страву, а дівчина відразу ж поспішила назад, не обмінявшись зі мною навіть поглядом. Три дні вранці та ввечері та ще вранці четвертого Отакі довелося проходити своє випробування, йдучи через увесь табір з їжею для мене. На четверту добу опівдні я поїхав на полювання разом з

Пітамаканом, а моя "майже матір" повернулася до Форт-Бентона. На заході сонця я знову прибув до свого великого і красивого вігваму, відсмикнув дверну завісу і ввійшов. Отакі сиділа навпроти мого ложа. На ній була гарна нова сукня з червоного фабричного сукна. Вона ніжно звернулася до мене:

– Муже мій!

– Дружино моя! – вигукнув я, стрімко проскочив через вігвам, сів поруч із нею, обійняв і поцілував.

Так ми й почали наше довге та щасливе життя одне з одним. Два тижні ми залишалися з пікуні, а потім перебралися у форт.

У належний час прибули кутенаї і продали нам величезну кількість бобрових шкур. Вони приєдналися до племен чорноногих і разом вирушили провчити кроу. Втім, розвідники останніх виявили наближення ворога і, залишивши чимало свого добра, включаючи вігвами з безліччю начиння, плем'я кроу знайшло порятунок у втечі за річку Єллоустоун.

Озброєні новими рушницями племена чорноногих і кутенаїв перебили тієї зими безліч бізонів. Весною ми отримали від них близько вісімнадцяти тисяч добротно видублених бізонячих шкур, близько трьох тисяч шкурок бобра і кілька тисяч шкур вовків, оленів, антилоп та інших тварин. Та зима започаткувала кінець бізонячих стад на всьому Північному Заході Великих Рівнин. Швидкострільна гвинтівка Генрі стала тією зброєю, яка просто вибила їх так само, як і раніше незліченну різноманітність іншої дичини.

кінець

автор: Джеймс Віллард Шульц
переклад: ***Андрій Шевчук*** *, 2024 рік.*

ПРИМІТКИ

1. Чорноногі — конфедерація трьох близькоспоріднених алгонкіномовних племен на крайньому північному заході Великих Рівнин: сіксіка (власне чорноногі), кайна (відомі білим, як блади, або кров) і пікуні (відомі білим, як пієгани).

2. Слід мати на увазі, що крім одного, а то й трьох-чотирьох старших вождів, у кожному із степових племен було до кількох десятків різних вождів, які були лідерами кланів, військових товариств та ін.

3. 3700 км.

4. 72 метри.

5. Трохи більше ніж 70 метрів.

6. Пеммікан — подрібнене на порошок сушене м'ясо, перетерте з в'яленими ягодами і залите жиром.

7. Могутня англійська компанія, що тримала у своїх руках монопольну торгівлю з індіанцями по всій північній та західній Канаді.

8. Шерсть і хутро на зимових шкурах тварин були найдовшими і найгустішими, і тому вони цінувалися найбільш високо.

9. Серед степових племен була повсюдно поширена вишивка смужками розщеплених та розфарбованих голок дикобраза (що мають спочатку трубчасту форму та білий колір).

10. Капот — вільне напівпальто з капюшоном, зшите з м'якої вовняної ковдри.

11. Черевані (від знака мовою жестів, що характеризує їх, як любителів поїсти) — алгонкіномовне плем'я степових кочівників. Чорноногим відомі як утцена (букв. "люди живота"), французам та американцям як гровантри (фр., букв. "великі животи"). Деякий час (з середини XVII ст. по 1861 р.) входили до Конфедерації Чорноногих, а потім перейшли на бік апсароків (Кроу). Французи називали їх степовими череванями, на відміну від хідатса, відомих їм як річкові черевані.

12. Сарсі (мовою чорноногих букв. "негідні") — маленьке кочове атапаськомовне плем'я. Перебували під заступництвом Конфедерації Чорноногих. Кутенаї — одне з племен Плато (басейн річки Колумбія), розташованого за хребтом Скелястих Гір. Говорять цілком відокремленою мовою.

13. Очевидно, йдеться про Громадянську Війну між Північчю і Півднем (1861-65).

14. Креоли (те саме, що й метиси) – діти від змішаних шлюбів європейців з індіанками.

15. Традиційні індіанські танці, як правило, мають ритуальний характер і спочатку не призначалися для розваг.

16. П'єр Шуто, голова Американської Хутряної Компанії.

17. Травуа — слово французького походження для позначення індіанського безколісного візка у вигляді довгих схрещених жердин, закріплених на спині коня, з кінцями, що спускаються на землю, між якими натягуються ремені і шкури для кріплення поклажі.

18. У пікуні були такі клани: Криваві, Білогруді, Сушене М'ясо, Мокасини з Чорними Латками, Смажений Спинний Жир Бізона, Швидко Закінчують Їжу, Не Сміються, Смажать Горб Бізона, Чорні Двері, Самотні Їдці, Обідрані Спини, Рідко Бувають Самотніми, Вперті Серця, Самотні Бійці, Короткі Шкури, Деревні Вершини (букв. Великі Сучки на Вершині Дерева), Люди-Черв'яки, Маленький Крихкий Жир, Бізонячий Послід, Не Мають Парфлечів (великих сумок з сиром'ятої шкіри), Вбивають Поруч, Всі Вожді, Навколо Червоні Шкури, Багато Знахарів. (Найбільший рід пікуні – Короткі Шкури – часто кочував окремо від основного племені. Деякими дослідниками він навіть виділяється в самостійне підплем'я, зване південними пієганами.)

19. Мається на увазі температура за шкалою Фаренгейта. Йдеться про приблизно 20°C.

20. Безплідні землі на північному сході від Форт-Бентона, де, за вірою чорноногих, живуть душі померлих.

21. Червоні куртки – англо-канадці. Прозвані так за кольором форменних курток англійської королівської кінної поліції.

22. Один ярд становить трохи менше метра.

23. Варто звернути увагу на те, що в гостях у форті білих людей вожді розсілися (або були розсаджені) як в індіанському вігвамі, і зайняли місця відповідно до племінного етикету.

24. Запашна трава (суїт-грас) — рослина, що повсюдно застосовувалася степовими індіанцями в ритуальних цілях. Довгі стебла сушилися і спліталися в коси, які застосовувалися як пахощі для куріння.

25. Індіанці не курили тютюн у чистому вигляді, а змішували його з різними травами та деревною корою.

26. Індіанські церемоніальні люльки являли собою масивні кам'яні чаші, що з'єднувалися з довгими дерев'яними чубуками.

27. За традицією племен Великих Рівнин все нове відкривалося людям у снах і видіннях, тому вони поширювали це і на білих людей.

28. Обряд вігваму потіння, що нагадує нашу лазню, застосовувався в більшості індіанських племен як очищувальна церемонія перед будь-яким серйозним починанням.

29. Перш, ніж приступати до дублення шкіри, з неї слід здерти мездру (залишки м'яса та жиру), що було виключно жіночою справою.

30. Степові племена широко використовували спинки для сидіння напівлежачи. Вони виготовлялися з коротких (по ширині спини) рівних лозин, які зв'язувалися один до одного в довгі смуги, і скручувалися в рулон. Верхній кінець такої смуги закріплювався на висоті голови сидячої людини, а нижній лежав на землі.

31. Серед степових племен була повсюдно поширена традиція пошуку священних снів і видінь, в яких чоловік знаходив заступництво, як правило, з боку Духа тієї чи іншої тварини. Знахар часто підтримував постійний містичний зв'язок з таким духом, який здійснювався у снах та особливих прозріннях.

32. Для духовної культури в традиційних суспільствах характерне уявлення про Вище Божество, як про абсолютно незбагненну і нічим не обмежену Високу Сутність.

33. Йдеться про стародавнього міфічного першопредка бізонів, який розглядається як якийсь ватажок усього бізонячого "народу".

34. А! – "так" на мові чорноногих.

35. За уявленнями степових племен, ці сторони світу перебувають під владою особливих божеств, чи вищих сил, до яких і зверталася людина під час скоєння обряду Священної Люльки.

36. Річка Міссурі.

37. Річка Маріас.

38. Обривисті береги річок часто служили древнім індіанцям як пастки для загонного полювання. В історичний період вони ще довго використовувалися для полювання на бізонів.

39. Річки Джудіт та Маселшел.

40. Умовна фраза, що пропонує гостям розходитись.

41. Красива, швидка і дуже витривала порода коней, виведена племенами палусів і не-персе.

42. Пенд-ореї (від фр. "сережки"; за великими раковинами, які вони носили у

вухах), або каліспели (самоназва: букв. "народ камаса") – невелике плем'я колумбійського Плато, що відноситься до групи внутрішніх салішів.

43. Сузір'я Великої Ведмедиці.

44. Я часто казав собі, що маю провести розкопки в цьому місці і знайти реліквії, виготовлені стародавніми предками чорноногих, але щоразу щось заважало мені це зробити. А потім прийшли інженери, які будували залізницю Канада – Грейт-Фокс, і проклали лінію прямо там! Так! Прямо там, де ми з Пітамаканом їхали тієї ночі у щасливій упевненості, що таке життя для нас триватиме вічно. Через тридцять років я вже проїжджав там сталевими рейками! Щастя, що я встиг пройти цими старими стежками, на які потім кинулися орди переселенців, які розграбували нашу велику країну і, зрештою, зовсім відібрали її в нас!

45. Однак, якою ж іграшкою вона була порівняно з далекобійними рушницями наших днів! Але тоді ми думали інакше. З рушницями Генрі ми без жодних вагань вступали в бій з найлютішим грізлі, а на це й сьогоднішні мисливці не наважуються.

46. Кі-нук-сі-іс-і-сак-та – Мала Річка.

47. Річка Багато Мертвих Вождів – Сент-Мері.

48. А сьогодні це вугілля видобувається. За кілька миль від річки знаходиться канадське місто вугільників Летбрідж.

49. Пагорб Беллі, від якого і дістала назву однойменна річка.

50. Олдмен (Oldman) — англ., букв. "старий".

51. Трохи більше за сантиметр.

52. Усі племена Великих Рівнин користувалися єдиною мовою жестів, що служила для вільного міжплемінного спілкування.

53. Кроу (англ., буквально "ворони") – кочове сіумовне плем'я Великих Рівнин (самоназва – апсароки). Традиційні вороги чорноногих, які постійно тіснили їх із півночі на південь.

54. Скелясті Гори.

55. Читача може здивувати те, що індіанський знахар дав людині ім'я зі свого

власного сну, в якому навіть названий ніяк не фігурував. Однак це було цілком нормально. При необхідності дати будь-кому ім'я, жрець повністю зосереджувався на цій проблемі і просив вказівки згори. У такому положенні будь-яке бачення чи яскравий вражаючий сон могли бути природно сприйняті за такий знак.

56. Ле рейнар (фр.) – Лисиця.

57. Мандани – напівосіле плем'я Великих Рівнин, яке будувало постійні селища з великих напівземлянок. Займалися городництвом, обробляли кукурудзу та деякі інші культури.

58. Це було в гирлі річки Єллоустоун.

59. Пієгани (або пігани) — англомовне спотворення від "пікуні".

60. Зазвичай рахунок вівся на боброві шкури.

61. Очевидно, йдеться про колумбійське Плато за хребтом Скелястих Гір, на якому жили головним чином племена сахаптинів та внутрішніх салішів.

62. Чорноногі вірили, що під водою живуть могутні фантастичні істоти, які зовні дуже схожі на людей.

63. Суниця.

64. Близько півметра та 5-6 кг.

65. Тут північні шошони – юто-ацтекомовна племінна група мисливців і збирачів. Закляті вороги чорноногих, які витіснили їх із великої частини споконвічних територій.

66. Очевидно, йдеться про річку Колумбія.

67. Буквально, озера Святої Марії.

68. Багато мандрівників та дослідників від Д. Кетліна до В. Макклінтока зазначали, що за красою та якістю оздоблення одягу, чорноногі та кроу помітно виділялися серед решти індіанських племен.

69. За військовою могутністю і багатством Конфедерація Чорноногих настільки виражено домінувала у всьому регіоні північного заходу Великих Рівнин і прилеглих областей Скелястих Гір, що це помітно позначилося на національному характері

племен, що входили до неї.

70. Те, що Томас Фокс називає крижаним валом, є величезним льодовиком у нинішньому Національному парку Глейшер, який називається Льодовиком Чорноногих. Вершина, де вони відпочивали, – це гора Джексона. Вона отримала назву на честь Вільяма Джексона, внука Вставай-Вовка (Г'ю Монро), який у свій час був розвідником Кастера). Тоді Томас Фокс, Пітамакан та Безстрашний і уві сні не могли б уявити, що в недалекому майбутньому це місце відвідуватиметься тисячами туристів.

71. Перевал Ту-Медісін (Два Талісмани), через який тепер прокладено Велику Північну Залізницю.

72. Берч-Крік (англ.) – Березова річка.

73. Ведмежа ягода (мучниця).